

Індекс УДК: 339.92+327(477) «20»

№ держреєстрації 01164003324

Інв. № _____

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «УжНУ»
Ужгородський національний університет
88000 м. Ужгород, вул. Підгірна, 46
тел. (03122)3-33-41, факс 3-61-36

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор ДВНЗ «УжНУ»
д-р. мед. наук, проф.
_____ Смоланка В.І.
«___» _____ 2019 р.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
«УКРАЇНА В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ »

Проректор з наукової роботи
д-р. фіз.-мат. наук, проф.

І. П. Студеняк

Начальник НДЧ «УжНУ»
канд. фіз.-мат. наук

І. А. Грабова

Декан факультету
міжнародних економічних відносин
д-р. політ. наук, проф.

М. М. Палінчак

Керівник НДР
Д.економ.н., проф.

В.П.Приходько

Ужгород – 2019

Рукопис закінчено 12 грудня 2019 р.

Результати цієї роботи розглянуті Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин. Протокол № 4 від «10» грудня 2019 р.

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР,
д-р. економ. н., проф.
зав. кафедри

Приходько В.П.
(вступ, розділ 3, 3.2, висновки)

Виконавці НДР:
канд. економ. н., доц.

Шинкар В.А.
(вступ, розділ 3, 3.1, висновки)

канд. економ. н., доц.

Кушнір Н.О.
(розділ 1, 1.1)

викл.

Яцко Г.В.
(розділ 1, 1.1)

канд. економ. н.

Цалан М.І.
(розділ 1, 1.2)

канд. економ. н., доц.

Брензович К.С.
(розділ 2, 2.1)

канд. економ. н., доц.

Король М.М.
(розділ 2, 2.2)

викл.

Машкара-Чокнадій В.В.
(розділ 3, 3.1)

д.екон.н, доц.

Химинець В.В.
(розділ 3, 3.3)

викл.

Цімболинець Г.І.
(розділ 3, 3.3)

викл.

Шумлянська І.А.
(розділ 3, 3.3)

канд. філол. н., доц.

Рошко С.М.
(розділ 3,3.4)

канд. економ. н., доц.

Ерфан Є.А.
(розділ 3,3.4)

викл.

Єгорова О.О.
(розділ 4, 4.3)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 123 ст., 115 посилань, таблиць 1.

Ключові слова: МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, МІГРАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЄС, ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ, ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ, ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ.

Об'єктом дослідження є європейська інтеграція, як ключовий зовнішньополітичний курс України

Предмет дослідження є процеси європейської інтеграції у контексті розвитку сучасних міжнародних економічних відносин

Мета дослідження Інтеграція України до ЄС надзвичайно складна проблема. Окремі її аспекти аналізували відомі українські економісти: О.І.Шнирков, В.В. Копійка, В.І. Муравйов – інтеграційні зв'язки України з Європейським Союзом в галузі економіки, політики і права; В.В. Зимовець – інтеграційні процеси у світовому фінансовому секторі; Т.Ю.Туниця – питання конвергенції України та ЄС у сфері споживання енергетичних природних ресурсів.

Імплементация Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі між Україною та ЄС вимагає поглибленого аналізу й порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних та інших вимірів нашої країни з параметрами Євросоюзу. Економічний зміст інтеграції полягає у включенні нових елементів до старої усталеної системи та в її кооперації з цими елементами для поліпшення її життєдіяльності. З огляду на це, необхідні фундаментальні дослідження перспектив інтеграції України до ЄС. Зокрема, готовність європейської спільноти до розширення «Спільного ринку», стадії і темпи проведення економічних та інституційних реформ українською владою тощо.

Методи дослідження – монографічний метод, методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції

Результати НДР: За результатами проведених досліджень було опубліковано монографію: «Україна в системі європейської інтеграції [Текст]: Монографія. Навчальний посібник / М. Палінчак, В. Приходько, В. Химинець та ін. – Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2016. – 344 с.: табл., рис.- (Серія «Кафедральна бібліотека. Міжнародні економічні відносини». Випуск 3)».

ЗМІСТ

ВСТУП (Палінчак М. М., Приходько В.П., Шинкар В.А).....	6
РОЗДІЛ I. Сучасні політико-економічні відносини між Україною та Європейським Союзом	8
1.1 Інституційна база взаємовідносин України з Європейським Союзом (Кушнір Н.О., Яцко Г.В.)	8
1.2 Особливості підприємницької діяльності в Україні та ЄС (Цалан М.І.).....	17
1.3 Допомога ЄС Україні та співпраця з міжнародними фінансовими інституціями (Мачкінова М., prof. PhDr. Monika Maškinová, PhD.)	24
РОЗДІЛ II. Проблеми та перспективи розвитку Європейського Союзу.....	36
2.1. Політико-економічна трансформація ЄС як регіонального інтеграційного об'єднання (Брензович К.С.)	36
2.2. Міграційні проблеми ЄС та шляхи їх вирішення (Король М.М., Мачкінова М., prof. PhDr. Monika Maškinová, PhD.)	41
2.3. Проблеми трансатлантичного торговельного та інституційного партнерства США і ЄС (ТАФТА) та їх впливи на європейську інтеграцію України (Матішак П., Ing. Peter Matyšák, PhD, MBA)	48
РОЗДІЛ III. Економічні і політичні можливості інтеграції України до Європейського Союзу.....	56
3.1 Економічні перетворення в українському суспільстві як фактор європейської інтеграції (Дяченко Б.І., Шинкар В.А., Машкара-Чокнадій В.В.).....	56
3.2 Світова кон'юнктура та інвестиційна безпека української економіки (Приходько В.П., Матішак П., Ing. Peter Matyšák, PhD, MBA)	60
3.3 Роль єврорегіонів в інтеграційних процесах України (Химинець В.В., Цімболинець Г.І., Шумлянська І.А.)	64
3.4 Транскордонне співробітництво України з країнами ЄС в умовах прикордонних областей Карпатського регіону (Рошко С.М., Ерфан Є.А.)	69
3.5 Зовнішньоекономічні аспекти міжнародної співпраці регіонів в контексті зближення України та Європейського співтовариства (Бобрик В.О., Голонич Я., PhDr. Ján Holonič, PhD)	76
3.6 Ідеї об'єднаної Європи у працях українських діаспорних вчених (Сабов-	

Бедирова Н.О.) 79

РОЗДІЛ IV. Досвід країн Центральної Європи в інтеграційних процесах 84

4.1 Досвід країн Центральної Європи в інтеграційних процесах (Словаччина, Чехія, Польща, Угорщина) (Палінчак М.М., Савка В.Я.) 84

4.2 Пріоритети партнерства ЄС та України: можливості українсько-словацького міждержавного та транскордонного співробітництва (Голонич Я., PhDr. Ján Holonič, PhD) 86

4.3 Досвід створення та функціонування індустріальних парків в Румунії (Єгорова О.О., Карну А.) 98

ВИСНОВКИ (Палінчак М.М., Приходько В. П., Шинкар В. А., Голонич Я., PhDr. Ján Holonič, PhD) 104

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ 111

ВСТУП

Європейська інтеграція і місце в цьому процесі України – надзвичайно складна проблема. В умовах агресивної політики Росії щодо України (і політичної, і економічної) курс на зближення з Європейським Союзом стає надзвичайно актуальним.

Реальність європейської інтеграції України вимагає поглибленого аналізу й порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних та інших вимірів нашої країни з параметрами ЄС, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам. Об'єктивний аналіз такої відповідності є однаково актуальним як для України, так і для Європейського співтовариства, оскільки навіть просте фізичне збільшення системи ЄС ускладнює її, вимагаючи нових додаткових регуляторів, кожний із яких має обмежені можливості. З точки зору керованості системи, її розширення повинно мати розумні межі. Адже економічний зміст інтеграції полягає у включенні нових елементів до старої, усталеної системи та в її кооперації з цими елементами для поліпшення її життєдіяльності. З огляду на це, необхідні переконливі докази, які б продемонстрували роль нових кандидатів (у тому числі України) у відповідному процесі, а також міру їх наближеності та адаптованості до основних вимірів сталого розвитку країн ЄС. Сьогоднішні умови не є сприятливими для реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Просуванню нашої країни в напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти.

Економічна криза перестала бути проблемою окремих «периферійних» країн Євросоюзу. Із суто економічної вона дедалі більше перетворюється на політичну і стає новим випробуванням для співтовариства. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально

координуючого органу у сфері європейської інтеграції. Загальновизнаною є думка, що значна частина українського істеблішменту не готова жити та управляти країною «по-новому», тобто за європейськими нормами і стандартами. Це виражається у тому, що створена в країні ринкова економіка не набула рис сталого розвитку та відкритого доступу, не ведеться результативна боротьба з корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судочинства, не стимулюється розвиток громадянського суспільства тощо.

Таким чином, на перспективи інтеграції України до ЄС впливають як зовнішні фактори (готовність Європейської спільноти до розширення), так і внутрішні – проведення ефективних економічних і інституціональних реформ українською владою.

Зважаючи на зазначені проблеми, монографія побудована наступним чином: у першому розділі проаналізовані сучасні політико-економічні відносини між Україною та Європейським Союзом, у другому розглянуто стан економічної і політичної ситуації в ЄС з точки зору можливостей розширення цієї організації, у третьому – з'ясовуються політична, економічна і інституціональна готовність України до більш тісної європейської інтеграції. Четвертий розділ присвячений аналізу досвіду країн Центральної Європи в інтеграційних процесах. Зокрема, розглянуті основні шляхи інтеграції до Європейського Союзу Словаччини, Чехії, Польщі, Угорщини. Україні важливо врахувати цей досвід, адже вихідні політичні та економічні параметри інтеграції нашої країни і держав Центральної Європи до ЄС у багатьох аспектах тотожні.

РОЗДІЛ 1 СУЧАСНІ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

1.1 ІНСТИТУЦІЙНА БАЗА ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Європейська інтеграція була проголошена ключовим зовнішньополітичним курсом України, що відкриває нові можливості для економічного розвитку, соціального прогресу, співпраці з промислово розвиненими країнами світу, зміцнення позицій держави на міжнародній арені.

Основним правовим документом, який заклав основи співробітництва між Європейським Союзом та Україною, стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС), підписана 14 червня 1994 року у м. Люксембурзі та набула чинності після ратифікації національними парламентами країн-членів ЄС 1 березня 1998 року. Вона була спрямована як на розвиток економічного співробітництва, політичного діалогу між Україною та ЄС, так і на підтримку зусиль України щодо розвитку демократії і верховенства права.

Цією Угодою було встановлено партнерство між Європейським Співтовариством і його державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку, у 28 сферах із метою розширення та поглиблення взаємної торгівлі.

Проаналізуємо окремі аспекти реалізації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Загалом, УПС приділяла найбільш значну увагу економічним питанням співробітництва України та ЄС. Важливим розділом Угоди є Розділ VII «Економічне співробітництво», у якому зазначено, що Європейське Співтовариство та Україна вступають в економічне співробітництво, що зміцнюватиме і розвиватиме економічні зв'язки на благо обох Сторін для сприяння процесу економічних реформ та відродження сталого розвитку України. Уточнено, що з цією метою співробітництво зосереджується на «промисловій кооперації, заохоченні та захисті інвестицій, державних поставках, зближенні політики стандартизації в гірничовидобувній та сировинній галузях, науці та техніці, освіті та навчанні, АПК і сільському господарстві, енергетиці, цивільній ядерній галузі, сфері охорони навколишнього

природного середовища, транспорті, космосі, телекомунікаціях, фінансових послугах, «відмиванні» грошей, валютній політиці, регіональному розвитку, соціальній кооперації, туризмі, малому та середньому підприємстві, засобах інформації та зв'язку, захисту прав споживачів, митній справі, спів-робітництві в галузі статистики, економіці та боротьбі з наркотичним бізнесом» [1].

Обидві Сторони Угоди надали одна одній режим найбільшого сприяння, проте, такий режим міг характеризуватися певними винятками, а саме: винятки, що пов'язані з участю в зонах вільної торгівлі та митних союзах; привілеї, що надаються окремим країнам згідно з правилами СОТ, а також відповідно до міжнародних домовленостей на користь країн, що розвиваються.

Договірні Сторони зобов'язалися забезпечити свободу транзиту через свою територію товарів іноземного походження. До прикладу, Україна мала звільнити від податку на імпорт та імпортного мита товари, що ввозяться на її територію тимчасово. Також передбачалося скасування кількісних обмежень імпорту з ЄС в Україну та з України в ЄС. Водночас ст. 22 застерегла можливість запровадження таких обмежень у трьох випадках, а саме:

- за умови необхідності захистити власні економічні інтереси;
- у торгівлі виробами з текстилю та одягом;
- у торгівлі сталлю.

Сторони взяли на себе зобов'язання поширювати національний режим для підприємців кожної з договірних сторін Угоди, а також вести торгівлю на основі ринкових цін, забезпечувати реалізацію принципу ринкового ціноутворення у взаємних відносинах. У рамках Угоди сторони мали право застосовувати антидемпінгові та компенсаційні заходи згідно зі ст. VI ГАТТ та багатосторонніми угодами, що обговорювалися ще під час Токійського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Угода містила ряд винятків із режиму вільної торгівлі, які стосувалися захисту суспільної моралі, безпеки, збереження природних ресурсів, захисту національних скарбів тощо. Положення Угоди не поширювалися на товари, які належать до розділів 50-63 Комбінованої товарної номенклатури (текстильні товари, одяг). У межах положень, які регулюють

співробітництво Сторін у галузі взаємного створення умов для виробничо-комерційної діяльності та інвестицій для підприємців України і ЄС, Україна взяла на себе такі зобов'язання [2]:

а) щодо умов створення компаній ЄС на території України — надавати національний режим або найсприятливіший режим серед тих, які надаються компаніям інших країн, причому надання такого режиму має передбачатися національним законодавством та іншими нормативними актами, які регулюють діяльність компаній;

б) щодо умов виробничо-комерційної діяльності філій та відділень компаній країн-членів ЄС — надавати національний режим (або найсприятливіший серед чинних в Україні) філіям та відділенням, створеним починаючи з 1 березня 1998 р. Ці зобов'язання не поширюються або поширюються частково на створення (але не функціонування) компаній, які надають фінансові та телекомунікаційні послуги, послуги у сфері операцій із нерухомим майном і природними ресурсами (включаючи земельні ресурси та сільське господарство, рибальство) та певні професійні послуги. Зобов'язання України не стосуються послуг повітряного та морського транспорту, внутрішнього водного транспорту (за певними винятками).

Україна взяла на себе обов'язки в рамках УПС забезпечити можливість здійснення між резидентами України та ЄС будь-яких платежів у вільно конвертованій валюті, які пов'язані з передбаченим Угодою пересуванням товарів, осіб та наданням послуг. Угода зобов'язала Україну також забезпечити свободу руху капіталу у формі прямих інвестицій у компанії, створені згідно з законами країни місцезнаходження, та інвестиції, що здійснюються відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво.

В Угоді був передбачений і фінансовий механізм співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Для досягнення цілей цієї Угоди Україна отримувала тимчасову фінансову допомогу від Співтовариства, що надавало технічну підтримку у вигляді субсидій для прискорення економічних перетворень в Україні. Слід зазначити, що ця фінансова допомога надавалася в рамках Програми TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States,

Програма технічного сприяння Співдружності Незалежних Держав). Сторони забезпечували тісну координацію надходжень у рамках технічної допомоги Співтовариства з надходженнями з інших джерел, таких, як держави-члени, інші країни та міжнародні організації, зокрема, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також ООН і МВФ [1]. Фінансове співробітництво між Україною та ЄС було спрямоване на активізацію соціально- економічного розвитку держави, дотримання вимог щодо асоціації з ЄС в питаннях зростання ВВП, зменшення державного боргу, дотриманням інфляції в межах 3% та стабілізацію макроекономічної політики в цілому. У рамках УПС відносини України із загальноєвропейськими інтеграційними структурами постійно поглиблювалися.

Серед основних досягнень українського уряду у процесі активізації політичного діалогу між Україною та ЄС – запровадження механізму приєднання України до заяв та позицій ЄС із регіональних та міжнародних проблем; започаткування консультативного механізму Україна-ЄС із питань зовнішньополітичного планування; укладення угод про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС із врегулювання кризових ситуацій та безпекових процедур обміну таємною інформацією; активна позиція України на міжнародній арені.

Аналізуючи основні напрями євроінтеграційного процесу України, можна стверджувати, що перешкодою в реалізації всіх зазначених пунктів Угоди про партнерство і співробітництво були наступні проблеми:

- низькі темпи здійснення політичних та економічних реформ;
- високий рівень корупції;
- наявність тіньової та кланової економіки;
- складність у переговорному процесі щодо створення зони вільної торгівлі з ЄС.

Із метою надання двостороннім відносинам нового імпульсу і для врахування нових умов співробітництва, зокрема, в контексті розширення ЄС 2004 року, сторони розробили та 21 лютого 2005 року під час засідання Ради з

питань співробітництва схвалили План дій Україна – ЄС - двосторонній політичний документ, який дав змогу суттєво розширити двостороннє співробітництво України з ЄС без внесення змін до чинної договірно- правової бази. За своїм змістом План дій містив перелік конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій, боротьби з корупцією, структурних економічних реформ та заходів з розвитку співпраці з ЄС у секторальних сферах. Серед ключових здобутків у розвитку відносин протягом терміну Плану дій – надання Україні статусу країни з ринковою економікою в рамках антидемпінгового законодавства ЄС, а також права приєднуватися до зовнішньополітичних заяв і позицій ЄС, укладення Угоди про спрощення оформлення віз та Угоди про реадмісію осіб, поширення на Україну фінансування Європейського інвестиційного банку (Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком), поглиблення секторальної співпраці, започаткування переговорів щодо укладення нового базового договору на заміну УПС.

З огляду на завершення у березні 2008 року 10-річного терміну дії УПС, 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС. На період до укладення нової угоди чинність УПС щороку автоматично продовжувалася за взаємною згодою Сторін. Після підтвердження вступу України до Світової організації торгівлі, 18 лютого 2008 року ЄС та Україна започаткували переговори щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, що є центральним елементом Угоди про асоціацію та відкриває шлях до лібералізації руху товарів, капіталів та послуг та широку гармонізацію нетарифних інструментів економічного регулювання. 9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення нової угоди, основними складовими якої мають бути політична асоціація та економічна інтеграція. У ході 15-го Саміту Україна - ЄС у Києві 19 грудня 2011р. Сторони оголосили про завершення переговорів по майбутній Угоді про асоціацію, а 30 березня 2012 р. текст майбутньої Угоди було парафоровано сторонами переговорних процесів.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС - це великий економічний та політичний проект, який сьогодні є одним з інструментів модернізації Української держави. Відповідна Угода за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором із третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС.

Укладання Угоди про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС передбачало три стадії: переговори, підписання, ратифікація [3].

Протягом 2007-2012 рр. відбувся 21 раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію та 18 раундів переговорів щодо розділу Угоди про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі [4]. Основні переговори велися щодо економічної частини Угоди (економічні реформи, адаптація стандартів тощо). Водночас серед політичних реформ теж є чимало важливих. Проте в політичній частині Україна взяла на себе вимоги, які вона формально повинна виконати, але окрім політичного тиску Євросоюз жодним чином не зможе вплинути на їхнє виконання. Стосовно економічної частини, ситуація, виглядає зовсім по-іншому, оскільки у тексті Угоди прописані часові рамки реалізації конкретних положень (наприклад, Графік скасування ввізного (експортного) мита [5] тощо), Україна повинна неухильно дотримуватись взятих на себе зобов'язань, як повноцінний гравець на європейському ринку.

15 травня 2013 р. Колегія Європейської Комісії прийняла рішення рекомендувати Раді ЄС підписати Угоду, а також дозволити її тимчасове застосування до завершення процедур ратифікації державами-членами ЄС [6].

28-29 листопада 2013 року на Вільнюському саміті Україна та Європейський Союз планували підписати Угоду про асоціацію, з цією метою, у попередні місяці, було розпочато активну підготовку щодо уніфікації українського законодавства в рамках вимог ЄС до України. За тиждень до проведення саміту східного партнерства, 21 листопада 2013 року відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів № 905-р Україна призупиняє підготовку до укладання Угоди про асоціацію. Головними вимогами ЄС до України залишалися:

- 1) ліквідація вибіркового правосуддя (проблема стосується засудження декількох впливових у минулому політичних лідерів) та проведення широкої судової реформи;
- 2) пришвидшення реалізації програми реформ.

Друга стадія укладання Угоди про асоціацію стала доленосною для української державності, оскільки, не підписання даного міжнародного договору Президентом України викликало масові акції протесту на головній площі країни – майдані Незалежності. У подальшому виникали неодноразові спроби зачистки Майдану, застосування сили та зброї проти мирних мітингувальників. 22 січня 2014 року було вперше застосовано вогнепальну зброю проти мирних повстанців, у результаті чого загинуло 4 людей.

У період – з 19 по 22 лютого - у період війни влади з власним народом було скинуто злочинний режим Януковича. Після чого призначено новий уряд та дострокові вибори Президента на 25 травня 2014 року. Європейський Союз висловив готовність підписати Угоду про асоціацію з Україною після проведення дострокових виборів. Однак ціна перемоги та побудови європейських демократичних цінностей для незалежної України коштувала життя понад 100 людей.

27 червня 2014 р. у ході засідання Ради ЄС Президентом України П.Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та

урядів 28 держав-членів ЄС була підписана економічна частина Угоди – Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством», які разом з рештою тексту Угоди становлять єдиний документ.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Станом на листопад 2015 року всі 28 країн-членів ратифікували вищезазначену угоду (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Країни-члени ЄС, що ратифікували Угоду про асоціацію України з ЄС

2014 рік		2015 рік	
Країна	Дата	Країна	Дата
Румунія	2 липня 2014 р.	Ірландія	8 січня 2015 р.
Литва	8 липня 2014 р.	Німеччина	6 березня 2015 р.
Латвія	4 липня 2014 р.	Нідерланди	7 квітня 2015 р.
Болгарія	4 липня 2014 р.	Люксембург	2 травня 2015 р.
Мальта	1 серпня 2014 р.	Словенія	3 травня 2015 р.
Словаччина	4 вересня 2014 р.	Франція	5 червня 2015 р.
Естонія	4 листопада 2014 р.	Австрія	8 липня 2015 р.
Угорщина та Швеція	6 листопада 2014р	Словаччина	6 жовтня 2015 р.
Польща	8 листопада 2014	Греція	8 листопада 2015 р.
Чехія	10 грудня 2014 р.	Італія	10 вересня 2015 р.
Хорватія	2 грудня 2014 р.	Іспанія	9 травня 2015 р.
Данія	8 грудня 2014 р.	Фінляндія	10 березня 2015 р.
		Бельгія	3 квітня 2015 р.
		Чехія	8 вересня 2015 р.
		Кіпр	9 жовтня 2015 р.

Примітка: *складено авторами на підставі офіційних даних.*

Основною перешкодою на шляху реалізації суверенної економічної політики по відношенню до ЄС виступає країна-агресор – Російська Федерація. Під її тиском 12 вересня 2014 р. відбулось підписання у Брюсселі тристоронньої заяви України, ЄС та Росії, яка відтерміновує застосування економічної частини Угоди про Асоціацію до кінця 2015 р. Відтермінування стосується розділу 4 Угоди (щодо зони вільної торгівлі). Для підтримки українських експортерів ЄС продовжить час дії автономних торговельних преференцій до 31 грудня 2015 р.

Враховуючи особливість цієї Угоди з точки зору політичної асоціації та інтеграції європейського та українського ринків, її підписання має важливе політичне значення, оскільки воно означає свідомий вибір української влади на користь розвитку України в рамках європейської цивілізаційної моделі. Саме тому підписання Угоди про асоціацію, як здійснення акту політичної дії, є неприйнятним для тих політичних кіл та третіх держав, які прагнуть продовження стану економічної та політичної невизначеності України, а відповідно – її слабкості та перебування в статусі об'єкту геополітичних та економічних домовленостей інших держав.

У підсумку вступ до Європейської спільноти залишається для України й надалі великою національною метою. Ключовими пріоритетами діяльності українського уряду, який забезпечує рух України до ЄС є, насамперед: боротьба з корупцією, усунення бюрократизму, ліквідація тіньової економіки, здійснення дієвих економічних та політичних реформ, сприяння сталому розвитку держави. Європейська інтеграція для України – це інструмент модернізації держави у всіх сферах суспільного життя.

Успішна реалізація євроінтеграції дасть можливість Україні: консолідувати та демократизувати суспільство; дотримуватися прав та основних свобод людини та дитини; розбудувати сучасну високотехнологічну та високоприбуткову економіку; перейняти досвід європейських країн; утвердити європейські

стандарти якості життя населення та його соціальної захищеності, надати нового імпульсу для соціально- економічного розвитку регіонів тощо.

Із метою активізації функціонування Угоди про асоціацію України з ЄС, українській владі потрібно негайно розпочати процес проведення структурних реформ: податкової реформи, яка передбачає зниження податкового тиску на економіку; пенсійної, медичної; реформування житлово-комунальної сфери; запровадження принципів науково-технічного та інноваційного розвитку. Тільки дієвим реформам у країні можна змінити сировинний вектор розвитку економіки та утвердити Україну як високотехнологічну державу.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

1.2 ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА ЄС

Із часів отримання незалежності в Україні ідуть процеси побудови соціально орієнтованого ринкового середовища. особливо гостро постають завдання виявлення та актуалізації ролі тих елементів та інститутів ринкової системи, що здатні дати потужний імпульс її розвитку. З огляду на це важливо поглибити всебічний аналіз підприємництва як одного із ключових ринкових інститутів, що за певних умов може стати потужним двигуном економічного зростання країни [8].

Зважаючи на те, що підприємницька активність раніше сприймалася органічною та невід'ємною складовою ринкової системи господарювання, то упродовж тривалого періоду часу економічна наука не приділяла достатньої уваги підприємництву як окремому економічному явищу.

Сучасний аналіз підприємництва ґрунтується переважно на трьох підходах, запропонованих Й. Шумпетером, Ф. Найтом та І. Кірцнером. Проте багато важливих ідей уперше висловив ще Р. Кантільон, який, власне, і ввів у науковий оборот поняття підприємця. Особливий внесок у розвиток теорії підприємництва зробили У. Баумол, К. Мерфі, А. Шлейфер та Р. Вішни, Р. Турік та ін. особливості

розвитку підприємництва в Україні досліджували Т.Гайдай, А.Гриценко, І. Малий, Ю. Павленко, Р. Пустовійт, О. Яременко та ін.

Напрямок євроінтеграції України та ціль ефективного розвитку бізнесу – середовища в Україні ставлять завдання максимальної гармонізації принципів економічного розвитку з тими, які є в ЄС, у тому числі і принципів організації підприємницької діяльності.

В Україні рівень розвитку підприємництва є нижчим ніж в ЄС. У цій сфері є цілий ряд проблем, які можливо вирішити, або хоча б пом'якшити, шляхом:

- 1) порівняльних зіставлень розвитку бізнесу в Україні та ЄС;
- 2) вивчення та узагальнення досвіду Союзу, і застосування тих механізмів, які є прийнятними в Україні.

У першу чергу, слід зауважити, що основи підприємництва все ж закладаються у процесі історичного розвитку економічної системи країни. В одних країнах ці процеси проходять швидше, в інших – значно повільніше, що диктується різними передумовами поточного стану розвитку країни.

Метою розвитку підприємств ЄС є розвивати успішне підприємництво і удосконалювати ринкове середовище для малого і середнього бізнесу, дозволити йому реалізувати свій потенціал і відповісти на виклики сучасної економіки, заснованої на інформації. ЄС пропонує набір заходів у таких п'яти сферах:

- розвитку підприємництва і бізнесових навиків;
- вдосконалення доступу до ринків;
- скорочення бюрократії;
- поліпшення потенціалу зростання;
- посилення діалогу і консультацій з власниками.

Відмінності у сфері підприємницької діяльності в Україні та ЄС стають очевидними на кожному етапі функціонування підприємства – від його започаткування і до ліквідації.

Так, у країнах ЄС мають місце сприятливі умови, спрощена процедура відкриття бізнесу. Наприклад: у Ризі реєстрація підприємства коштує 1 євро. В Україні процедура вкрай забюрократизована, хоча принцип “єдиного вікна”

задекларований вже більше 10 років тому. Крім того, була ініціатива запровадження системи “повідомлення про відкриття власної справи”, яка полягала у тому, що при неотриманні дозволу чи заборони на здійснення цієї дії протягом законом встановленого терміну, підприємство мало вважатися відкритим. Але з різних причин, цей механізм до сьогодні не реалізований.

Натомість можемо відмітити, що в Україні спостерігається:

1) стійка тенденція до збереження високих витрат часу на проходження офіційних процедур для започаткування власного бізнесу (отримання необхідних дозволів, проходження перевірок). Кількість робочих днів, що витрачається підприємцями на проходження офіційних процедур, становить в Україні 27 днів, тоді як у країнах ЄС на це витрачається у середньому 16 днів, у Македонії - 3, Угорщині - 4, Албанії та Білорусі - 5, Словенії - 6, Естонії - 7, Румунії та Молдові - 10 днів;

2) проходження дозвільних процедур вимагає відповідних грошових затрат. Пріоритети ведення бізнесу в ЄС та в Україні теж різняться. У сфері бізнесу в Європі важливе значення мають гарантування права приватної власності та низький рівень оподаткування. В Україні “великим досягненням” вважають зменшення податку на прибуток з 23% у 2011 р. до 18% у 2014 р., а в Болгарії на рівні 10% він був вже у 2010 р.

Посиленню конкурентних позицій європейських підприємств сприяє активний процес впровадження інновацій у їх роботу, у той час як в Україні для цього вкрай недостатньо уваги, фінансування, і часто зацікавленість у модернізаціях носить чисто декларативний характер.

Звичайно, не кожна підприємницька ініціатива в кінцевому рахунку переростає у велике ефективно функціонуюче підприємство. Кожна бізнес-структура функціонує рівно стільки, скільки вона є вигідною для власників і сприяє виконанню поставлених цілей.

Дійсно, в Європі має місце проблема, що кожне друге підприємство працює менше ніж 5 років. 90 % підприємств мають проблеми з відповідними виплатами і банкрутують через проблеми ліквідності. Процедура банкрутства, звичайно, існує,

але спочатку докладаються всі зусилля для того, щоб утримати підприємство “на плаву”. Зокрема, є окрема мережа структур, діяльність яких спрямована на запобігання банкрутству і ліквідації підприємства.

Так, у Данії існує урядова установа “Завчасне попередження“, волонтери якої надають безкоштовні консультації щодо удосконалення навичок із менеджменту, сприяють у переговорах із банком, допомагають в організації діяльності підприємства так, щоб воно спробувало вийти з кризи. Але, якщо і в такому випадку банкрутство неминуче, то організація допомагає справитися підприємству з проблемами, які виникають у його процесі, для того, щоб вони пройшли швидко, найменш болісно і з найменшими фінансовими витратами. Актуальним є американське гасло: “Банкрутство – це не катастрофа”. Тобто на кожному кроці своєї діяльності підприємство відчуває певну консультаційну підтримку, часто безкоштовну, оскільки держава зацікавлена у ефективній роботі підприємств і необтяженні економічної системи країни. Натомість в Україні процедура банкрутства є зтяжною та складною, що часто змушує підприємців здавати “нульові” звіти, таким чином уникаючи труднощів банкрутства.

Звичайно, сьогодні ведеться багато розмов та дискусій стосовно удосконалення основ ведення бізнесу в Україні. однією з поточних проблем є декларативність цих кроків, із якою у перспективі теж варто боротися. Але тим не менше експерти та аналітики відзначають:

- необхідність розробки багаторівневої та перспективної програми змін у бік лібералізації ставлення влади до бізнесу, забезпечення духу підприємництва та «економіки свободи»;
- підвищення уваги до розвитку малого та середнього бізнесу;
- потребу в ефективній взаємодії держави та суб'єктів господарювання, а саме: скасування дублювання контролюючих функцій різних державних органів, скорочення списку державних органів, яким надано право на проведення перевірок;
- підвищення взаємодовіри бізнесу та влади;
- необхідність контролю над ступенем втручання держави у сферу

підприємництва з перспективою підвищення ролі державної підтримки різного виду суб'єктів господарювання.

Ще один момент, на який в Україні варто звернути особливу увагу. Це підвищення етики ведення підприємницької справи. Непоодинокими є приклади, коли директор компанії готується до укладення договору з постачальником і одночасно шукає юридичні підстави не оплачувати закупівлю. Проблеми з виконанням зобов'язань в Україні присутні на всіх рівнях – контрагенти затримують оплату поставок, держава затримує або взагалі не відшкодовує ПДВ, фонди соцстраху по кілька місяців не компенсують витрати підприємств, пов'язані з настанням страхових випадків. Такий підхід є абсолютно неприйнятним в ЄС і ця проблема відсутня на ментальному рівні, де навпаки підприємці шукають можливість гнучкіших взаємовідносин із постачальниками чи споживачами – обирають пролонгацію термінів оплати, якщо це необхідно і підтверджено обґрунтованими причинами, сприяють вибору найзручнішого способу оплати, терміну поставки і т. д. У країнах ЄС у сучасних умовах пріоритетом обрано тривале партнерство, аніж отримання “одноразової вигоди”.

Цікавою особливістю в країнах ЄС є успішна діяльність так званих “бізнес-ангелів”. Здебільшого це приватні інвестори, які вкладають свої гроші в інноваційні проекти (стартапи) взамін на повернення інвестицій і частку в проекті. Бізнес-ангели формують групи для об'єднання фінансових ресурсів і спільного пошуку інвестицій. Обсяг інвестицій у стартап може становити 50–300 тис. дол. США. Порівняно нещодавно такі організації почали виникати і в Україні. Одна з них – клуб Startup.ua. Його ініціатором і засновником, а зараз президентом, став Олександр Сорока [9]. Але така практика поки що непоширена в Україні і переважно фінансові труднощі стають гальмівним чинником розвитку підприємництва.

Сьогодні у Чехії склалися достатньо сприятливі умови для ведення бізнесу та підприємницької діяльності у порівнянні з іншими країнами-членами ЄС. За результатами досліджень умов для підприємницької діяльності (чесько-німецька Торгова та Промислова палата) Чехія займає вже декілька років підряд перше

місце. У Чехії сплачується всього 8 податків (для порівняння в США – 11, у Великобританії та Нідерландах – по 8, у Франції – 7, в Україні – більше 100). Законодавчі зміни в останні роки мінімізували пакет потрібних документів для ведення бізнесу і все більшого значення в країні набуває загальнодержавна електронна база даних [9].

Підтримку різного характеру - від інформаційної до матеріальної, підприємці в країнах ЄС отримують на всіх етапах: від початку реалізації самої ідеї власного бізнесу і до розширення частки присутності на ринку. Наприклад, для підтримки реалізації інновації уряд може взяти на себе до 35% фінансування витрат, а також допомогти у пошуку додаткових джерел фінансування. В Україні державна підтримка бізнесу є рідкісним непрозорим явищем і мінімізованою.

Підприємництво ЄС та України різняться і через систему держзамовлень. Державні закупівлі розглядаються в ЄС як один з головних інструментів стимулювання економічної діяльності, тому державним тендерам приділяється особлива увага на рівні союзних органів. Комісія ЄС має право заблокувати будь-який тендер за участю бюджетних коштів спілки в країні ЄС, якщо запідозрить, що він відбувся з порушеннями.

В Україні ж система держзамовлень доступна тільки бізнесу, який має тісні контакти у владі, тому стимулює підприємства не розвивати власне виробництво, а формувати корупційні механізми [10].

Проблеми у сфері підприємництва були, є і будуть, але вони мають бути адекватними часу та економічному стану країни і покроково вирішуватися. Для цього однією з вимог є ефективно діючий законодавчий механізм. Незважаючи на те, що окремі його складові в Україні є гармонізованими з євростандартами, закон “по-європейськи” в українській державі не діє, що не сприяє нівелюванню проблемних моментів. Поряд з вирішенням проблем, має розвиватися сама “філософія підприємництва”. Із мети отримання суто комерційного зиску, в Україні варто розширювати і закріплювати функції підприємництва, що успішно реалізовано в Європі. Для прикладу можна привести соціальне підприємництво, ідея якого вже давно в Європі реалізується.

Соціальне підприємництво - підприємницька діяльність, націлена на пом'якшення або вирішення соціальних проблем, спрямована на інновативну, суттєву та позитивну зміну у суспільстві. Характеристики і ознаки такої діяльності:

- соціальні дії — цільова спрямованість на вирішення або пом'якшення існуючих соціальних проблем, стійкі позитивні вимірні соціальні результати;
- інноваційність — втілення у життя нових унікальних підходів, що дозволяють збільшити або якісно покращити соціальну дію; - самоокуповування і фінансова стійкість — здатність соціального підприємства вирішувати соціальні проблеми до тих пір, поки це необхідно, та за рахунок доходів, що отримуються від власної діяльності;
- масштабність і тиражність — збільшення масштабу діяльності соціального підприємства (на національному і міжнародному рівні) і поширення досвіду (моделі) з метою збільшення соціальної дії;
- підприємницький підхід — здатність соціального підприємця бачити недоліки ринку, знаходити можливості акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, що будуть мати довгостроковий позитивний вплив на суспільство в цілому [11].

Багато сподівань щодо удосконалення інституту підприємництва покладено на підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що надає як переваги, так і ставить певні виклики перед представниками бізнесу в Україні. Зокрема, до переваг відносять:

- імплементацію стратегії розвитку малих і середніх підприємств, що побудована на принципах Європейської хартії малих підприємств;
- покращення бізнес-середовища за рахунок спрощення та раціоналізації правил і практик регулювання;
- регуляторний діалог з питань корпоративного управління.

У той же час викликом відзначають достатню інституційну спроможність для використання існуючих можливостей [12].

В Україні, звичайно, всі реформи у сфері підприємництва можуть бути втілені в контексті загальних економічних реформ і будуть більш успішними, якщо саме бачення ведення економічної і підприємницької діяльності базуватиметься на “європейських підходах і цінностях”. Сам інститут підприємництва варто зробити привабливим і корисним як для самих підприємців, так і для людей, які споживають результати цієї підприємницької діяльності.

Для українських підприємців актуальними були б заходи обміну досвідом ведення власної справи з партнерами-європейцями, що зумовило б можливість застосування цього досвіду в Україні для більшої гармонізації бізнес-середовища до стандартів ЄС та полегшувало б україно-європейські партнерські бізнес-зв'язки.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

1.3. ДОПОМОГА ЄС УКРАЇНІ ТА СПІВПРАЦЯ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Європейські політики неодноразово декларують, що проблемні явища у співтоваристві, не позначаються на перспективах євроінтеграції України. Індикатором прогресу виступає зокрема отримання безвізового режиму, побудова нової моделі трудової міграції та гуманітарних контактів. Однак, деякі факти, що характеризують сучасну міграційну ситуацію в Європі та Україні, викликають певну стурбованість. Так, відповідно до даних Frontex за 2015 р., чисельність поїздок українців до ЄС помітно зросла і становила 12,5 млн проти 10,5 млн в 2014 р [13].

Проте в умовах стрімкого зменшення доходів населення України внаслідок війни та економічної кризи кількість громадян, які змогли дозволити собі зарубіжні туристичні подорожі, в 214 р. зменшилася на 20 %, а в 215 р. – вдвічі [14].

Отже, метою виїздів до Європи та контактів був уже переважно не туризм, а пошук роботи, заробітків і підприємництво. Це підтверджують і соціологічні дані. Так, опитування, проведене навесні 2015 року компанією GfK на замовлення Міжнародної організації з міграції, показало, що 8 % українців планують найближчим часом знайти роботу за кордоном або вже її знайшли. За даними 2011 р. таких було 6 %. [15]

Найближче сусідство, висока інтенсивність міграції українців до Європи, орієнтація країни на інтеграцію до ЄС обумовлюють невідворотний вплив корінних проблем функціонування та розвитку інститутів та систем європейської інтеграції на Україну. Зокрема не можна не задатися питанням про те, чи чуттєві для Європи явища, пов'язані з відцентровими тенденціями в ряді країн – членів ЄС, протидією дефолту економік країн Південної Європи, міграційною кризою, не відволікають увагу від реформ в Україні, метою яких є перехід на засади сталого розвитку та досягнення сучасної якості життя, хоча б на рівні Центральної Європи, всередині самої країни? Чи виділення ЄС на врегулювання кризових явищ значних ресурсів не означатиме обмеження можливостей спрямування допомоги та підтримки, в т.ч. фінансової, на інші цілі, у т.ч. на допомогу в здійсненні підтримки європейської інтеграції України?

Європейський Союз та окремі країни - його члени виступають серед основних донорів України за весь період її незалежності. Їх допомога відіграє важливу роль у політиці євроінтеграції України, а від 2014 р. - також і в стабілізації ситуації та проведенні структурних реформ.

Наразі допомога ЄС для України надається в рамках Європейської політики сусідства та її східного виміру – “Східного партнерства” та на виконання положень Порядку денного асоціації Україна – ЄС та імплементацію положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у вигляді консультацій, грантів, підтримки бюджетної стабільності, гуманітарної допомоги, кредитів та ін. Допомога провадиться в системі координат міжнародних фінансових організацій та зосереджується на стратегічних напрямках, в яких вона потенційно може бути

найефективнішою. Визначальними критеріями для її надання впродовж 2014-2017 рр. є верховенство права, енергетика та розвиток приватного сектору.

Провідну роль у взаємовідносинах між Україною та ЄС щодо допомоги відіграють Уряд України – Кабінет міністрів України разом з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України і Міністерством фінансів України та Європейська Комісія. До функцій уряду належить підписання угод щодо рамкових та спеціальних засад співробітництва з ЄС та країнами-партнерами по залученню допомоги та певна роль координатора цих процесів, а Європейської комісії - системне управління програмами зовнішньої допомоги ЄС та надання допомоги у розвитку по всьому світі.

Допомога ЄС розподіляється на технічну та фінансову. В Україні така допомога трактується як міжнародна технічна та міжнародна фінансова допомога. Відповідно до законодавства, міжнародна технічна допомога

– це фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [16].

Впродовж 1991-2006 рр. допомога Євросоюзу для України була надана на загальну суму близько 2,4 млрд. євро [17]. За підрахунками Європейської рахункової палати [16, С. 11] відповідно до досягнутих домовленостей впродовж 2007-2015 рр. загальний обсяг допомоги ЄС для України очікувався на рівні 5 млрд євро [18, С. 11].

Досягнуті обсяги макрофінансової допомоги в 2013-2014 рр. вивели фінансову допомогу на передову позицію (68 %), хоча до того її займала технічна допомога. Тобто, відбулося розширення інструментів допомоги ЄС, а обсяги нових інструментів свідчать про переорієнтацію характеру самої допомоги - з безоплатної на платну. В еволюції засад застосування технічної допомоги для України також прослідковується поступовий перехід від простого надання траншів згідно грантових домовленостей до надання грантів і траншів за умов співфінансування та до надання траншів з прив'язкою їх обсягів до ефективності їх використання за певними критеріями. Така еволюція зумовлена низкою

об'єктивних причин, серед яких недостатній ефект від залучення технічної допомоги, зумовлений формальним виконанням частини заходів, а також появою цілої плеяди структур, діяльність яких зводилася до залучення грантових коштів задля забезпечення власного функціонування.

Можемо констатувати, що правова база щодо державного регулювання процесів залучення міжнародної технічної допомоги в Україні є незавершеною. Адже на даний час не має рамкового правового акту щодо регулювання відносини в сфері міжнародної технічної допомоги, хоча до Парламенту – Верховної ради України відповідні законопроекти вносилися декілька разів, зокрема останній в 2013 р. [19], який однак був відкликаний в 2014 р. створена в січні 2012 р. Урядово- Парламентська спеціальна робоча група з опрацювання пропозицій щодо вдосконалення залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги була ліквідована у вересні 2014 р. [20] з мотивів оптимізації державного апарату.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, за весь період співробітництва Україна отримала міжнародну технічну допомогу від ЄС (без урахування допомоги окремих країн-членів) на загальну суму понад 3,2 млрд євро [21].

Станом на 1 грудня 2016 р. в зазначеному Міністерстві було зареєстровано 102 актуальні проекти міжнародної допомоги, донором яких є ЄС, на загальну суму близько 168 млн євро [22] та ще 31 проект з окремими країнами- членами ЄС на загальну суму 186,5 млн євро, 106,6 млн шведських крон, 15 млн датських крон та 325 тис. фунтів стерлінгів [23].

Станом на 1 липня 2016 р. було зареєстровано загалом 288 актуальні проекти міжнародної технічної допомоги від усіх донорів (ЄС, 15 країн та понад 20 міжнародних організацій) на загальну суму 3,3 млрд дол. США, а загалом з 1996 - 3414 проекти на загальну суму понад 9 млрд дол. США [24].

Основними напрямками міжнародної технічної допомоги ЄС є:

- сприяння економічному та соціальному розвитку (у тому числі в прикордонних регіонах);

- покращення якості навколишнього середовища та попередження надзвичайних ситуацій;
- покращення ефективності управління кордонами;
- підтримка громадського суспільства та ініціатив спрямованих на вирішення спільних проблем;
- підтримка культурних та освітніх мереж з метою створення загального культурного середовища;
- реформування системи юстиції та державне управління;
- розвиток торгівлі та приватного сектора;
- енергетика (енергоефективність).

В рамках виконання цих програм в 2014 р. Україною було залучено більше ніж 32 млн євро («Україна – Польща – Білорусь» – 7,8 млн євро, «Україна – Румунія – Республіка Молдова» – 13,1 млн євро, «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія»– 11,2 млн євро, «Басейн Чорного моря» – 0,36 млн євро) [25].

Реалізація цих програм передбачає співфінансування з боку української сторони на рівні не нижчому, ніж 10 % та спрямовується на економічний розвиток та конкурентоздатність прикордонних регіонів.

Упродовж 2007-2013 рр. прикордонними регіонами України було прийнято участь у реалізації чотирьох таких програм: «Україна – Польща – Білорусь», «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія», «Україна– Румунія – Республіка Молдова», «Чорне море», в яких грантова частина допомоги для України становила загалом 115,7 млн євро (28 % від загального бюджету), а в розрізі окремих зазначених програм - 47,3 млн євро (25 %), 27,6 млн євро (40%), 37,7 млн євро (30 %) та 3,2 млн євро (12 %) відповідно [26].

Фактичний стан співфінансування реалізації державних програм транскордонного співробітництва зі сторони України є незадовільним. Зокрема визначені Національною (Державною) програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [27] обсяги української частки в реалізації 10

маштабних проектів ТКС (48,3 млн. грн з Державного Бюджету) взагалі не були виділені.

Тим не менше, процес реалізації програм транскордонного спів-робітництва сприяє кращій консолідації зусиль і концентрації ресурсів суб'єктів та учасників з України та країн Євросоюзу для підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів та вирішення інших стратегічних завдань транскордонного партнерства.

В рамках програм територіального співробітництва, які спрямовуються на економічний та соціальний розвиток прикордонних регіонів країн її учасників, Україна приймає участь в двох операційних програмах на період до 2020 р. [28]:

- о «Білорусь–Україна» (охоплює Волинську, Рівненську, Житомирську, Київську, Чернігівську області України та Брестську і Гомельську області Білорісі) (загальний бюджет - 3,3 млн євро);

- о «Молдова-Україна» (охоплює Чернівецьку, одеську, Вінницьку області України та всю територію Молдови (загальний бюджет – 3,3 млн євро).

Особливістю цих програм є те, що подібні програми ЄС вперше реалізуються без безпосередньої участі країн-партнерів з числа членів ЄС.

Результати реалізації цих програм будуть оприлюднені по мірі реалізації проектів в їх рамках. В першій половині 2015 р. було проведено конкурс з відбору проектів у рамках програми територіального співробітництва «Молдова-Україна», а в 2016 р. -«Білорусь-Україна». Сума грантів проектів - становить мінімум 60 тис. євро і максимум 250 тис. євро, 10 % з яких має забезпечити сам апліканти з інших джерел (окрім допомоги ЄС), термін впровадження від 9 до 18 місяців.

В рамках спільної ініціативи ЄС та організації економічного співробітництва реалізується Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (SIGMA), яка спрямована на створення умов для підвищення ефективності державного управління, шляхом розвитку горизонтальної взаємодії та впровадженням реформ (загальний бюджет– 15 млн. євро) [29]. Допомога в рамках цієї програми може надаватися шляхом: здійснення аналізу адміністративних структур, запропонованих законопроектів та програм, розробки

та впровадження реформ адміністративної системи; організації навчання та обміну інформацією. В рамках цієї програми було проведено аналіз низки важливих в рамках приведення законодавства до стандартів ЄС законопроектів, зокрема «Про Державну Службу», який отримав схвальний висновок та був прийнятий як закон в цілому [30]. До прикладу, цей закон передбачає прозорий конкурсний відбір на всі посади державної служби, який для вищої категорії держслужбовців буде проводити спеціальна Комісія з питань вищого корпусу державної служби.

Координацію у питаннях надання Україні гуманітарної підтримки забезпечує Генеральний директорат «Цивільний захист і гуманітарна допомога» Європейської Комісії, а з боку України Міністерство закордонних справ, яке проводить консультації із європейськими партнерами щодо питань залучення гуманітарної допомоги.

Так, наразі гуманітарна допомога ЄС надається для задоволення першочергових потреб осіб, переміщених зі сходу України (продукти харчування, питна вода, психологічна реабілітація, медична та соціальна допомога, а також комплекс побутово-логістичних заходів), соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, відновлення соціальної інфраструктури та закладів охорони здоров'я в регіонах України.

Загальний обсяг допомоги ЄС Україні, що надається починаючи з липня 2014 року, наразі склав близько 223 млн. євро, зокрема для задоволення першочергових потреб переміщених осіб зі східних областей України, на гуманітарні потреби найбільш уразливих верств населення зі Сходу України, на потреби соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, на підтримку кримських татар, що змушені були залишити територію анексованої Росією Автономної Республіки Крим.

Пріоритетним напрямком фінансової допомоги ЄС є надання макрофінансової допомоги (МФД), яке для України було ініційовано в 2002 р. Рішенням Ради ЄС [31]. Для практичної реалізації цього та інших подальших відповідних рішень впродовж 2013-2015 рр. було підписано три Меморандуми

щодо МФД (I-III) [32,33,34], які в 2014-2015 рр. були ратифіковані Законами України [35, 36, 37]. МФД надається у вигляді низькопроцентних кредитів, метою спрямування яких є зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу та забезпечення бюджетних потреб, а також підсилення її позиції за валютними резервами. Кожен із меморандумів має індивідуальні умови, виконання яких є необхідною умовою надання траншів.

Найбільші дискусії викликає необхідність внесення змін щодо експорту лісоматеріалів, а саме внесення змін до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» [38].

В грудні 2016 р. загальна ефективність наданої Євросоюзом МФД Україні була оцінена Європейською рахунковою палатою досить низько [18], що ставить під загрозу подальшу реалізацію відповідної програми. Серед основних причин низької ефективності називається великий вплив олігархічних фінансово-промислових груп на політику та економіку країни, недостатню ефективність антикорупційних заходів.

Формування стосунків України з ЄС, іншими міжнародними організаціями, зокрема таким системним кредитором, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), співпраця з яким потребує виконання зобов'язань щодо орієнтирів і заходів економічної політики за широким спектром питань, має відбуватися на засадах узгодженості таких зобов'язань зі стратегічними орієнтирами, визначеними на національному рівні.

Проведення в Україні економічних реформ більш швидкими темпами має дати можливість в подальшому працювати з МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями без залучення від них коштів, а саме шляхом технічної допомоги та консультативної підтримки. На даному етапі співробітництво зі Світовим банком здійснюється на основі прийнятої у лютому 2012 р. нової «Стратегії партнерства з Україною» на 2012 - 2016 рр., яка спрямована на допомогу Уряду в реалізації програми економічних реформ та інтеграції з ЄС. Основну увагу зосереджено на стратегічних пріоритетах розвитку

країни, включаючи стале економічне зростання, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, ефективне реформування державних фінансів та поліпшення якості державних послуг.

Ефективним стимулом для реалізації необхідних реформ та інституціональних перетворень в економіці України та фундаментальною опорою усієї системи міжнародної фінансової і технічної допомоги (надалі - МФТД) виступає Угода про асоціацію України з ЄС (далі – УА). Її імплементація означає не лише розробку та введення в дію окремими органами влади правових норм у відповідності до узгодженого графіку адаптації європейського законодавства, але й створення реальних умов для впровадження цих норм у життя, ефективного та цільового використання Міжнародної фінансової та технічної допомоги та забезпечення їхнього позитивного впливу на економічну ситуацію в країні.

Проведений аналіз засвідчує, що суттєвою відмінністю порядку імплементації технічних регламентів в Україні від аналогічного процесу в Словаччині та інших країнах-нових членах ЄС є відсутність будь-яких запевнень (гарантій) майбутнього членства країни в Європейському Союзі або хоча б встановлення певних попередніх умов для такого членства. Зрозуміло, що такий підхід помітно зменшує мотивацію української сторони у виконанні умов Угоди про асоціацію, особливо в тих випадках, коли це пов'язано зі значними фінансовими витратами, а також з проведенням внутрішнього політичного діалогу, або консолідації інститутів економічного співробітництва.

Необхідно, однак, усвідомлювати, що така ситуація не є ані випадковою, ані недоліком в роботі українських та європейських політиків та фахівців, які приймали участь у підготовці Угоди. Це лише продовження (або підтвердження) принципу «відсутності зобов'язань щодо членства», характерного і для усієї політики східноєвропейського партнерства ЄС. Певною мірою така невизначеність (або «недомовленість») вже спричинила негативний вплив на увесь євроінтеграційний процес. Отже, на нашу думку, євроінтеграція не повинна сприйматися як спонтанний процес, а вимагає чіткої системи управління.

У тому числі необхідно налагодити структурований діалог з громадянським суспільством з питань подальшої імплементації Угоди та євроінтеграції України.

Отже, необхідність консолідації зусиль державного апарату на забезпеченні своєчасної та повної імплементації Угоди про Асоціацію як на першочерговому завданні політичного та економічного розвитку держави вимагає суттєвого підвищення рівня відповідальності. Це може бути досягнуто, зокрема, шляхом створення якісно нової системи моніторингу та координації дій щодо імплементації Угоди про Асоціацію, яка включатиме небагато-чисельні, компактні Служби Моніторингу міністерств та відомств з подвійним підпорядкуванням – особисто міністру (голови відомства) та Службі Моніторингу Прем'єр – Міністра (яка, у свою чергу, підпорядковується особисто Голові Уряду). Таким чином, буде забезпечено: моніторинг та вплив спеціальних служб на діяльність усіх підрозділів органів виконавчої влади; прийняття рішень стосовно питань імплементації на вищому рівні виконавчої влади (міністри та прем'єр-міністр); можливість координації дії щодо імплементації Угоди на найвищому державному рівні з максимально можливою гармонізацією політичних та економічних інтересів України та ЄС.

Щодо вдосконалення роботи України з МВФ – МБРР та міжнародними організаціями, які входять до їх мережі, то тут, на нашу думку, Україні слід здійснити конкретні кроки, спрямовані на підвищення рівня співпраці у відносинах з Міжнародним валютним фондом з тим, щоб забезпечити реальну можливість продовження кредитної програми та (у разі необхідності) реструктуризації борг України перед МВФ. З цією метою необхідно приділити більше уваги не лише виконанню програми економічних дій, узгодженої з МВФ, та забезпеченню її сприйняття державними установами як плану заходів, які потрібні не тільки для отримання кредитів, але й для реального реформування економічної системи країни, для розвитку відносин з МВФ стосовно інших напрямів діяльності цієї міжнародної організації.

Співпраця з групою Світового банку повинна розглядатися в якості стратегічного напрямку практичного здійснення програми соціально-економічних

реформ та залучення зовнішнього фінансування для розвитку інфраструктури. У зв'язку з цим українському урядові було б доцільним розглядати «Стратегію Партнерства з Україною» (розроблену Світовим банком) як форму та механізм соціально-економічного прогнозування та планування на середньострокову перспективу та розпочати підготовку аналогічного директивного документу [39].

За результатами здійсненого аналізу та виходячи з вищевикладених висновків, вважаємо актуальним та потенційно результативним пропонується здійснення наступних рекомендацій:

- практикувати більш широке залучення інститутів громадянського суспільства (громадських об'єднань, наукових установ, експертних центрів тощо) до участі в обговоренні програм економічних реформ та конкретних інвестиційних проектів, які планується фінансувати за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій (МФО);

- співпрацювати з робочими групами інститутів громадянського суспільства, які можуть бути створені з метою незалежного моніторингу ходу реалізації програм та проектів, які фінансуються з використанням коштів МФО;

- переглянути підходи до призначення представників в МФО за квотами Держави України. Враховуючи практику інших країн, на ці посади бажано призначати досвідчених високопосадовців (на рівні не нижче заступників міністрів), потенціал та досвід у галузі економічної дипломатії яких дозволяють їм активно проводити « національну лінію» в політиці щодо співпраці з МФО, на професійному рівні брати участь в обговоренні усіх питань діяльності МФО, налагоджувати ефективні стосунки з представниками інших країн та відповідальними співробітниками апарату МФО – а по завершенні місії працювати на більш високих посадах в державних установах України;

- запровадити спеціальну програму підготовки фахівців, які звертатимуться до міжнародних фінансових інституцій з заявами на зайняття вакантних посад в персоналі (за освітньою кваліфікацією «фахівець по роботі з міжнародними фінансовими організаціями») та забезпечити співпрацю з тими українськими фахівцями, які працюють в апаратах МФО (з урахуванням вимог та обмежень,

обумовлених їхнім статусом міжнародного службовця) з метою загального покращення професійного іміджу українських фахівців та забезпечення кадрового резерву відповідних державних установ;

- покласти на Міністерство економіки та розвитку функції координування співпраці з МФО різних державних установ України та діяльності представників України в МФО з метою забезпечення єдиного підходу стосовно опрацювання позиції України з різних питань діяльності МФО та дієвого співробітництва в цих питаннях з іншими країнами-членами МФО (у першу чергу, стратегічними партнерами України);

- практикувати створення формальних та неформальних «груп інтересів» з країнами-партнерами України в міжнародних фінансових організаціях для опрацювання та лобіювання спільних позицій з окремих питань міжнародного співробітництва;

- провести відкритий конкурс на розробку методики комплексної оцінки ефективності проектів, які фінансуються з використанням коштів Світового банку (та інших МФО). Запровадити прозорий порядок відбору проектів, які фінансуються з використанням коштів МФО, в основі якого повинен бути покладений принцип визначення пріоритетності проектів на основі комплексної оцінки їхньої ефективності з тим, щоб статус «національних проектів» отримували найбільш важливі та ефективні з них і саме вони, у першу чергу, претендували на фінансування з боку МФО;

- створити посади урядових уповноважених з реалізації проектів Євросоюзу, МВФ, Світового банку, МБРР та інших міжнародних фінансових інституцій, які повинні забезпечувати контроль за ходом виконання проектів з моменту їх початку і до завершення незалежно від змін уряду.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

РОЗДІЛ 2 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄС ЯК РЕГІОНАЛЬНОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

За п'ять десятиліть свого існування Європейський Союз став моделлю регіонального об'єднання, що досягло у своєму розвитку найвищого етапу політико- економічної інтеграції порівняно з іншими подібними союзами, що існують у сучасній глобальній економіці. Успішність реалізації задумів по створенню внутрішньоконтинентального об'єднання на засадах взаємодії та партнерства залишається актуальним питанням для наукових досліджень економіко- політичного спрямування.

Унікальною рисою ЄС як регіонального інтеграційного об'єднання та суттєвою запорукою прогресивного його розвитку є активне зближення національних економік за умови дотримання демократичного підходу до питань інтеграції, зокрема, забезпечення свободи країн-членів щодо вирішення значної низки питань. Дослідження європейських інтеграційних процесів у рамках економічних та політичних теоретико-методологічних підходів викликане тією констатацією, що ЄС притаманні дві основні інтеграційні площини: економічна та політична.

ЄС об'єднує значну кількість держав із відмінними соціально-економічними, природно-географічними параметрами. Займаючи площу 4 мільйони км², ЄС нараховує 503 млн. осіб населення – третє місце в світі після Китаю та Індії [40], що проживає у 28 країнах Європи. Вигідні природно-географічні умови стали важливим сприятливим фактором розвитку інтеграційного об'єднання. Цей факт вигідно вирізняє ЄС з-поміж подібних союзів, що мали на меті створення внутрішньоконтинентального інтеграційного об'єднання (МЕРКОСУР у Південній Америці чи АСЕАН у Південно-Східній Азії), однак характеризуються значно складнішими базовими природними умовами, що вносить певні корективи у можливість реалізації інтеграційних задумів.

Не останню роль у поступі ЄС відіграють ідеологічні та культурні фактори. З одного боку – це унікальна, європейська ідентичність, самоусвідомлення громадян ЄС як носіїв європейської культури, з іншого – повага до європейських цінностей у поєднанні зі збереженням культурної, мовної ідентичностей країн-членів союзу (у ЄС діє 24 офіційні мови, ще 5 мають статус напівофіційних).

Що стосується ідеї доцільності одночасного поглиблення політичної та економічної інтеграції, то, як вказують результати низки досліджень, глибока політична та економічна інтеграція в цілому позитивно впливає на національні показники нових країн-членів. Так, економетрична оцінка впливу вступу країн до ЄС на національні показники ВВП на душу населення та продуктивності праці (на базі даних при розширенні 1973, 1980, 1995 та 2004 років) [41] виявила, що для переважної більшості країн, за виключенням Греції, характерним було зростання зазначених показників після їх входження до об'єднання.

Щодо Греції, то за 15 років членства, які охоплює дане статистичне дослідження, характерним було зростання розриву між середньоєвропейським ВВП на душу населення та аналогічним національним показником.

Історія сучасного Європейського Союзу розпочинається у повоєнний період, у другій половині 40-х років минулого століття. На цьому етапі, який можна назвати передінтеграційним, політична еліта тодішньої Європи розробляє ідею створення об'єднання країн із системою наднаціональних органів з подвійною метою: примирення конфлікуючих між собою країн Європи та об'єднання зусиль у протистоянні з СРСР. «Днем народження» Європи сьогодні вважається 9 травня 1950 року, коли Міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман запропонував створити Європейську спільноту вугілля і сталі з метою об'єднання вугільних та сталеливарних ресурсів країн-учасниць (European Coal and Steel Community).

На першому етапі – 1951-1957 рр. відбулося формування галузевого спільного ринку на основі Паризького договору про створення Європейської спільноти вугілля і сталі (1951), до якої увійшли Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург та Нідерланди. Договір передбачав створення спільного ринку

вугілля і сталі держав, неприпустимість застосування експортних та імпорتنих мит, протекціонізму чи іншої прямої державної підтримки даних галузей.

Другий етап - 1958-1969 рр. - можна охарактеризувати як період значного поглиблення економічної співпраці, розширення сфер дії спільної політики та, особливо, зростання актуальності питання політичної взаємодії країн-учасниць. У 1967 р. відбулося злиття трьох об'єднань у єдине Європейське економічне співтовариство із єдиною системою інститутів із одночасним збереженням функціонування організацій-попередниць.

Третій етап – 1970-1979 рр. – період розробки принципів подальшого розширення співтовариств і, зрештою, першої хвилі розширення. Відбувається активізація спільної зовнішньої політики та створення Європейської Ради – органу, покликаного визначати загальні орієнтири у зовнішній політиці. Важлива подія цього етапу – розробка принципів проведення прямих виборів до Парламентської Асамблеї та власне проведення перших таких виборів у 1979 р. На цьому етапі, як зазначають дослідники історії ЄС, розпочинаються зміни правового статусу інститутів ЄС, які з певними уточненнями можна розглядати як аналоги відповідних органів державної влади, а отже, можна говорити про прояв принципу поділу влади, властивий державним утворенням [42].

Четвертий етап – 1980-1991 рр. – період суттєвого територіального розширення ЄЕС через приєднання нових членів зі складу середземноморських країн (Греція, Іспанія, Португалія) та возз'єднання Східної та Західної Німеччини після падіння Берлінської стіни у 1990 р.

Найважливіше рішення цього етапу документально оформлено прийняттям Єдиного Європейського акту 1986 р. – намір про створення ЄС у сучасному його розумінні та створення в його межах до кінця 1992 року спільного ринку із гарантованими чотирма «свободами» - вільним рухом товарів, послуг, капіталів та осіб. Єдиним актом також розширено функції Європарламенту, поглиблено поле співпраці держав у соціальній, екологічній політиці та у сфері науки.

Остаточо формується ідея створення політичного та монетарного союзів. У 1990 р. Бельгія запропонувала організувати конференцію по напрацюванню

принципів поглиблення політичного союзу та впровадження спільної валюти. Конференція розпочалася в грудні 1990 р. в Римі та завершилася 7 лютого 1992 р. у Маастрихті (Нідерланди) підписанням Договору про створення ЄС у сучасному його розумінні [43].

П'ятий етап – 1992-2003 рр. – етап формування економічного та валютного союзу, відносно «стабільного» розширення у зв'язку з приєднанням економічно розвинутих Австрії, Швеції та Фінляндії та вдосконалення інституційних механізмів ЄС задля подальшого розширення. У цей період часу було підписано три важливі договори – Маастрихтський, Амстердамський та Ніццький.

Шостий, сучасний етап, розпочинається з 2004 року. Це період найбільш масштабного та суперечливого розширення ЄС за всю його історію існування, що поклато початок лідерству ЄС як найбільшого за усіма параметрами регіонального об'єднання в глобальній економіці.

Водночас, воно призвело до невдоволення всередині ЄС впливом приєднання країн із значно нижчим рівнем соціально-економічного розвитку і ринком із надлишком дешевої робочої сили.

Таким чином, сучасний етап політико-економічної трансформації ЄС характеризується певним конфліктом інтересів – з одного боку, бажанням національних урядів досягти соціально-економічної стабільності, а з іншого – небажанням подальшої централізації та делегування повноважень інституційним органам ЄС, збереження політичної незалежності.

Розділяє нинішніх членів і бачення подальших перспектив розширення ЄС. Однак, питання політичної інтеграції, чи то політичної складової економічної інтеграції (слід відмітити, що у західній науковій літературі поняття «політична інтеграція ЄС» зустрічається вкрай рідко), набуває особливої важливості з огляду на такі фактори.

Політична інтеграція є необхідною передумовою для подальшого поглиблення економічної інтеграції. По-перше, реалізація глибокої економічної конвергенції в економічній політиці ускладнюється діями національних урядів. До прикладу, як зазначає Снігир О.В. [44], позиції національних урядів щодо

досягнення, насамперед, підвищення рівня життя всередині країн у виконання передвиборних обіцянок стало на заваді реалізації завдань, закладених у Лісабонській стратегії.

По-друге, як свідчить досвід історичних спроб реалізації монетарних союзів поза політичною інтеграцією, без відповідних політичних механізмів, такі об'єднання приречені на невдачу. У XIX столітті в Європі існував Латинський монетарний союз, що функціонував на базі франка для Франції, Бельгії, Швейцарії та Італії, а також Скандинавський монетарний союз між Швецією, Данією та Норвегією. обидва союзи, як зазначається у праці [45], розпалися через відсутність центральної інституції щодо регулювання спільної монетарної політики та відмінні фіскальні політики держав, вмотивовані внутрішніми інтересами учасників.

На сьогодні у ЄС також проблемним питанням є впровадження спільної фіскальної політики, позитивне вирішення якого могло б значно усунути можливості впливу негативних економічних процесів в окремих країнах-учасниках ЄС на загальні позиції ЄС та зміцнити спільну валюту – євро.

Таким чином, трансформація інтеграційного об'єднання – це складний, тривалий і суперечливий процес зближення країн-учасниць завдяки об'єднанню зусиль щодо вирішення спільних проблем. Перетворення

відбувається у двох взаємопов'язаних вимірах – політичному та економічному, виявляється у територіальному розширенні інтеграційного об'єднання (горизонтальна, географічна трансформація) та погоджених інституційних змінах, що полягають у делегуванні урядами країн-учасниць своїх повноважень у вирішенні важливих питань наднаціональним органам ЄС, поглибленні співпраці у різних сферах соціально-економічного та політичного життя (вертикальна, глибинна трансформація). Сьогодні сфера повноважень органів системи інституцій ЄС поширюється тією чи іншою мірою на всі сфери функціонування державних утворень, від економіки до зовнішньої безпеки.

Українське питання та перспектива подальших взаємовідносин ЄС із Росією також підтвердили важливість і глибину економічного підґрунтя у

вирішенні політичних питань, а також складність досягнення консенсусу в прийнятті стратегічних рішень у зв'язку із активним розширенням ЄС впродовж останніх 10-20 років. Відносно «молоді» члени ЄС ще недостатньо інтегрувалися в об'єднання економічно та концептуально, і тому балансують між необхідністю дотриматися правил і стратегій, затверджених установчими та іншими основоположними документами щодо інтеграції, та реалізацією власних внутрішніх національних інтересів. У світлі військового конфлікту на Сході України, у безпосередній близькості до кордонів ЄС, на одне із перших місць виходить питання зовнішньої політики. І якщо в минулому головним інструментом зовнішньої політики був механізм розширення, то сьогодні актуальності набуває проблема спільної боротьби із зовнішніми загрозами і забезпечення миру та стабільності на континенті.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

2.2 МІГРАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЄС ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Міграційні процеси, передусім робочої сили, нині охоплюють весь світ: як його розвинуту частину, так і відсталу периферію. Більшість мігрантів є вихідцями з країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою. Міжнародна міграція є однією з об'єктивних підстав становлення цілісної світогосподарської системи. Водночас проблема вільної міграції є найнебезпечнішою для урядів як в політичному, так і в соціальному аспекті. Етнічні, релігійні забобони і пряма економічна загроза інтересам окремих груп, котрі побоюються конкуренції з боку іммігрантів, роблять цю проблему надто гострою. Для політиків проблема міграції – це так «гаряча картопля, котру краще не виймати з вогню» [46]. А відтак, при проведенні міграційної політики дуже важливо знати природу, соціально- економічні та соціальні наслідки цього явища.

Міграція спричиняє істотні зміни як у країнах-донорах, так і в країнах-реципієнтах, і є джерелом цілого комплексу проблем соціального, політичного, культурного, економічного та релігійного характеру, висуваючи перед

суспільствами та державами нові виклики. З огляду на причини сучасних міграційних рухів (процеси глобалізації, зміни демографічної ситуації, особливо у високорозвинутих індустріальних державах, загострення економічної нерівності між країнами, збільшення кількості військових конфліктів та громадянських війн), питання міграції набуває неабиякої актуальності й, відповідно, підтверджує потребу в науковому дослідженні законів та закономірностей міграційних процесів.

Зростання масштабів та розмаїття форм міграційних рухів вимагає ґрунтовного вивчення впливів та наслідків міграції. Міграційні потоки зупинити неможливо, але ними можна керувати, отримуючи при цьому користь від міграційного потенціалу. Тому особлива увага відводиться міграційній політиці як на національному, так і на міжнародному рівнях. На сьогодні жодна з держав не здатна самотійно впоратися з управлінням міграційними потоками. Постає об'єктивна необхідність переосмислення основних засад здійснення міграційної політики як окремих країн, так і спільної міграційної політики, в нашому випадку – Європейського Союзу.

Для того, щоб ефективно управляти міграційними процесами як на макро-, мезо- та макроекономічному рівнях вкрай важливий є науковий аналіз основних її закономірностей розвитку [47]:

1) перша закономірність полягає в тому, що її фундамент трудова міграція. Звідси очевидним є висновок про те, яка б мотиваційна складова не лежала в основі трудових переміщень, визначальною є її економічна компонента, зв'язана з пошуком нового місця праці за межами країни, що відповідає потребам і інтересам людини;

2) друга – у постійному збільшенні континенту населення, включену в орбіту міжнародної трудової міграції.

3) третя – у зміні вектору трудові міграційних потоків у напрямку європейських країн.

Міжнародна міграція обумовлена також і неекономічними факторами: політичними, військовими, етнічними та ін. Міжетнічна міграція

населення неоднаково впливає на етнічний склад населення в різних регіонах і державах, оскільки [48, с. 385]:

1) в одних випадках вона спричиняє зниження питомої ваги корінного населення, а в інших – за її рахунок скорочується частка чужорідного в етнічному аспекті населення і зростає частка корінного етносу;

2) мігранти приносять в інше етнічне середовища елементи своєї етнічної культури й мови;

3) важливе значення має створення умов для реалізації прав мігрантів на розвиток етнічних культур, а в місцях компактного проживання

– на створення земляцьких, культурних, національних та інших організацій, спілок і товариств;

4) майже третина українців живе за межами батьківщини.

Міжнародна міграція робочої сили набуває глобального характеру. У світі утворилися постійні ринки робочої сили, з яких [49, с. 226]:

перший ринок - традиційно належить США та Канаді, трудові ресурси яких, як уже відмічалось, склалися історично за рахунок іммігрантів. США і надалі залишається країною, яка притягує емігрантів. Але в міграційних потоках, які скеровані в США і Канаду, знизилась частка мігрантів з Європи і зросла їх кількість із Латинської Америки та Азії (китайці, японці, індонезійці, філіппінці). Серед емігрантів, які виїдають у США, значна частка вчених та висококваліфікованих спеціалістів. Так, серед членів національної академії наук - 23%, а серед лауреатів Нобелівської премії США - 33% емігранти;

другий ринок - країни Західної та Північної Європи. Велику роль у використанні іноземної робочої сили зіграло створення ЄС, одним із елементів якого є спільний ринок робочої сили, який сформувався на третьому етапі економічної інтеграції Європейського Союзу.

Розвиток інтеграції в рамках ЄС пройшов всі етапи: від зони вільної торгівлі до економічного і валютного союзу. На етапі спільного ринку, як видно з наведеної таблиці, у відповідності до проголошених завдань під час створення ЄС, досягнуті значні успіхи: проводиться єдина торговельна політика стосовно

третьої країни, уніфіковані національні фінансові системи і створення Європейська валютна система, сформовано єдиний внутрішній ринок, відмінені обмеження щодо вільного пересування капіталів, робочої сили, послуг (у результаті якого ще більше активізувалася міграція населення та робочої сили в межах єдиного економічного простору Європейського Союзу, який на сьогоднішній день об'єднує 28 країн). До 2020 року Союз планує збільшити кількість членів до 30-35 країн і, на нашу думку, Україна має всі перспективи стати членом цього інтеграційного об'єднання;

Із розвитком світової економіки, економічної інтеграції та співробітництва різних країн виникла необхідність узгоджувати та узагальнювати трудові відносини, у тому числі і щодо міграційних процесів, які складаються на національних ринках праці. Виконання цього завдання взяла на себе Міжнародна організація праці (МОП), яка в своїх Конвенціях і Рекомендаціях юридично закріпила норми трудових відносин як частину міжнародного права. Конвенції та рекомендації МОП після ратифікації їх парламентами багатьох країн стали складовою національного трудового права, яке регулює певні аспекти національного ринку праці.

Велика кількість конвенцій, розроблених і прийнятих на конференціях МОП, спрямована на ліквідацію різних форм дискримінації іноземної робочої сили. Це перш за все «Про інспекції режиму перевезення емігрантів» (1926 р.), «Про соціальну політику на територіях поза метрополіями» (1955 р.), «Про основні цілі і норми соціальної політики» (1962 р.), «Про збереження прав мігрантів у галузі соціального забезпечення» (1981-1982 рр.) [50, с. 217].

Більшість країн світу в тій чи іншій формі включили у свої закони положення, у тому числі і щодо міграційних процесів, що відповідають вимогам конвенцій МОП. Україна за роки незалежності ратифікувала Конвенції та Рекомендації МОП з основних проблем відтворення та використання трудоактивного населення, у тому числі і щодо мігрантів. У регулюванні окремих аспектів регулювання міжнародної міграції робочої сили беруть участь також інші міжнародні організації [51, с. 176], зокрема, Комісія ООН з народонаселення

частину свого фонду використовує на субсидування національних програм міграцій населення; ЮНЕСКО певною мірою спрямовує свою діяльність на підвищення освітнього рівня мігрантів; Міжнародна організація з міграції (МОМ) прагне поліпшити організацію самого процесу міграції, зробити його планомірним, здійснювати обмін досвідом та інформацією з цих питань.

У регулюванні міжнародної міграції робочої сили важливим є регулювання кількісного та якісного складу мігрантів. Зокрема, для регулювання кількості іммігрантів використовують показник імміграційної квоти, який розраховують і затверджують щороку з урахуванням статевовікової структури, рівня освіти, безробіття, наявності ринку житла та ін.. Відмітимо, що пріоритет віддається підприємцям, які виявили бажання займатися бізнесом.

Зарубіжний досвід свідчить, що зростання міграційних потоків і можливі негативні наслідки цього явища вимагають державного регулювання з боку держави і наддержавних органів на процес переміщення працездатного населення відповідно до потреб національної економіки. Державне регулювання міжнародної міграції робочої сили почалося наприкінці XVIII ст. і має свої особливості в окремих промислово розвинутих країнах [51, с. 175]:

Зокрема, в Англії було прийнято закони, якими заборонялася еміграція робітників промисловості, а наприкінці XIX ст. закони, що забороняли в'їзд в країну небажаних працівників;

- у наступні періоди регулювання здійснювалося здебільшого на двосторонній основі між країною - експортером і країною-імпортером робочої сили;

- у США перші 140 років їх існування за рахунок міграції було освоєно величезні вільні території, і оскільки бракувало робочої сили, тому в'їзд до країни в цей період був практично вільним, без будь-яких обмежень.

Напруженість в ЄС зростає через непропорційний тягар, з яким стикаються деякі країни стосовно мігрантів. Зокрема, Греція, Італія та Угорщина, куди мігранти прибувають на човнах і по суші.

Новий план розміщення біженців у країнах ЄС було представлено Європейському парламенту 9 вересня 2015 року. Міністри внутрішніх справ країн Євросоюзу зібралися в Брюсселі в понеділок, 14 вересня, для обговорення пропозицій Виконавчої комісії Євросоюзу, згідно з якими країни ЄС зобов'язані розподілити 160 тис. біженців між собою за квотами. Представники Єврокомісії намагалися вирішити питання про надання можливості країнам ЄС відкупитися від обов'язкових квот на прийом мігрантів, щоб знизити градус протистояння між країнами – членами блоку, і тим самим поліпшити ситуацію з кризою мігрантів, пише видання «The Financial Times».

Із цього приводу экс Президент Франції Франсуа Олланд уже заявив, що його країна протягом двох років прийме на своїй території ще 24 тис. біженців. А Прем'єр Британії Девід Кемерон повідомив про готовність прийняти 20 тис. мігрантів протягом 5 років, однак виключно з таборів ООН біля кордону Сирії. Раніше Кемерон заявляв, що Британія несе «моральну відповідальність» перед тими, хто залишився без домівки внаслідок сирійського конфлікту. Протягом останніх чотирьох років статус біженців у Британії отримали майже 5 тис. сирійців [52].

Проте, Міністри закордонних справ Вишеградської четвірки (Чехія, Словаччина, Угорщина та Польща) протестували, мотивуючи це тим, що один лише механізм розподілу не вирішить даної проблеми. Навіть, «друг Путіна», чеський лідер Мілош Земан заявив, що нехай ліпше до Чехії приїздять українці, ніж іновірці мусульмани. Угорський прем'єр заявив, що проблема з біженцями – це не проблеми Європи, а проблеми тільки Німеччини. Світовий розкол між країнами ЄС щодо біженців був проілюстрований численними акціями протесту жителів багатьох країн Західної Європи.

Проте, наразі ухвалений план буде застосовано лише до 66 000 біженців, які перебувають в Італії та Греції, інші ж 54 000 біженців, які перебувають в Угорщині будуть в резерві до тих пір, поки уряди країн не вирішать місце їх дислокації [53].

Із 2016 р. уряд Німеччини має намір виділяти своїм землям по 670 євро на місяць на кожного біженця з моменту його реєстрації і до закінчення розгляду цього клопотання.

Вже у поточному році німецькі землі отримають з федерального бюджету 2,68 млрд. євро. Передбачається, що цієї суми буде достатньо на утримання 800 тис. біженців протягом п'яти місяців, адже саме стільки повинно розглядатися заявок про надання притулку. З 2016 р. по 2019 р. уряд щорічно планує виділяти по 500 млн євро на будівництво соціального житла.

У своєму звіті, присвяченому економічному розвитку Євросоюзу у найближчі роки, Єврокомісія оприлюднила інформацію про те, що в період з 2015 до 2017 року до Європи прибуде 3 млн. мігрантів. Наплив переселенців, зазначається у документі, “хоча й не відчутно, але позитивно позначиться на економічному зростанні усього ЄС”. Брюссель прогнозує збільшення ВВП Євросоюзу упродовж наступних трьох років на 0,1% — з 0,2% до 0,3%. Вільям Шпіндлер, речник агенції ООН у справах біженців заяв: “Ми маємо готуватись до того, що до лютого наступного року щодня прибуватиме 5 тисяч людей. останніми місяцями, як ми бачили, у зв'язку з погіршенням погодних умов збільшилася кількість трагедій у Егейському морі. Якщо ми не діятимемо прямо зараз, то люди і далі будуть гинути” [54].

Європейські чиновники запевняють, що надзвичайний потік мігрантів не впливає на перспективи України отримати безвізовий режим з ЄС. Попри війну на Сході України, згідно зі статистикою, прохання надати притулок від українців до ЄС у 2015 р. склало лише 3% від загальної кількості заявок. Тому у Європи немає підстав вважати, що українці масово полишать домівки і переселяться до ЄС з відкриттям кордонів.

Що може зробити ЄС для розв'язання проблеми біженців?

Чимало європейців відчувають, що їхні країни перебувають під загрозою, оскільки величезна кількість мігрантів перетинає їхні кордони. Зростає напруженість у відносинах між державами-членами, можливо тому, що проблема значно відрізняється залежно від країни. Із розрахунку на душу населення Швеція

отримує в 15 разів більше клопотань про надання притулку, ніж Велика Британія, де офіційна політика щодо біженців залишається найбільш ворожою. Німеччина стала основним пунктом призначення — вона отримує мало не 40% біженців з усього ЄС, що навіть у перерахунку на душу населення залишається в кілька разів більше, ніж у середньому в ЄС.

Звісно, існують чіткі правила, як окреслена відповідальність за біженців: згідно з так званим дублінським регламентом, у якому основний принцип свідчить, що перша держава-член ЄС, чий кордон перетинає біженець, відповідає за надання притулку цій людині. Але це явно проблематично, оскільки вона переносить весь тягар біженців на прикордонні країни ЄС. Хоча це не було величезною проблемою в 1990-ті роки, коли країни ЄС приймали всього лише 300 000 клопотань про надання притулку щороку, тому у році, в якому загальна сума втричі більша, це просто не спрацює.

Менші прикордонні країни, як Угорщина й Греція, просто не мають можливості й місця для реєстрації й забезпечення житлом для сотень тисяч прохачів притулку. А великі країни, такі, як Італія, мають мотивацію не звертати уваги на велику кількість біженців у своїх країнах, знаючи, що, якщо вони нічого не зроблять, то ці біженці швидше за все відправляться в інше місце (здебільшого до Північної Європи).

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

2.3 ПРОБЛЕМИ ТРАНСАТЛАНТИЧНОГО ТОРГІВЕЛЬНОГО ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО ПАРТНЕРСТВА США І ЄС (ТАФТА) ТА ЇХ ВПЛИВИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

Світова тенденція виникнення торгових блоків та мегаблоків викликала значну кількість дискусій стосовно перспектив світової економіки, розділеної між конкуруючими «торговельними блоками». На теоретичному рівні відсутній консенсус між економістами та правниками стосовно впливу створення торговельних блоків на багатосторонню торговельну систему. Враховуючи

згадане вище, Україні, як врешті - решт і Словаччині, іншим членам ЄС та Вишеградської групи, слід долучитися до наукових дискусій стосовно ролі і місця торговельних блоків в світовій економічній системі. Для цього необхідно визначити позицію стосовно цих блоків та провести аналіз впливу їх функціонування на національні економічні інтереси країни.

Членство України в СОТ та Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС створили певні стратегічні можливості для розвитку країни шляхом отримання доступу до ринків країн-учасниць СОТ на рівних з іншими країнами умовах. Проте виникнення блоків, за умови відсутності України в них, нівелює вигоди, отримані від приєднання до СОТ, адже Україна матиме гірші умови доступу до ринків країн-учасниць цих блоків.

Стратегічне партнерство Сполучених Штатів Америки, країн G-7 та Європейського Союзу з Україною, як фактор зовнішньої кон'юнктури, несе в собі високий потенціал інтеграції у світогосподарські процеси, підвищення конкурентоздатності національної економіки. Імплементация угоди про асоціацію та всеосяжну і поглиблену зону вільної торгівлі між Україною і ЄС за визначенням покликана прискорити структурну перебудову національної економіки [55, с.118].

Їх використання, як продуктивного фактору нарощування конкурентоспроможності потребує інтенсифікації взаємодії і притирання управлінських і регуляторних механізмів національної держави (Україна) та наднаціональної організації (ЄС).

З української сторони необхідне врахування того, що в інституціях ЄС відбувається переосмислення наслідків «грецької» та «мігрантської» криз, а Brexit- референдум в Великобританії загострив вибір між векторами: «поглиблення чи розширення?». За цих умов Захід ще не обрав детальних обрисів та етапів включення України, її держави та економіки у свій формат.

Україна перебуває на самих початках формування реальної проєвропейської держави. Старі інституції держави і суспільства вже не здатні працювати ефективно, нові ще не сформовані. Існує різниця у філософії менеджменту сторін.

ЄС вимагає більше дій, розвитку, активної трансформації, а представники України - більше грошей.

За даними міжнародних співставлень МВФ на основі обсягу ВВП за ПКС на особу продовжує зростати розрив між Україною та провідними розвиненими країнами (від 3,5 до 7 разів), відставання у розвитку економіки із постсоціалістичними країнами Центральної Європи (від 2 до 3 разів) [56].

Місце економіки України у міжнародних глобальних економічних рейтингах поступається не тільки розвинутим країнам, а й багатьом країнам СНД та постсоціалістичним країнам [57], а за такими критеріями економічної свободи, як свобода права власності, інвестиційна свобода українська економіка є одним з найбільших аутсайдерів [58].

З огляду на відсутність якісних перетворень у регуляторному полі та прояви податкового тиску національний індекс інвестиційної привабливості, що розраховується Європейською бізнес-асоціацією України та дослідницькою компанією In.Mind, не покращується. Переважна більшість інвесторів не задоволена актуальним станом інвестиційного клімату [59].

Найбільшими світовими торговельними блоками є АСЕАН (створена в 1967 р.), Європейський Союз (створений в 1992 р.), МЕРКОСУР (створена в 1991 р.) та НАФТА (створена в 1994 р.). Якщо наприкінці ХХ сторіччя домінувала тенденція створення регіональних торговельних блоків, то протягом останніх років намітилась тенденція до створення мега-блоків між країнами різних географічних регіонів. Насамперед йдеться про Угоду про Транс-тихоокеанське Партнерство та Угоду про Трансатлантичне Торговельне та Інвестиційне Партнерство. Переговори про створення Транстихоокеанського Партнерства (ТТП) розпочались в 2006 році, проте значної ваги для світової торговельної системи воно набуло в 2008 р., коли до нього приєдналися США. очікувана мета переговорів – поглиблення економічної інтеграції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Поруч з переговорами про створення ТТП США розпочали в 2013 р. переговори з ЄС про створення Трансатлантичного Торговельного та

Інвестиційного Партнерства (ТАФТА). Метою цих переговорів є розширення існуючої торгівлі між США та ЄС, лібералізація інвестицій, зняття бар'єрів в сфері технічного регулювання та інших нетарифних бар'єрів. У підготовці рішень в рамках торговельних блоків беруть участь набагато менше країн у порівнянні з багатосторонніми торговими переговорами СОТ. Відтак компроміси в переговорах є більш імовірними та країни- учасники можуть з більшою упевненістю представляти свої пропозиції та вивчати потенційні поступки, на які вони підуть.

Міжнародна торгівля є традиційною і провідною формою економічних відносин між країнами. Про розміри зовнішньої торгівлі свідчить зовнішньоторговий обіг - сукупна вартість у грошовому вираженні всіх виконаних операцій за певний період. Перше місце за цим показником посідає Західна Європа, де виняткову роль відіграє факт існування Європейського Союзу. Друге місце належить країнам Азії, головним чином Східній і Південно-Східній Азії. На третьому місці - Північна Америка. Інші регіони забезпечують не більше 10 % світової торгівлі [60, с. 12].

Провідну десятку країн-лідерів щодо експорту та імпорту товарів і послуг утворюють здебільшого європейські країни, але лідером є США.

Діалог між ЄС і США дістав новий імпульс після підписання угоди 29 листопада 2011 року. План спільних дій передбачає подальшу розробку міцних економічних зв'язків, створення робочих місць і стимуляцію зростання економіки як у США, так і в Європі. «Ми повинні активізувати наші зусилля з реалізації невикористаного потенціалу трансатлантичного економічного співробітництва для створення нових можливостей для зайнятості та економічного зростання, особливо у секторах економіки. Ми сповнені рішучості і надалі зміцнювати вже досить міцні торгово-інвестиційні відносини ЄС і США», - йдеться у спільній заяві за підсумками саміту ЄС- США у Вашингтоні [61].

У саміті взяли участь американський президент Барак Обама, президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу, президент Європейської ради Херман ван Ромпей та інші офіційні особи. Так було започатковано «Дос'є» ТАФТА.

Зазначимо, що ЄС є найбільшим торговим партнером США, незважаючи на серйозну боргову кризу в Європі, що загрожує глобальному економічному зростанню. За даними торговельного представництва США, торговий оборот між США і ЄС становить близько 3,6 млрд. на день, а на взаємних інвестиціях тримається близько 7,1 млн. робочих місць [61].

Європейські посадовці погодилися з американцями, що час є сприятливим для укладання угоди. Обидві сторони намагаються вирватися з полону майже п'ятирічного економічного спаду і стагнації. Страхі лідерів щодо тривалої рецесії тепер можуть допомогти досягненню угоди між ЄС і США. І в Брюсселі, і у Вашингтоні відзначили, що зростаюча економічна міць Китаю дає додатковий стимул для угоди США і ЄС. Саме Китай є найпереконливішим фактором для початку процесу.

Подібного роду торгова угода гарантує, що саме американці і європейці, а не китайський уряд, будуть встановлювати стандарти з безпеки продукції та захисту інтелектуальної власності в наступні роки. За словами єврокомісара з торгівлі Карела де Гюхта, в центрі майбутніх переговорів будуть стояти питання про ліквідацію торговельних тарифів, а також про уніфікацію технічної документації, сертифікації та стандартів якості [62].

Таким чином, метою угоди є не тільки ліквідація ввізних мит, але також узгодження правил, що регулюють торгівлю такими товарами, як автомобілі, ліки, медичне обладнання та ін. Саме узгодження цих правил і повинно зайняти багато часу у переговорюються сторін. На цих напрямках США і Європа хотіли б встановлювати «правила дорожнього руху» для торгівлі в епоху формування глобальної торговельної системи.

Влада США і ЄС сподіваються, що зміст їх майбутньої угоди буде чинити тиск на Японію, Китай, Індію та інші великі країни, що розвиваються, змушуючи їх прийняти узгоджені правила за їх сценарієм. Подібність Європи та США в культурі і спільність цивілізаційних цінностей означають, що узгодження торгових правил, в принципі, досяжно.

За нинішніх умов США і ЄС як і раніше залишаються не тільки основними економічними партнерами, а й головними конкурентами на глобальному рівні, насамперед у боротьбі за перспективні ринки збуту Азії та Південної Америки. Фактор глобалізації, на думку ряду західних експертів, сьогодні дає найбільший шанс для створення ТАФТА, але одночасно є і головною перешкодою на цьому шляху. Про це свідчать, принаймі, два конфлікти стратегічного рівня в області трансатлантичних економічних відносин.

З 2004 р. в СОТ розглядається конфлікт в області цивільного авіа-будування між компаніями «Боїнг» і «Ейрбас» з приводу держсубсидій і, відповідно, порушення правил конкуренції. США бояться втратити значну частину світового ринку цивільних далеко-магістральних літаків, а в перспективі - і частину ринку військово-транспортної авіації.

Аналіз текстів проектів Угод, напрацювань робочої групи США-ЄС, свідчить про подібність та синхронність нормативно-правового регулювання інтеграційних процесів у обох випадках. Як і в ТАФТА, наповнення Зони Вільної Торгівлі (ЗВТ) Україна-ЄС спрямоване на досягнення максимально глибокої економічної інтеграції, до якої будуть готові сторони, та не має аналогів з попередньої практики Євросоюзу. Запровадження режиму вільної торгівлі відбуватиметься в рамках всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі у форматі «ЗВТ+», тобто з акцентом на регуляторному співробітництві, подібному до американо-євроатлантичного.

Формат «ЗВТ+» передбачає, що скорочення та ліквідація торговельних обмежень у рамках режиму вільної торгівлі стосуються не тільки лібералізації виключно двосторонньої торгівлі товарами, а також обумовлені згодою сторін лібералізувати додатково такі сфери як режими прямих іноземних інвестицій, торгівля послугами та державні закупівлі. На відміну від ЄС та США домовленість між ЄС та Україною на останніх двох напрямках досягнута.

Помітним успіхом ЗВТ Україна + ЄС є поширення режиму вільної торгівлі на сектор послуг, а також широка програма адаптації економічного та секторального законодавства України до норм та стандартів Європейського

Союзу, яка дозволить усунути нетарифні бар'єри для українського експорту до внутрішнього ринку ЄС. Це дає обнадійливу перспективу ефективної взаємодії України та майбутньої ТАФТА. Зважаючи на те, що невід'ємною частиною поглибленої ЗВТ є приведення українського законодавства та практики у відповідність до норм та положень ЄС, особливого значення для взаємодії Україна-ТАФТА набуває положення щодо застосування міжнародних та Європейських стандартів та інструментів у відповідних сферах співпраці.

Крім цього, результатом завершення адміністративних реформ, які мають бути впроваджені для реалізації зобов'язань України за Угодою, буде підвищення ефективності роботи системи державного управління у сфері безпечності харчових продуктів та приведення її у відповідність до вимог ЄС. Реформування сфери технічного регулювання призведе до прийняття та впровадження технічних регламентів на конкретну промислову продукцію, які базуються на основних положеннях актів ЄС; створення відповідної інфраструктури призначених органів з оцінки відповідності та дообладнання випробувальних лабораторій і здійснення їх акредитації, а також до модернізації виробництва для забезпечення випуску продукції згідно з вимогами технічних регламентів. Це, в свою чергу дозволить виробникам України на рівні конкурувати з їх європейськими та трансатлантичними контрагентами.

Упродовж 2014-2015 р. в Україні було вжито низку заходів для активізації господарської та інноваційно-інвестиційної діяльності та покращенню інвестиційного клімату в цілому України, зокрема для досягнення індикаторів Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" [63] щодо входження України до ТОП-30 країн за Індексом легкості ведення бізнесу та до ТОП-40 за глобальним індексом конкурентоспроможності. Серед нещодавніх кроків Уряду України слід виділити, зокрема:

- підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, що відкриває значні можливості щодо інвестиційно-інноваційного співробітництва шляхом активізації трансферу технологій, розширення участі в програмах науково-технічного

розвитку ЄС та інтеграції в Європейський дослідницький простір, започаткування й реалізації спільних з ЄС секторальних проектів технічної допомоги тощо;

- спрощення умов ведення бізнесу, зокрема відмінено 16 неефективних регуляторних обмежень; встановлено строки реєстрації підприємств протягом не більше двох днів; запроваджено видачу документів дозвільного характеру через центри надання адміністративних послуг [64];

- скасування ліцензування 26 типів господарської діяльності, визначення виключного переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню [65];

- забезпечення обґрунтованості та прозорості прийняття рішень щодо фінансування державних інвестиційних проектів, підвищення ефективності використання державних коштів і результативності державних інвестиційних проектів [66];

- схвалення планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності [67];

- опрацювання питання створення порталу « Invest.in.ua », який буде містити повну інформацію про інвестиційний потенціал України та медіа-підтримка формування позитивного інвестиційного іміджу України, зокрема, виготовлення і поширення в мережі Internet, в тому числі на офіційних веб-ресурсах посольств України за кордоном, інформаційних матеріалів під назвою “InvestUkraineopenforYou!”, відеоролика “InvestUkraine!”);

- створення робочої групи з питань залучення іноземних інвестицій, яка вивчає і готує пропозиції щодо втілення кращої світової практики щодо підтримки інвестиційної діяльності з боку держави;

- опрацювання питання створення проектного офісу, діяльність якого буде спрямована на інституційну підтримку інвесторів та інвестиційної діяльності в Україні [68];

- створення Дерегуляційного офісу при Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України, головною метою діяльності якого є систематичний

перегляд регуляторного середовища в країні та оцінка ефективності й доцільності кожного окремого обмежувального заходу;

- затвердження дорожньої карти дерегуляції, імплементація якої має дозволити Україні до 2017 р. увійти до ТОП-50 за рейтингом легкості ведення, а в 2018 р. - увійти до ТОП-20 [69];

- створення Інтерактивної інвестиційної он-лайн карти України [70], яка містить інформацію про конкурентні переваги, інвестиційні можливості регіонів та спрямована на розкриття і реалізацію їх інвестиційного потенціалу.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІЧНІ І ПОЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК ФАКТОР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Реальність європейської інтеграції України вимагає поглибленого аналізу й порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних та інших вимірів нашої країни з параметрами, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам. Об'єктивний аналіз такої відповідності є однаково актуальним як для України, так і для Європейського співтовариства, оскільки навіть просте фізичне збільшення системи ЄС ускладнює її, вимагаючи нових додаткових регуляторів, кожний із яких має обмежені можливості.

З точки зору керованості системи, її розширення повинно мати розумні межі. Адже економічний зміст інтеграції полягає у включенні нових елементів до старої, усталеної системи та в її кооперації з цими елементами для поліпшення її ж життєдіяльності. З огляду на це, необхідні переконливі докази, які б продемонстрували роль нових кандидатів (у тому числі України) у відповідному процесі, а також міру їх наближеності до основних вимірів сталого розвитку країн ЄС.

Рух від командно-адміністративної до сучасної економіки для свого успішного здійснення повинен враховувати світовий досвід і мати певну логіку, яка полягає у тому, щоб сформувані на ринкових засадах класичні базові елементи ефективної ринкової системи. Класичними вони названі тому, що були покладені в основу економічних реформ у багатьох країнах світу, які успішно здійснили перехід від тоталітарних систем до ринкового господарства.

1. Захист прав приватної власності. Ринкова система починається з приватної власності на ресурси. Ця форма власності дозволяє приватним особам або підприємствам на свій розсуд купувати, контролювати, застосовувати і реалізовувати матеріальні цінності. Приватна власність реалізується через права власності і є базовим елементом ринкової економіки. У Конституції України (ст.41) відмічено: «Кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним» [71].

В Україні 433 тис. держслужбовців (станом на 1 січня 2014 р.), 357 тис. працівників міліції, 71 тис. працівників митної та податкової служб [72]. У нас велика армія чиновників центральних органів влади та місцевого самоврядування, цілі і завдання яких незрозумілі, а рівень заробітної плати не дозволяє підтримувати навіть середній рівень життя. При цьому за результати своєї роботи вони не несуть необхідної відповідальності, як і за порушення ними прав людей і прямих норм закону.

Податкова політика в Україні повинна змінитися, вона має бути спрощена, стандартизована, приваблива одночасно і для бізнесу, і для бюджету. Податкові реформи повинні здійснюватись за двома напрямками: власне реформи оподаткування та реформи самої податкової. Адміністрування податків сьогодні є найбільш актуальною проблемою. Адже ставки податків в Україні не найвищі в Європі. Ведення бізнесу в країні ускладнено необхідністю оформлення великої кількості документації. Для цього потрібно створити електронний кабінет платника по-датків, спростити бухгалтерські правила (у даному напрямі є

позитивні зміни), покращити роботу самої державної фіскальної служби (ДФС), що передбачає зміну підходів в її роботі.

За прикладом найбільш розвинутих країн Євросоюзу, має бути створений окремий офіс для так званих великих платників податків. Їм потрібно приділяти більше часу, у них має бути проведено більшість перевірок, а не у малого та середнього бізнесу. Крім того, ДФС у короткостроковому періоді повинна вирішити проблему збільшення податкових надходжень у бюджет шляхом здійснення детінізації економіки, перекриття «податкових ям» і контрабанди.

НБУ у травні 2015 р. провів опитування серед керівників українських підприємств щодо питань сприйняття факторів, які обмежують можливість збільшення виробництва.

Результати опитування свідчать, що дерегуляція – правильний, але далеко не єдиний необхідний захід. Сама по собі вона не вирішує тих основних проблем, на які наражається бізнес. Україна надзвичайно вигідна для інвестора країна, насамперед через розташування, тому що знаходиться біля кордонів Євросоюзу. Але наші великі інвестиційні можливості фактично нівелюються непередбачуваністю державних рішень. Наприклад, нинішня фіскальна політика українського уряду знижує конкурентоспроможність компаній, які чесно сплачують податки (а більшість фірм з іноземних капіталом саме такі), і подальше погіршення цього питання лише відлякуватиме потенційних інвесторів.

Для українських виробників Угода про асоціацію між Україною та ЄС зробить торгівлю на європейському ринку простішою та дешевшою. очевидно, що ці переваги мають сенс лише для підприємств, які працюють легально. очікувати на значні іноземні інвестиції варто лише у випадку, коли зарубіжні компанії можуть вести бізнес, не вдаючись до використання тіньових схем. В умовах виживання підприємств за рахунок виведення частини бізнес-процесів у тінь, переваги Угоди можуть ще довго залишатись нереалізованим в Україні.

Для того, щоб нові можливості Угоди про асоціацію стали фактором розвитку економіки, українські підприємства мають працювати відкрито та не

ризикувати використанням тіньових схем. Завдання уряду – забезпечити бізнесу таку можливість.

Практичне вирішення стартових завдань євроінтеграційної політики України і її фактичне входження в європейський інтеграційний простір

– набуття асоційованого членства в його політичній системі та офіційне приєднання до зони вільної торгівлі, яка є складовою економічного фундаменту ЄС,

- потребують аналізу численних викликів, які протягом тривалого часу мають місце у інституційному реформуванні Євросоюзу.

ЄС на сьогодні залишається цивілізаційним вибором українського народу, зовнішнім чинником національної безпеки, орієнтиром для побудови економічної системи та політичних інститутів, рушієм інституційних перетворень і донором для надання економічної допомоги. З огляду на це, євроінтеграційний курс для України є безальтернативним.

Однак, інтеграція не в змозі замінити ефективну економічну політику, націлену на розвиток внутрішнього ринку, підвищення національної конкурентоспроможності та активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності, залучення довгострокових іноземних інвестицій та формування на ринкових засадах ефективних національних компаній. На шляху євроінтеграції Україну чекає багато труднощів, випробовувань, розчарувань, усвідомлення необхідності здорового національного егоїзму, а також позбавлення від ілюзій отримання вагомий зовнішньої допомоги та швидкого вирішення зовнішніми партнерами наших внутрішніх глибинних проблем. Економічна інтеграція може надати поштовх для економічних та соціальних перетворень, які сьогодні затребовані українським суспільством.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

3.2 СВІТОВА КОН'ЮНКУРА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Українська держава і суспільство здійснюють європейський цивілізаційний транзит. Зрозуміло, що результативне переформатування економіки і соціуму таких масштабів, реальне зростання параметрів якості життя населення неможливі без інвестицій. однак започатковані соціально-економічні перетворення наразі не супроводжуються збільшенням обсягів капіталовкладень та іноземних інвестицій. Українськими вченими Я. В. Белінською, Я. А. Бережним, о. С. Власюком, В. П. Горбуліним, І. В. Усом, о. М. Шаровим констатоване різке погіршення інвестиційного клімату, зниження інвестиційно привабливості, відтік іноземних інвестицій, гальмування інноваційних процесів та їх деструктивний вплив на глобальну конкурентоспроможність і економічну безпеку національної економіки [73, с. 74- 75].

Нинішній стан залучення інвестицій в Україну має виразний глобальний та регіональний контекст, який на думку представників світових фінансових організацій та експертного середовища потребує постійного і комплексного врахування антикризовим менеджментом держави[74].

Українська економіка могла б очікувати на зростання інвестицій, якби глобальні економіки (чи принаймні країн-сусідів) стрімко розвивалися, та зростали обсяги міжнародної торгівлі.

Досягнення глобальною торгівлею точки насичення та прояви стагнації ринків зменшують зацікавленість ділових кіл інвестувати у нові, орієнтовані на експорт ризиковані виробництва.

У економіках розвинутих країн загострилася проблема працевлаштування. Теоретично можна було б сподіватися на інвестиції, якби в світі розвивалися нові галузі, а старі, неекологічні та трудомісткі занепадали б і мігрували в країни третього світу. Але оскільки безробіття у країнах єврозони становить 11,0 %, у ЄС в цілому -9,5 % [75], то сьогодні перед ними стоїть питання, як працевлаштувати своє населення, а не куди перенести надлишок технологій.

Глобальна економіка на сьогодні перебуває в дуже несприятливій для залучення іноземних інвестицій фазі циклу. Завдяки технологічним нововведенням, які збільшують продуктивність праці, економіки розвиваються із мінімальною кількістю додатково зайнятих людей.

Зокрема у 2009-2014-й реальний ВВП Китаю зріс на 51 %, зайнятість - лише на 2 % [76]. У Німеччині приріст економіки становив 10%, а зайнятості - лише 5 % [76]. Технологічне переозброєння створює в потужних країнах надлишок робочої сили й нівелює необхідність інвестувати в країни, які розвиваються.

Низку критичних обмежень для залучення інвестицій в національну економіку генерують регіональні фактори.

Транснаціональні корпорації (ТНК), розміщують виробництва у одній із країн кожного регіону (наприклад, Східної Європи), з відповідним рівнем розвитку і значним внутрішнім ринком. Країни-сусіди мають вищий ступінь розвитку (Польща, Словаччина, Угорщина тощо), помітно більші обсяги внутрішнього ринку (Росія, Туреччина тощо). Усі виробництва традиційних галузей, які могли бути розміщеними в регіоні транснаціональними корпораціями, уже працюють, виробляють продукцію і задовольняють потреби країн регіону, в тому числі України.

Разом з тим, існують й позитивні тенденції. Спрямовані на підтримку макроекономічної рівноваги економічної системи та структурні секторальні реформи програми фінансової підтримки здійснювані США, Японією, країнами ЄС, G-7 та G-20 є фундаментальним підґрунтям для підтримки інвестиційної привабливості держави і економіки [77, с.118].

У економіці та зовнішньоекономічній діяльності продовжує проявлятися роль нових пріоритетних галузей як експортерів та об'єктів інвестування. Рельєфне зростання демонструють ІТ-сектор, економічні та технологічні заходи по скороченню споживання енергоносіїв, посилення компенсуючої ролі АЕС та ГАЕС у виробництві електроенергії. У сенсі нашого дослідження важливим є розвиток АПК. Якщо у 2007 р., перед світовою економічною кризою, частка

сільського господарства у ВВП України становила лише 6,6 %, а обробної промисловості — 19,9 %, то у 2015 р. відповідно 13,3 % та 11,4 % [78].

У підсумку основні фактори зовнішньої світогосподарської кон'юнктури створюють для національної економіки низку критичних обмежень

у сфері сировинного експорту і торгівлі, стабільності валют, аутсорсингу технологій та виробничих потужностей.

Обсяги зовнішньої торгівлі найбільших економік світу, а також прямих іноземних інвестицій стагнують. З огляду на це, чекати на масштабні грошові впливання та масове відкриття нових ,орієнтованих на експорт виробництв в Україні, яка перебуває у вирі жорстокої військово-політичної та економічної кризи поки що не доводиться. Водночас національна економіка переживає руйнування виробничого потенціалу, деградацію старої економічної моделі, відтік інвестицій та капіталу.

За цієї ситуації слід припинити збереження малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації України як виробника і експортера сировинної та низько- технологічної продукції, що веде до посилення ризиків залежності національної економіки від коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури та економічної політики торгівельних партнерів. Вважаємо за необхідне:

Δ Спрямувати акумульований всередині країни інвестиційний та технологічний ресурс на створення економічних платформ (індустріальних та наукових парків, технопарків, стартапів та бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, тощо), на базі яких могли б сформуватися галузі V-VI укладів економіки.

Δ На даному етапі зробити ставку на енергійне нарощування обсягів виробництва нескладної продукції та послуг, реальну ефективну зайнятість і збільшення як державного, так і приватного попиту у рази за рахунок порівняно простих галузей, на результати праці яких є запит на світовому ринку й реальні для українського бізнесу.

Δ Враховувати, що принаймні певний період найпрестижніші та найбільш високотехнологічні галузі можуть розвиватися лише у формі кооперації чи виконання підрядних робіт для замовників із розвинутих країн.

У реалізації відповідальної державної політики антикризового інвестиційного менеджменту вважаємо пріоритетним та безальтернативним:

Δ Усунення розриву між реальними показниками економічного розвитку та завищеними очікуваннями суспільства, щодо рівня доходів та параметрів якості життя.

Δ Різде збільшення темпів і результативності реформ інвестиційно-інноваційного середовища, що може привернути увагу глобальних та регіональних інвесторів. Як варіант, забезпечення стабільних правил гри, посилення державних гарантій та спрощення митних і податкових процедур, ухвалення Інвестиційного Кодексу.

Δ Забезпечення нової, більш високої якості держави як регулятора зовнішньоекономічної та інвестиційної сфери. З урахуванням військової агресії тільки наочна перевага ефективних і прозорих інституцій, ультранизьке податкове навантаження та інші внутрішні фактори зможуть привернути увагу інвесторів-нерезидентів.

Δ Цілеспрямоване і покрокове повернення до задовільних порогових значень інвестиційної та інноваційної безпеки, фінансування науково технічних розробок, перш за все у пріоритетних галузях і сферах інвестування та експорту із всебічним урахуванням факторів зовнішньої кон'юнктури.

З огляду на вищезазначене вважаємо, що фактична переорієнтація української економіки, уваги іноземних інвесторів, та й вітчизняних підприємців, насамперед на АПК, енергозбереження чи ІТ-технології є закономірною, логічною і такою, що в середньостроковій перспективі може дати оптимальний ефект для країни загалом.

3.3 РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

Після розширення ЄС на схід у 2004–2015 роках для України відкрилися нові можливості як для поглиблення і розширення регіонального розвитку, так і нових форм транскордонного співробітництва. останнє сьогодні спрямоване на вирішення багатьох проблем України та її регіонів – соціальних, економічних, екологічних, а також на забезпечення конкурентоспроможності держави в європейських і світових співтовариствах, особливо після того, як вона стала членом СОТ (2008 р.) та оголосила бажання підписати Угоду про асоційоване членство в ЄС (2012 р., у листопаді 2013 р. цей процес було призупинено і тільки 21 березня 2014 р. підписано політичну частину, а 27 червня 2014 р. й економічну частину. Угода вступає в дію з 1 січня 2016 р.).

Міжнародна співпраця позитивно впливає на розвиток регіонів, які беруть у ній участь, створює умови для прискореного зростання добробуту населення, орієнтує політику держав на вирівнювання рівня життя між найбільш багатими та бідними регіонами. З метою запобігання негативного впливу процесів глобалізації Рада Європи рекомендує всім державам-членам ЄС визнати та ефективно використовувати зростаючу роль регіонів у вирішенні соціально- економічних проблем розвитку держави. Політика регіоналізації спрямовується на розширення повноважень регіонів, надання їм необхідних механізмів, засобів стимулювання економічного розвитку та партнерства з іншими територіями, прискорену адаптацію до нових соціально-економічних умов, що сформувалися внаслідок глобалізації.

Стратегічними завданнями державної політики регіонального розвитку України до 2020 р.:

- підвищення конкурентоспроможності регіонів;
- територіальна соціально-економічна інтеграція;
- ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

В Україні наразі функціонує 10 єврорегіонів, в яких беруть участь 15 областей, тобто більше половини. Розвиток єврорегіонів – одне з найважливіших питань політики транскордонного співробітництва.

У формуванні політики транскордонного співробітництва Україні потрібно активно використати досвід наведених держав і стимулювати процес формування єврорегіонів по всьому периметру державного кордону. Цей процес доречно починати з інформування громад у цілому щодо механізмів транскордонного співробітництва і можливостей, які воно відкриває [157].

Єврорегіони – це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології. Єврорегіони можуть створюватися як юридична або неюридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування [80].

На сучасному етапі в Європі налічується до 200 єврорегіонів, однак окремі з них лише задекларували своє створення.

Україна включилася у процес створення єврорегіонів на початку 1993 р. і наразі бере участь у діяльності десяти єврорегіонів – «Буг», «Верхній Прут», «Дніпро», «Карпатський», «Нижній Дунай», «Слобожанщина», «Ярославна», «Чорноморський єврорегіон», «Донбас» та «Дністер». Територія України, що входить до складу єврорегіонів, охоплює Автономну Республіку Крим, 15 областей, 283 райони, 107 міст обласного значення та місто Севастополь, в яких проживає близько 26,5 млн чол., або 58 % населення країни [61].

Міжнародну асоціацію «Карпатський єврорегіон» створено 14 лютого 1993 р. підписанням у м. Дебрецені (Угорщина) міністрами закордонних справ України, Польщі та Угорщини Декларації про співробітництво населення, яке

проживає в Карпатському регіоні. Документ зафіксував підтримку урядами цих країн бажання органів самоврядування і місцевої адміністрації в регіоні Карпатських гір і річки Тиса створити «Карпатський євро регіон» як структуру для довгострокового співробітництва між його учасниками. До його складу ввійшли прикордонні адміністративні одиниці п'яти держав – Польщі, Словаччини, Угорщини, України та Румунії. На час заснування євро регіон охоплював територію 53 тис. 200 км² із населенням 5 млн чол. Сьогодні територія Карпатського євро регіону становить 161 279 тис. км², з них на Польщу припадає 11,5 %, Словаччину – 6,4, на Румунію – 27,2, Угорщину – 18,4 і, Україну – 36,4 % усієї площі.

Основне завдання євро регіону полягає у підвищенні рівня життя населення його території, збереженні миру, сприянні добросусідським відносинам по дві сторони кордонів, зменшенні ефекту ізоляції на кордонах, забезпеченні прозорості кордонів. Він має власний бюджет, який включає кошти регіональних та місцевих органів влади, а також закордонних спонсорів, зокрема Фонду братів Рокфелерів, Інституту досліджень «Схід – Захід», Карпатського фонду розвитку.

До активу євро регіону слід віднести певні досягнення в політичній, економічній, екологічній, освітньо-культурній та гуманітарній сферах.

Політична сфера: регулярні зустрічі-консультації представників місцевих органів влади з іншими інституціями регіонального співробітництва, у тому числі міжнародними (євро регіони «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Маас-Рейн», Комітет Регіонів ЄС, Комітет Економіки Європи ООН тощо); вступ до Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів; підтримка проектів із захисту прав національних меншин.

Економічна сфера: розширення мережі прикордонних переходів із сусідніми державами (зокрема, будівництво транспортного моста через р. Тиса на україно-угорському кордоні); налагодження безпосередніх зовнішньоекономічних контактів між територіями Карпатського євро регіону (заснування Асоціації карпатських торгово-промислових палат, створення та розвиток СП, підтримка

СЕЗ, зокрема «Яворів», «Закарпаття», «Загонь», «Курортотополіс Трускавець», ефективна діяльність українсько-польської та словацько-української торгово-промислових палат (остання фінансується програмою ЄС PHARE CREDO); підвищення транзитної ролі прикордоння; залучення іноземних інвестицій (гірсько-переробна, хімічна, деревообробна, нафтопереробна промисловість); організація семінарів, конференцій із проблем ведення промислової, фі-нансової та біржової діяльності в єврореґіоні, проведення економічних форумів із проблемних питань ТКС.

У рамках Карпатського єврореґіону діє Асоціація університетів, до якої входять: Кошицький технічний університет, Кошицький університет ім. Й. Шафарика, Кошицький університет ветеринарної медицини, Кошицька академія повітряних сил (Словаччина); Мішкольцьський університет, Ґьодольський університет сільськогосподарських наук, Дебреценський сільськогосподарський університет, Дебреценський університет ім. Л. Кошута (Угорщина); Жешувський технологічний університет, Краківський металургійний та гірничодобувний університет, Люблінський технологічний університет, Жешувський педагогічний університет (Польща); Ужгородський національний університет, Закарпатський державний університет, Коломийська колегія права і бізнесу, Львівська комерційна академія, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський лісотехнічний університет, Івано-Франківський університет нафти і газу, Івано-Франківська медична академія, Львівський національний медичний університет (Україна), «Бабеш-Больяї» університет (Румунія) [82].

Транскордонна співпраця у межах Карпатського Єврореґіону фінансується Європейським Союзом не у рамках окремої операційної програми ЄС, а за рахунок суміжних програм транскордонного співробітництва. Серед таких програм варто виділити: програми Європейського інструменту партнерства та добросусідства (Україна – Польща – Білорусь, Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія та Україна – Румунія – Молдова); програми територіальної співпраці Європейського Союзу у 2007–2013 рр. (Польща – Словаччина; Словаччина –

Угорщина; Угорщина – Румунія); програми транснаціональної співпраці країн Європейського Союзу у 2007–2013 рр. між країнами Центральної Європи та Південно-Східної Європи тощо.

У 2009 р. було створено Карпатський Консорціум, зорієнтований на координацію роботи національних представництв Польщі, Словаччини та України. Пріоритетні напрями міждержавного міжрегіонального співробітництва визначені також у Рекомендації 296 «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих та регіональних влад (2010 р.). Відповідно до положень цього документа управлінський склад Карпатського Єврорегіону має активно залучати громадськість до процесу прийняття рішень, зокрема у сферах територіального планування, захисту навколишнього природного середовища, заощадливого використання природних ресурсів гірських територій; у напрямі реалізації дієвої соціальної політики, стимулювання розвитку регіональної економіки та покращення ситуації на місцевому, регіональному ринку праці. Конгрес рекомендував органам місцевої та регіональної влади активізувати міждержавну міжрегіональну співпрацю у рамках Карпатського Єврорегіону, а також забезпечити інституційну підтримку Стратегії розвитку Карпатського регіону у рамках Карпатської конвенції. З огляду на це, Закарпатська обласна рада ініціювала підготовку Державної програми сталого розвитку Українських Карпат (є відповідне доручення Кабінету Міністрів України Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій обласним державним адміністраціям (від 21 вересня 2011 р.) підготувати проект програми.

Поряд із інституційними здобутками функціонування Карпатського Єврорегіону слід відзначити прорахунки та ризики, що супроводжують цей процес. Серед інституційних прорахунків, що ускладнюють процес фінансування проектів регіонального розвитку у межах Карпатського Єврорегіону, особливого значення набувають: відмінність виконавчих структур кожної з національних сторін, а також відсутність чіткої нормативно-правової бази функціонування Єврорегіону «Карпати», що суттєво обмежує управлінські можливості органів

публічної влади. Так, Статут Карпатського Єврорегіону не пояснює, які інституції є національними сторонами. Відповідно, області України й Угорщини, округи Румунії та краї Словаччини мають додатково координувати свою управлінську, організаційну та фінансову діяльність у рамках Карпатського Єврорегіону.

Серед інших прорахунків – хронічний дефіцит коштів та безсистемний характер фінансування проектів у межах Єврорегіону «Карпати». Це дає підстави вважати, що органи державної влади в Україні недооцінюють потенціал єврорегіонів як інституційної платформи стимулювання регіонального розвитку [83].

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

3.4 ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС В УМОВАХ ПРИКОРДОННИХ ОБЛАСТЕЙ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Після здобуття незалежності Україна задекларувала свою відданість європейським цінностям та прагнення стати повноправним членом Європейського Союзу у політичному, економічному, правовому та інших відношеннях. Реалізує вона свій стратегічний зовнішньополітичний вектор шляхом європейської інтеграції, яка виступає комплексом заходів, спрямованих на досягнення відповідності європейським стандартам рівня демократії, верховенства права, незалежності і справедливості судової системи, ефективної ринкової економічної системи, гідного рівня життя людей, тощо.

Розвиток процесів європейської інтеграції обумовлює посилення процесів регіоналізації, підвищуючи роль та значення окремих територіально-адміністративних одиниць у національній та європейській економіці.

Регіональна політика ЄС спрямована на створення таких умов для регіонів, які стимулюватимуть мобілізацію внутрішніх можливостей щодо підвищення ефективності використання власного потенціалу територій та інших локальних

ініціатив, серед яких вагому роль відіграє міжтериторіальне та транскордонне співробітництво.

Концепція розвитку прикордонних регіонів Європи розглядається крізь призму транскордонного співробітництва, і полягає в тому, щоб негативні риси периферійності перетворити на переваги.

Оскільки, із набуттям Україною незалежності переважна більшість областей стали прикордонними, то доцільним стало розроблення політики регіонального розвитку, скерованої на активізацію внутрішніх джерел економічного розвитку регіонів з урахуванням їх прикордонного статусу. З огляду на це, концепція державної регіональної політики передбачає розвиток ТКС як дієвого засобу зміцнення міждержавних відносин і вирішення регіональних проблем у контексті налагодження міжнародного співробітництва у сфері регіональної політики і наближення національного законодавства в цих питаннях до норм і стандартів Європейського Союзу.

Значного поштовху такому співробітництву надало започаткування у 2003-2004 рр. європейської політики сусідства ЄС. Вона охоплює 16 пів-денних та східних країн- сусідів ЄС. Євросоюз зацікавлений у стабільних процвітаючих сусідах, на території яких панують мир і злагода. Європейська політика сусідства неодноразово переглядалася для врахування інтересів і потреб країн-сусідів та встановлення тіснішої співпраці. Саме з цією метою Європейський Союз започаткував Інструмент Східного Партнерства, який охоплює і Україну.

Програми транскордонного співробітництва у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства за участю України(ЄІСП) передбачають співробітництво на регіональному рівні між країнами-партнерами ЄІСП та країнами- членами ЄС, як по сухопутних кордонах, так і в рамках морських басейнів. особливістю цих програм у порівнянні з іншими програмами ЄС є відсутність при їх впровадженні щорічних Планів дій. Країни-учасниці кожної із програм розробляють Спільну операційну програму на весь термін впровадження Європейського інструменту сусідства та партнерства.

На сьогодні Закарпатська область має офіційно встановлені партнерські зв'язки з 14 регіонами країн Європейського Союзу, зокрема, з областями Саболч-Сатмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен та Гевеш Угорщини, Кошицьким та Пряшівським самоврядними краями Словаччини, Підкарпатським воєводством Польщі, краєм Височіна та Пардубіцьким краєм Чеської Республіки, Марамурешським та Сату-Марським повітами Румунії, Вуковарсько-Сремською жупанією Хорватії, автономним краєм Воєводини Республіки Сербія, округом оберфранкен Німеччини, підписано протокол намірів щодо встановлення партнерських зв'язків із провінцією Кастильон Іспанії.

У рамках підписаних між регіонами угод партнерські зв'язки також встановлено на рівні майже 100 територіальних громад міст і районів, сіл і селищ, установ та організацій Закарпаття з відповідними громадами та установами сусідніх регіонів Румунії, Угорщини, Словаччини, Польщі, Чехії, Австрії, Німеччини та інших країн.

З метою реалізації на території області державної євроінтеграційної політики, сприяння розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва протягом 2015 р. проведено ряд зустрічей з іноземними делегаціями з Угорщини, Чеської Республіки, Словацької Республіки, Республіки Польща, Румунії, Франції, Німеччини та ін. З початку 2015 р. з офіційним візитом область відвідали делегації Угорщини, Румунії, Литовської Республіки, експерти ЄК, представники Спільної моніторингової місії ОБСЄ, фахівці Світового Банку. Під час перемовин обговорено актуальні питання політичної та економічної міжнародної співпраці, а також активізації співробітництва у сфері безпеки і оборони.

Сьогодні існує позитивна тенденція щодо налагодження взаємодії з питань міжрегіонального та транскордонного співробітництва між місцевими органами влади та місцевого самоврядування та місцевими органами влади сусідніх регіонів іноземних держав.

Україні слід сповна використати можливості Європейської політики сусідства та Інструменту Східного Партнерства, зокрема, що показало б відданість України законодавчо встановленому зовнішньополітичному вектору на євроінтеграцію та утвердило б її у якості надійного партнерів очач країн-членів ЄС. Актуальність цього питання зростає в силу підписання Угоди про асоціацію з ЄС, невід'ємною складовою частиною якої виступає Угода про створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі.

Підписання Угоди про асоціацію та її ратифікація надасть Україні статус асоційованого члена ЄС та відкриє нові можливості у їх двосторонніх відносинах. Це, насамперед, європейський рівень демократії, проведення інституційної та судової реформи, імплементація європейських правил ведення бізнесу, лібералізація торгівлі товарами та послугами, спрощення пересування капіталу та людей тощо.

Актуальними завданнями у сфері розвитку ТКС області на період до 2020 р. є наступні:

1. Розвиток міжрегіонального співробітництва та налагодження ефективної співпраці в соціально-економічній, науково-технічній, культурній, екологічній, освітній та інших сферах між місцевими органами виконавчої влади, установами і організаціями області та відповідними органами влади, установами та організаціями інших держав.
2. Забезпечення участі області в існуючих та перспективних програмах транскордонного співробітництва Європейського Союзу.
3. Активізація міжнародного співробітництва в рамках реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону.
4. Розбудова і реконструкція існуючих, а також створення нових пунктів перетину державного корону на території області.
5. Розвиток прикордонної інфраструктури, транспортно-комунікаційних мереж, у тому числі шляхом розроблення та реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва.

6. Реалізація проектів, що сприятимуть соціально-економічному та науково-технічному розвитку прикордонних територій, поліпшенню їх екологічного стану.

Таким чином, одним із важливих інструментів розвитку відносин України з ЄС є співробітництво України, і Закарпатської області, зокрема, з сусідами країнами-членами ЄС, яке має сприяти як економічному розвитку прикордонних регіонів наших країн, так і загалом поглибленому транскордонному співробітництву в економічній, політичній, гуманітарній, науковій та інших сферах.

На сьогодні транскордонне співробітництво України ускладнено наступними проблемами, які гальмують його подальший поступальний розвиток:

- відсутність налагоджених належним чином комунікаційних зв'язків між різними сегментами ТКС та ефективної взаємодії між місцевими органами державної влади і представниками підприємницького та громадського середовищ;
- недостатньо глибоке розуміння центральними органами державної влади суті та значення ТКС як важливого напрямку європейської інтеграції нашої держави;
- наявність суттєвих обмежень щодо використання адміністративних і фінансових важелів органів місцевого самоврядування в Україні, порівняно із сусідніми державами Європи;
- відсутність належного кадрового забезпечення, як на рівні працівників органів місцевого самоврядування, так і на рівні центральних і місцевих органів державної влади, включаючи дипломатичні установи України за кордоном;
- недосконалість інформаційної складової системи ТКС українських регіонів;
- існування негативного впливу політичного складника на розвиток системи ТКС українських регіонів;
- недосконалість структури ТКС України;

- наявність значних об'єктивних перешкод на шляху розвитку ТКС, які полягають у вищому рівні складності перетину кордону українцями порівняно з громадянами країн-членів ЄС.

Вищезазначені проблеми можуть бути вирішені шляхом розроблення державної стратегії активізації транскордонного співробітництва, яка б містила механізми покращення поінформованості органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної влади щодо ТКС, підвищення кваліфікації та професіоналізму держслужбовців та працівників органів місцевого самоврядування. У той же час необхідним заходом виглядає внесення змін до нормативно-правової бази України щодо ТКС з метою усунення колізій повноважень державних органів у сфері ТКС та визначення єдиного органу центральної влади України, відповідального за транскордонне співробітництво.

Розглядаючи ТКС на рівні Закарпатської області, можна побачити проблеми, які так чи інакше стримують співробітництво. Це проблеми, пов'язані з різним рівнем економічного і соціального розвитку кожної країни, проблеми щодо вирішення питань будівництва і реконструкції об'єктів прикордонної інфраструктури, зокрема, автомобільних і залізничних магістралей, пунктів переходу кордону, закладів сервісного обслуговування, телекомунікацій тощо.

Транскордонне співробітництво України з сусідніми державами-членами Євросоюзу та ЄС у цілому є надзвичайно важливим та винятково ефективним шляхом практичного залучення регіонів України до загальноєвропейських інтеграційних процесів.

По-перше, транскордонне співробітництво України із західними сусідами – Польщею, Словаччиною, Угорщиною здійснюється безпосередньо на спільних східних кордонах ЄС. Внаслідок цього міжнародні відносини транскордонного співробітництва центральноєвропейських країн з Україною перетворилися із стосунків „другого ешелону” на взаємини ЄС з Україною як безпосереднім сусідом першого порядку Євросоюзу і держав ЦСЄ.

По-друге, якщо раніше транскордонне співробітництво України з Польщею, Словаччиною та Угорщиною було переважно справою двосторонніх або багатосторонніх відносин держав Центральної і Східної Єв-ропи, то нині воно перетворилося на форму стосунків України не лише з окремими країнами ЦСЄ чи їх об'єднаннями, але і з Євросоюзом у цілому.

По-третє, транскордонне співробітництво центральноевропейських держав з Україною стало невід'ємною складовою нової східної політики Євросоюзу.

Взаємодія України з ЄС та країнами-членами ЄС на транскордонному, міжрегіональному рівнях може бути навіть більш динамічною і ефективною, ніж на міждержавному рівні. Сучасні європейські інтеграційні процеси і розширення ЄС створюють, в основному, сприятливу для України ситуацію щодо подальшого вдосконалення транскордонного співробітництва із західними центральноевропейськими сусідами і ЄС в цілому для переходу до якісно вищого етапу співпраці.

Роль транскордонного співробітництва ЄС та України зростатиме й надалі з огляду на значний транзитний потенціал України. У цьому контексті транскордонне співробітництво має бути орієнтоване на перетворення кордону з бар'єру на шляху транспортних потоків на інтеграційний чинник, що стимулюватиме його розвиток. В свою чергу сучасний динамічний розвиток європейської інтеграції потребує виокремлення нових пріоритетів розвитку транскордонного співробітництва України та сусідніх держав.

Транскордонне співробітництво не буде ефективним, якщо не супроводжуватиметься координацією програм, отже, збалансований розвиток прикордонних регіонів стає можливим тільки через вироблення спільних програм розвитку та створення передумов для здійснення взаємовигідних проектів. Це зумовлює потребу у виробленні вже в недалекому майбутньому спільного стратегічного документа, який би окреслював спільне бачення пріоритетів розвитку транскордонного співробітництва у триєдиній площині: Україна – Центральна Європа – Євросоюз.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

3.5 ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ ЗБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВО

В умовах обмеженості сировинних, ресурсних та фінансових можливостей, що супроводжується кризовими явищами й зниженням рівня життєдіяльності населення, поряд з пошуком внутрішніх джерел інвестування соціально-економічного розвитку постає завдання посилення уваги до формування інвестиційно-інноваційного характеру засад взаємодії на міждержавному та міжрегіональному рівнях.

У цьому контексті важливим сегментом стає подальший розвиток транскордонного співробітництва з Європейським співтовариством. Значний стимулюючий потенціал цього напрямку співпраці несе в собі підписання політичної частини Угоди між Україною та Євросоюзом про Асоціацію та зону вільної торгівлі.

Транскордонне співробітництво належить до числа економічних процесів, які інтенсивно розвиваються під дією міжнародної економічної інтеграції. У зв'язку з розширенням та поглибленням економічного співробітництва країн-членів ЄС та України прикордонні регіони повинні стати зонами контакту національних господарств, а їх міжнародні проекти – точками росту економіки та соціуму областей. З огляду на це, актуальним є визначення ступеня відповідності між діяльністю України у сфері транскордонного співробітництва та прагненням країни набути членства в Євросоюзі.

Діяльність областей та євро регіонів щодо регіонального співробітництва базується на укладених договорах та угодах і рішеннях про співпрацю між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади з адміністративно-територіальними одиницями країн, що входять до складу євро

регіонів. Так, по євро регіону «Буг» транскордонне співробітництво регулюється 22 угодами та іншими документами, євро регіону «Нижній Дунай» - 4, Карпатському євро регіону – 34, євро регіону «Верхній Прут» - 15, євро регіону «Дніпро» - 2, євро регіону «Слобожанщина» - 2-ма угодами [84].

Класифікація регіонів України, в т.ч. й тих, що здійснюють міжрегіональну та транскордонну співпрацю за параметрами географічної диверсифікації експорту своєї продукції та послуг між окремими ринками дозволяє визначити рівень залежності експорту того чи іншого регіону від ринків ЄЕС та МС (РФ) та проаналізувати об'єктивні передумови т. м. «різноспрямованості» міжнародної співпраці окремих регіонів.

Так орієнтація експорту низки західних регіонів на ринок ЄС значно вище, ніж найбільш залежних від ринку РФ південно-східних регіонів. Наприклад, у Волинській, Тернопільській, Львівській та Закарпатській областях частка експорту до країн Євросоюзу становить від 58,6 % до 79,9 %, тоді як, до прикладу, у Сумській області до РФ експортування – 50,3 %.

Попри тривалому домінуванню в інформаційному просторі уявлення про високу залежність від російського ринку, вона властива незначній кількості регіонів України. У дев'яти регіонах до РФ спрямовується понад 30 % експорту, але тільки у чотирьох (Донецькій, Запорізькій, Луганській та Сумській) його співвідношення до ВРП та обсягом промислового виробництва є високим: у Сумській 35,5 та 36,7 %, у Запорізькій – 67,0 та 52,2 %, Донецькій – 85,4 та 58,7 %, Луганській 91,0 та 50,0% відповідно [85].

Аналіз обсягів зовнішньої торгівлі та взаємного інвестування областей України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії, які входять до складу євро регіонів, із суміжними країнами за 2009-2012 рр. [86] та групування євро регіонів за показником щільності економічних взаємозв'язків [87] свідчать про недостатню ефективність євро регіональної співпраці: два регіони мають низький показник («Верхній Прут», «Нижній Дунай»), а решта (за виключенням євро регіону «Буг» у 2009 р.)-незначна. Помітні додаткові інвестиції по каналах

єврорегіонального співробітництва в регіони не залучаються, діяльність в межах виділених груп євро регіонів не має окресленого економічного спрямування [88].

Проведене науковцями Інституту регіональних досліджень НАН України дослідження показує, що 90 % мешканців прикордонних територій Західної України відвідують сусідні держави ЄС. Дві третини з них здійснюють там закупівлю товарів. Половина цих товарів закуповується з метою подальшого здійснення торгівлі на українському ринку [89].

Ключовими ланками прикордонно-торговельного механізму становлення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків транскордонного регіону є: формування торговельно-посередницьких мереж у межах транскордонного регіону, розвиток логістичних систем, орієнтованих на обслуговування прикордонної торговельної діяльності, а також спонтанний вплив на розвиток неформальних інститутів розвитку транскордонного підприємництва та еволюції транскордонних ринків.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то держави з метою розвитку транскордонного співробітництва вносили зміни до свого законодавства. До прикладу, у польському законодавстві, в статті 75-ій Закону від 5.06.1998 «Про самоврядування воєводства», на воєводства покладено обов'язок розробляти пріоритети транскордонного співробітництва регіону, у яких установлюються головні цілі цього співробітництва, а також географічні пріоритети та наміри щодо приєднання до міжнародних регіональних об'єднань, у тому числі єврорегіонів [90].

Нагальною необхідністю для розвитку транскордонного співробітництва виступає розроблення належної законодавчої бази щодо регламентації механізму фінансування проектів транскордонного співробітництва, що є невід'ємною складовою процесів їх упровадження та реалізації. Відповідно до Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011 - 2015 роки загальна вартість великомасштабних інфраструктурі цих проектів транскордонного співробітництва становить 55274,8 тис. євро, у тому числі грантова частина для

України - 40372,9 тис. євро. Розмір фінансової участі України в реалізації зазначених проектів орієнтовно становить 48305,8 тис. грн [27].

Закон України «Про транскордонне співробітництво визначає, що видатки на реалізацію проектів (програм) транскордонного співробітництва здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів па відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законом. Для спільного фінансування проектів (програм) транскордонного співробітництва може використовуватися міжнародна технічна допомога, кредитні ресурси міжнародних фінансових організацій згідно із законодавством України [91].

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

3.6. ІДЕЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ДІАСПОРНИХ ВЧЕНИХ

Упродовж багатьох століть у західній політичній думці зароджувалися і формувалися ідеї європейського об'єднання. Про це написано велику кількість наукових робіт в Великій Британії, Франції, Німеччині та інших європейських країнах. Натомість, ідеї українських мислителів у контексті розробки ідей і концепції об'єднаної Європи не досліджувалися. Актуальність нашого дослідження в тому, що ми вперше підходимо до розгляду цього питання.

Насамперед, необхідно відзначити, що в українській суспільно-політичній думці упродовж XIX ст. – на початку XX ст. визначилися такі основні геополітичні вектори: слов'янофільський, чорноморсько-адриатичний, центральнo- і західноєвропейський, чорноморсько-балтійський, геоцентричний і східно-західної рівноваги.

Ініціаторами слов'янофільської орієнтації можна назвати представників Кирило-Мефодіївського братства, які вважали, що кожен слов'янський народ повинен утворити власну демократичну республіку й об'єднатися у федерацію зі

спільним парламентом у Києві. Це гасло поділяли Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров, С. Гулак, а згодом його підтримали І. Франко, Р. Лащенко і М. Грушевський. Мало хто пам'ятає пророчі слова М. Грушевського, який вважав, що «велика революція Російська вплине на політичну перебудову всієї Європи, на її перетворення в Європейську федерацію» [92, с. 51]. «І тому Україна, входячи до демократичної Росії на автономних правах, в пізнішій часі зможе стати однією із найбільш сильних республік такої Європейської федерації» [92, с. 51].

Західноєвропейський вектор в українській політичній думці представляв М. Драгоманов. Він чітко розумів необхідність різносторонніх зв'язків України із Західною Європою. Водночас був переконаний, що Росія повинна пройти шлях, який пройшли країни Західної Європи. Ідея «повернення української нації в сім'ю культурних європейських народів, в яку вона входила до кінця XVIII ст.» [93, с. 139] була провідною у низці праць М. Драгоманова. Теоретик класичного українського лібералізму був переконаний, що українці, повинні входити у «сім'ю Європейських народів» тому, що «культурна співпраця між європейськими країнами та Україною має глибоке коріння, і саме європейська культура відіграла визначальну роль у формуванні української національної культури [93, с. 139].

Прихильником ідей М. Драгоманова був і Б. Крупницький, який доводив, що «Україна завжди була історично близькою Європі, що ритм українського історичного процесу пролягає через західно-східний курс і нагадує певне замкнуте коло, де Україна з геополітичної точки зору кілька разів у своїй історії виривалася до Заходу в своєму весь час наслідую-чому цей ривок наступному русі до Сходу і Півдня» [94, с. 111].

Ідею нової «супердержави» під назвою Європейський Союз розробляв український діаспорний вчений, теоретик О. Бочковський. Період буржуазних революцій, на його думку, був часом «реконструкції політичної карти Європи в дусі національних засад» [95, с. 87], який започаткували Італія і Німеччина, а також мало місце «поступове осамостійнення та об'єднання балканських народів Греції, Сербії, Румунії» [95, с. 88]. Дію географічного чинника О. Бочковський

вбачав в тому, що процеси державотворення проходили швидше в Центральній Європі, ніж у Східній. Найповніше свої думки він представив у праці «Національна справа (Статті про національне питання у зв'язку із сучасною війною)».

Криваві події Першої світової війни та вирішення питання «миру» на конференції у Версалі (1919 р.) наштовхнули О. Бочковського на теоретичну розробку питання, стосовно того, які нові фундаменти потрібно закласти, щоб на них звести архітектоніку нового світового порядку, який би надав міжнародно-правовий захист недержавним народам та національним меншинам, гарантував би їм вільний культурно-національний розвиток [96, с. 159]. О. Бочковський передбачив недовготривалість дії Версальського миру: «Його ревізія або принаймні основна коректура є справою, може, навіть дуже близького майбутнього» [96, с. 159]. Як відомо, цю ревізію радикально і кривавим способом розпочали за домовленістю А. Гітлер і Й. Сталін у 1939 р. обмірковуючи потребу перебудови міждержавних і міжнаціональних відносин, О. Бочковський запропонував підготувати та схвалити документ «Декларація прав народів». Декларація мала б послужити юридичною базою міжнародного характеру обов'язкового значення для всіх держав, країн і народів із метою запобігання у майбутньому національних конфліктів, усунення старої міжнаціональної ворожнечі й узагалі розв'язання національних суперечок. Цей документ, на думку О. Бочковського, мав бути схвалений на вищому міжнародному рівні – на Конгресі миру.

Н. Григорієв був переконаний, що українцям необхідно «кооперуватися із прогресивним світом, тобто країнами, що є взірцями демократичного суспільного розвитку» [97, с. 12]. Ці країни він ототожнював із державами-учасницями першого (західного) фронту. Він виступав за співпрацю у війні українського еміграційного проводу з урядами і громадянами країн (США, Англії, Канади), і був впевнений, що ця співпраця наблизила б український народ до досягнення двох основних цілей: 1) допомога всій антигітлерівській коаліції, а, отже, вклад у

перемогу світової демократії і, зокрема, українського народу над нацистськими завойовниками; 2) сприяння пропаганді національно-визвольних ідей українців, здобуттю прихильності до українського руху, забезпечення права голосу українських представників під час вирішення питань повоєнного устрою в Європі [97, с. 44]. Йшлося про те, що, надаючи допомогу західному фронту, заявляючи про себе, українці-емігранти змогли б домогтися підтримки своєї Батьківщини після завершення війни, і, ймовірно, визнання її незалежності [97, с. 44].

Цікавила Н. Григорієва і проблема післявоєнного устрою Європи. Про це йшлося у публічних виступах і теоретичних статтях. Він висловив припущення про те, що демократичні країни після знищення гітлеризму витіснять з Європи і комунізм, і будуть розбудовувати оновлену Європу на засадах рівноправності й свободи. Н. Григорієв був переконаний: «Якщо союзники переможуть, і якщо вони слідуватимуть демократичним принципам мирних угод, вони дадуть можливість самовизначенню народів. Якщо це буде зроблено, я впевнений, українці отримають свій шанс вибороти свободу, якої вони прагнули так довго» [98, с. 11].

Цінними для нашого дослідження виявилися погляди М. Лівичь-кого.

У статті «Проблеми української зовнішньої політики» він розкрив основні засади української зовнішньої політики й запропонував концепцію перебудови (чи швидше – побудови, устрою) того простору, до якого належить Україна. Він з упевненістю відзначав, що «наша соборна незалежна держава повинна б керуватися, насамперед, засадою вільнолюбності українського народу. Прагнення бути суверенним господарем на своїй землі, самому розпоряджатися своїм життям стояло біля витоків першої нашої держави і з віками, незважаючи на загарбання, приниження і підпорядкування, не пропадало у найширших народніх верствах»[99]. По-друге, важливо враховувати миролюбність українського народу, його бажання жити в мирі і злагоді з усіма іншими ближчими і дальшими народами, за умови, що вони не будуть зазіхати на українські землі. По-третє, надзвичайно актуальною є засада повної рівноправності у міжнародних

відносинах. Тобто, Україна не повинна йти на угоду іншим, не може обмежувати своєї державної суверенності на користь якогось наддержавного світового організму більшою мірою, ніж інші народи, які до такого організму належатимуть. По-четверте, допускав, що міжнародна співпраця у світових масштабах не виключає блокування, за доцільності якого промовляє спільність місцевих інтересів у тій чи іншій частині світу. Але тут він висував ще одну тезу – співпраці окремих держав, а не злиття їх у спільний державний організм. Тобто – жодної федерації, жодного входження Української держави до такого регіонального блоку, у якому гегемонія могла б опинитися у руках одного з народів [99].

На думку М. Ливицького, організація об'єднаних Націй не розв'язує, багатьох важливих питань, пов'язаних з остаточним упорядкуванням європейського і азіатського континентів, особливо стосовно народів, що втратили свою незалежність. У зв'язку з цим, він створив кілька моделей, щодо формування політичного поля, у якому перебуває Україна і у якому вона мала б бути незалежною державою [99]. М. Ливицький запропонував модель Сполучених Держав Європи, до яких на рівних правах мали б увійти: Україна, Польща, Білорусь та етнографічна Росія. Таке бачення СДЄ було продиктоване ідеєю Пан-Європи, яка повинна б будуватися в атмосфері взаємного довір'я і розуміння спільних інтересів європейських країн, за умови відновлення незалежності і на засадах рівноправності. М. Ливицький допускав участь Росії в СДЄ, але на умовах, коли буде вирішене питання європейського Сходу та азіатських просторів (тобто розпаду СРСР) [99].

Друга концепція передбачала утворення блоку держав між Балтійським морем і басейном Середземного моря, до якого мали б увійти як Греція, Болгарія, Югославія, Румунія, Угорщина, Чехо-Словаччина, Польща, Латвія, Литва, Естонія, Білорусь та Україна. Не виключалася можливість створення Малого Межимор'я (Литва, Польща, Білорусь і Україна). Вчений добре розумів, що все це – лише теоретичні моделі. Адже за умови існування СРСР (Російська імперія) –

вони нереальні. Він розумів також, що ані Білорусь, ані Україна не можуть просто так вийти зі складу Радянського Союзу [99]. М. Лівницький поставив і відразу ж відкинув ідею створення Союзу Вільних народів Росії, яку висувала російська еміграція, бо рано чи пізно проявилася б гегемонія Росії [99].

Таким чином, є усі підстави стверджувати, що серед українських мислителів набували поширення ідеї об'єднання Європи. Ідею нової «супердержави» – Європейський Союз обґрунтував О. Бочковський. Домінувала в українській емігрантській політичній думці ідея «об'єднаних держав Європи». Теоретичні моделі такого об'єднання створили у різний час і в різних країнах українські вчені Н. Григорійв та М. Лівницький. Детальний аналіз цих моделей буде здійснено у наступних параграфах.

Підсумовуючи зазначимо, що у цьому параграфі ми торкнулися лише поглядів окремих українських діячів, які працювали над ідеєю об'єднаної Європи. На основі аналізу, ми маємо підстави стверджувати, що пріоритетними та найбільш близькими українському народові є європейські країни. З Росією українців хоча й поєднувала спільна історія, однак у культурному розвитку український народ завжди стояв у одно-му ряді із європейськими народами і належав до європейських народів і цілком закономірно обґрунтовував ідеї об'єднаної Європи.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

РОЗДІЛ 4. ДОСВІД КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

4.1 ДОСВІД КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ (СЛОВАЧЧИНА, ЧЕХІЯ, ПОЛЬЩА, УГОРЩИНА)

У кінці 1980-х рр. розширення ЄС на Схід стало актуальним завданням розвитку європейського континенту. Проте проблема полягала в протиріччі між

бажанням і можливістю, у низькому рівні економічного розвитку держав ЦСЄ, неефективності їх адміністративних систем і незрілості демократичних інститутів. Навіть такі «бідні» держави-члени ЄС, як Португалія, Іспанія і Греція, перед вступом у Співтовариство мали ринкову економіку і усі необхідні структури для її функціонування. Тоді як країни ЦСЄ не відповідали ні одному параметру з числа тих, що вважаються найважливішими складовими західної моделі суспільства: наявність функціонуючої ринкової економіки, демократична організація суспільства з пануванням правових методів діяльності держави, поділ влади, багатопартійна система, повага прав людини, створення високих соціальних гарантій і висока якість життя.

12-13 грудня 1997 р. Єврорада підтвердила рішення про поетапне масштабне розширення ЄС. Брюссель залишив Болгарію, Латвію, Литву, Румунію і Словаччину поза рамками першої хвилі. Словаччині з її авторитарним режимом Прем'єра Мечіара було відмовлено, хоча темпи економічного розвитку країни були одними з найвищих в Європі. Була створена Європейська конференція - багатосторонній форум за участю Євросоюзу і кандидатів. Її зустрічі передбачалося проводити не рідше одного разу на рік.

10 листопада 1998 р. Євросоюз відкрив переговори з 6 кандидатами першої хвилі на міністерському рівні. Розвиток ситуації в ЦСЄ змушував вносити корективи. У листопаді 1998 р. Комісія осудила за повільність реформ Чехію і Словенію, похваливши за прогрес Латвію. Внаслідок труднощів економіки Чехії в 1999 р. постало питання про пізніше прийняття країни, можливо, разом з іншою частиною колишньої єдиної держави - Словаччиною: після першої, але перед другою хвилями. А в Словаччині у вересні 1998 р. на виборах режим Мечіара зазнав поразки і новий уряд виступив за зближення з ЄС.

Отже, 1 травня 2004 р. Чехія, Словенія, Угорщина, Словаччина, Польща, Литва, Естонія, Латвія, а також Кіпр і Мальта офіційно стали членами Європейського Союзу.

Більш детальний опис вищезгаданого питання викладено в монографії [7].

4.2 ПРІОРИТЕТИ ПАРТНЕРСТВА ЄС ТА УКРАЇНИ: МОЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКОГО МІЖДЕРЖАВНОГО ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У контексті імплементації Угоди про асоціацію та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом є актуальним узагальнення досягнень, проблем та перспектив міждержавних відносин і співробітництва прикордонних регіонів України та країн Центрально-Східної Європи, Словацької Республіки зокрема.

Воротами, через які здійснюється більшість програм та проектів міждержавної співпраці України та Словацької Республіки є спільний кордон порівняно невеликої протяжності – 98, 3 км. Його роль у забезпеченні зовнішньоторгівельного обороту, гуманітарних контактів громадян країн-сусідів, виконанні проектів міжнародної економічної співпраці вимагає від обох держав постійних кроків щодо активізації міждержавного і транскордонного співробітництва та регіональної співпраці.

Вплив державного кордону та прикордонних адміністративно територіальних одиниць України та Словацької республіки на регіональний розвиток та прилеглий соціокультурний простір за всіх часів несе на собі відбиток соціально-економічного стану великого і самобутнього центральноєвропейського регіону на відрогах Карпат, Татр та Бескидів.

Українсько-словацьке транскордонне співробітництво на сучасному етапі виконує наступні головні завдання і функції:

- Українсько-словацьке транскордонне співробітництво спрямоване на комплексний розвиток межуючих прикордонних регіонів двох країн шляхом розширення торговельно-економічних, коопераційно-виробничих, науково-технічних, культурних та інших зв'язків прикордонних адміністративно-територіальних одиниць, реалізації спільних інвестиційних проектів, програм з охорони довкілля, запобігання природних і техногенних катастроф, розбудови

прикордонної інфраструктури та поглиблення контактів у гуманітарній сфері на міжрегіональному рівні.

- Прагматичною суттю українсько-словацького транскордонного співробітництва є апріорі максимальне використання зовнішнього фактора для всебічного соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України і ЄР, з метою запобігання загрози перетворення їх у відсталі периферійні провінції. Водночас таким шляхом здійснюється і вирівнювання рівнів регіонального розвитку прикордонних та внутрішніх більш економічно потужних територій країн.

- Українсько-словацька транскордонна співпраця - вагомий напрямок участі двох держав у загальноєвропейській інтеграції на регіональному рівні. Це - своєрідний додатковий "місток" для ефективного включення України в інтеграційні процеси, що ведуть до створення цілісної, об'єднаної Європи.

Основою розвитку міжнародних відносин транскордонного співробітництва України із Словаччиною надалі стали загальноєвропейські норми і принципи. В 1993 р. Україна приєдналася до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, підписаної країнами-членами Ради Європи в м. Мадрид 21 травня 1980 р. (т.зв. Мадридська конвенція). У відповідності до ст. 2 Конвенції: "Для цілей цієї конвенції "транскордонне співробітництво" означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних сторін, та на укладення з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей" [100].

З ініціативи словацьких і українських наукових центрів та неурядових асоціацій зовнішньої політики реалізовано ряд проектів щодо розвитку співробітництва між Україною і ЄР та іншими країнами Центрально-Східної Європи. Зокрема, проведено семінари і круглі столи експертів за темами: "Словаччина - Україна: напередодні введення візового режиму", "Роль

Карпатського єврорегіону у зміцненні безпеки і стабільності в Центральній і Східній Європі”, «Роль Карпатського єврорегіону: на порядку денному - питання національних меншин”, “Карпатський єврорегіон: перспективи економічного транскордонного співробітництва”, “Роль Карпатського єврорегіону в подоланні можливих негатив-них впливів Шенгену”, “Україна та Словаччина: пошук спільних шляхів”, “Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?”. У сфері культури на рівні міжрегіонального українсько-словацького співробітництва здійснюється обмін професійними і ама-торськими колективами. Щорічно в прикордонних областях України і СР проводяться міжнародні фольклорні фестивалі і свята національних меншин. Вагомим напрямком українсько-словацького транскордонного співробітництва в останні роки стала охорона довкілля та боротьби із загрозою і наслідками екологічних і техногенних катастроф на прикордонних територіях [101].

Крім того, українсько-словацьке транскордонне співробітництва здійснюється у сфері забезпечення прав національних меншин. На території Закарпатської області мешкає понад 5 тис. осіб словацької національності, а на території Пряшівського краю Словаччини майже 7 тис. українців та 21 тис. русинів, Кошицького - 2 тис. українців і 2 тис. русинів (згідно з даними переписів населення України і СР 2001 р. У сфері гармонізації національних відносин Словацька та Українська держави та їх прикордонні регіони вирішують тотожні завдання інтеграції до господарського та суспільно-культурного життя багаточисленних ромських національних громад [102].

Важливим двостороннім міжнародно-правовим документом, який відкрив можливість розвитку транскордонної співпраці між Україною і Словаччиною, став “Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою” від 29 червня 1993 р. Водночас, Україна і СР уже з початку 90-х років цілеспрямовано формували більш широку нормативно-правову базу регулювання окремих аспектів транскордонних

відносин, шляхом укладання спеціальних двосторонніх міжнародно-правових договорів і угод.

У відповідності до міжнародних та європейських угод в сучасному розвитку українсько-словацького транскордонного співробітництва основну роль повинні грати регіональні органи самоврядування і територіальні громади прикордонних адміністративно-територіальних одиниць обох держав. Важливою системоутворюючою ланкою транскордонної співпраці України і СР є зв'язки на рівні області з українського боку та самоврядного краю - з словацького (або українські обласні Ради та словацькі крайові виборні представництва). Вдосконалення механізму регулювання українсько-словацького транскордонного співробітництва вимагає постійного здійснювати врахування розвитку міжнародної і національних систем регулювання транскордонних зв'язків, та досвіду, накопиченого в СР та Україні в умовах здійснення адміністративно-територіальних реформ.

Рушієм змін у чинному законодавстві СР у сфері транскордонного співробітництва став комплекс законів з реформи системи самоврядування, схвалений у 2001 р., котрими було передбачено створення регіональних органів самоврядування і заснування з 1 січня 2002 р. 8-ми самоврядних країв, а також перерозподіл компетенцій між органами державної виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, в т.ч. у сфері міжнародних відносин у цілому та транскордонного і міжрегіонального співробітництва, зокрема. Внаслідок реформи самоврядний край СР може в рамках своїх компетенцій співпрацювати з адміністративно-територіальними одиницями і регіональними владами інших країн, має право стати членом міжнародного об'єднання регіонів або регіональних органів влади. Укладені угоди про міжнародне співробітництво має затвердити орган регіонального та місцевого самоврядування після попереднього схвалення її тексту іноземним регіоном-партнером або його органами влади.

Можна стверджувати, що в межах території Словаччини – мм. Кошіце, Пряшевом, України – між мм. Ужгородом, Мукачевом, Виноградівим, Угорщини

– мм. Ніредьхазою, Мішкольцем, Загоню створилися передумови для міжнародного транскордонного кластерного розвитку. Частішають випадки довготривалої роботи на українських підприємствах словацьких та інших іноземних спеціалістів, навчання українських кадрів на кооперованих підприємствах Словаччини та інших країн ЄС.

На нашу думку, як вже зазначали і інші експерти, при визначені територіальної зони застосування принципів малого прикордонного руху, словацькій та українській сторонам не варто ігнорувати значний потенціал усіх цих проектів з точки зору переборення депресивності власних прикордонних територій обох країн.

Україна та Словаччина володіють достатнім потенціалом для нарощування співпраці як на міждержавному, так і на міжрегіональному рівні, обміну практичним досвідом і технологіями реформування багатьох галузей економічного і суспільного життя. Зокрема у докризову добу рушійними факторами високих темпів зростання словацького ВВП та експорту виступали значні внутрішній та зовнішній попит, попит на інвестиції, позитивна динаміка зайнятості та заробітної плати. Збільшенню експорту і зараз сприяє запуск нових експортних виробництв, автомобільних підприємств так званого Центрально-Європейського Детройту [103, с. 18].

З 1 січня 2009 р. в Словаччині введено в обіг євро. Результативними виявилися фіскальна, банківська, адміністративна, податкова, пенсійна, соціальні реформи, приватизація ряду державних монополій у енергетичному, банківському та телекомунікаційному секторах, законодавче стимулювання інвестиційного процесу. Здійснені в період 1999-2008 рр., вони принесли Словаччині світове визнання як країни-реформатора в 2005 р., вивели в першу трійку східноєвропейських країн за показниками ВВП на душу населення в 2009 р., на перші позиції в ЄЕС за зменшенням податкового навантаження (до 29,5 % ВВП) у 2006 р. [104, с. 20-21].

Велику ресурсну та інвестиційну привабливість має економіка України і її регіонів. Це зокрема людські та інтелектуальні ресурси, надра, сільськогосподарські, водні та лісові угіддя, висока (на рівні світових показників) забезпеченість основними фондами, розвинена соціальна інфраструктура [105, с. 21-22].

Позитивних можливостей для українсько-словацької співпраці додають вступ України до Світової організації торгівлі та приєднання її до європейського енергоринку. У середньостроковій перспективі нових якісних змін двостороннє співробітництво зазнає після ратифікації угод між Україною та Євросоюзом про асоціацію та всеосяжну зону вільної торгівлі, безвізовий режим та реального набуття Україною статусу асоційованого члена європейського співтовариства. Імплементацию угод України та Євросоюзу з цих питань віднесено до найвищих пріоритетів зовнішньої політики України [106, с.17-18].

Світова економічна криза 2008-2010 рр., її драматичний перебіг в Україні та Словаччині, що мав наслідком відчутний спад ВВП, вказали на ключові виклики для обох держав, які вимагають енергійних і нетрадиційних рішень. В першу чергу це спільні для партнерів проблеми енергетичної безпеки, демографічні проблеми, безробіття і гнучкості ринку праці, переборення корупції та забезпечення прозорого державно-приватного партнерства. Актуальними залишаються необхідність диверсифікації виробництва та переборення депресивності і нерівномірності розвитку окремих територій [107, с. 4-21].

Постійною інтелектуальною та методологічною платформою в інтенсифікації інвестиційно-інноваційної складової транскордонного співробітництва здатні стати регіональні Торгово-Промислові Палати. В цьому плані варто відзначити активну спільну роботу представників митних органів і торгово-промислових палат в рамках спільного проекту «SlovakAid» та МЗС Словаччини «Україна в міжнародній торгівлі після вступу до СОТ [108, с. 10-11].

Успіх створення індустріальних парків та кластерів на території Словацької Республіки та позитивні передумови формування кластеру автомобільної і

електронної промисловості в Карпатському регіоні України (на території Закарпатської, Львівської, Волинської та Івано-Франківської областей, аналіз виробничої кооперації, поставок сировини, компонентів, технологій та know-how між словацькими та українськими підприємствами енергетики, гірничо-металургійної, автомобільної і електронної промисловості, заходів урядів обох країн щодо подолання депресивності прикордонних та гірських регіонів робить надзвичайно актуальним питання про формування міжнародних кластерів у цих галузях та супровід цих проектів у вигляді відповідних міждержавних угод і програм [109].

Із досвіду здійснення в 1999- 2009 рр. Словацькою Республікою політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності актуальними для української сторони на нинішньому етапі є форми взаємодії інвесторів та органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування. Це приведені нижче:

- Зарахування вартості проектних, будівельних робіт по облаштуванню митної інфраструктури, підключенню до інженерних мереж в обсяги майбутніх платежів з податку на прибуток;
- Звільнення від дольової участі в розвитку інженерної соціальної інфраструктури на територіях сіл, районів;
- Відшкодування частини витрат підприємств (до 50 %) на підготовку та перепідготовку кадрів;
- Резервування земельних ділянок для реалізації інвестиційних проектів з мінімальними ставками орендної плати, або ціни при викупі, передача в концесію;
- Передача майнових комплексів державної, комунальної власності для реконструкції, або в концесію з право послідууючого викупу;
- Фіксація цих та інших форм державно-приватного партнерства у формі трьохсторонніх договорів на реалізацію інвест-проекту між державою, інвестором та місцевою громадою.

Наявністю у прикордонних районах активних регіональних інноваційних центрів Словацького технічного університету та Ужгородського національного університету [110, с. 12-13] робить реальним запровадження інноваційної моделі прикордонного співробітництва господарських суб'єктів, наукових установ, для яких головною метою є посилення інтегральної конкурентоспроможності регіонів. Цьому сприятимуть позитивні зміни у формуванні інституцій інноваційного розвитку в Україні (створення технопарків, наукових парків, тощо).

Надійною змістовною основою інвестиційно-інноваційного співробітництва прикордонних регіонів України та Словаччини можуть стати не тільки виробничо-коопераційні зв'язки підприємств транснаціональних корпорацій, які діють як на територіях Словаччини так і України, а також і інтенсивні науково-технічні і освітні обміни між вузами Закарпатської та інших областей України та Пряшівського і Кошицького самоврядних країв Словацької Республіки.

Хід соціально-економічного розвитку у XXI ст. створює об'єктивні передумови більш активного залучення університетів в процеси інтенсифікації інтеграційних зв'язків у відповідних регіонах. Вони стимулюються такими чинниками, як:

- неминуча переорієнтація на засади постіндустріального та інформаційного суспільства, досягнення сучасних параметрів якості життя, сталого розвитку та відкритого доступу;
- перехід на науково обґрунтовану економіку, економіку знань, інформації та зелену економіку;
- набуття національними, регіональними та корпоративними стратегіями розвитку рис інноваційних, що потребуватиме усунення бар'єрів між освітою та наукою, науковими дослідженнями та промисловими і соціальними інноваціями;
- реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та застосування оновлюваного у відповідності до стандартів та критеріїв ЄС законодавства України та Словаччини в галузі освіти, науки, інновацій.

залучення інвестицій, адміністративно-територіального поділу та децентралізації.

Надзвичайно привабливим виглядає залізничний перехід в районі станцій Павлово (Україна) – Матшовце (СР), де проходить широка колія станція Ужгород-3 – Кошице, в безпосередній близькості до якого з української сторони започаткована територія перспективного розвитку електронної та автоагрегатної промисловості та здійснюється реконструкція ліній експортних енергомереж високої напруги.

З огляду на це, Закарпатська обласна рада України затвердила відповідні програми створення індустріальних парків та логістичних центрів на території Закарпатської області, які відносяться до пріоритетних напрямків розвитку економіки області.

Серед основних завдань, які переслідують програми: створення сприятливих умов для розміщення в області нових підприємств, у тому числі іноземних; активізація залучення в економіку зовнішніх і внутрішніх інвестицій; здійснення технічного переоснащення, забезпечення збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможних товарів; забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу підприємств виробничої сфери; прискорення процесів реструктуризації в окремих галузях промисловості.

Метою Програми з логістики є визначення перспектив та моделювання транспортно-логістичних центрів, в тому числі транскордонних, вдосконаленням технологій міжнародних перевезень за принципами логістичних товаропровідних систем із залученням органів місцевого самоврядування та інституцій транскордонного співробітництва. Програмою створення індустріальних парків передбачається їх створення в якості «дзеркальних» по обидві сторони кордону [111].

Міністерство регіональної політики та будівництва України проект «Створення індустріальних парків з елементами логістики» віднесло до пріоритетних та стратегічних проектів для нашого прикордонного регіону. Цей

проект також був нагороджений дипломом на Міжнародному форумі «Інновації та технології вищої якості» в м. Києві як кращий проект [112].

Створення транскордонних індустріальних парків з елементами логістики у прикордонних областях України та Словаччини поглибить кооперацію між суб'єктами господарювання України та країн Євросоюзу, підвищить конкурентоспроможність регіонів, покращить стимулювання інвестиційної активності, забезпечить сталий розвиток територій на базі інноваційного розвитку економіки та впровадження новітніх технологій.

Тільки з явним перебільшенням можна стверджувати, що Карпатський Єврорегіон на момент вступу Словаччини до Євросоюзу і підписання Угоди про євроасоціацію України сформувався як транскордонна цілісність. А про принаймні хоча б часткову самоідентифікацію жителів областей-учасниць з цим єврорегіональним об'єднанням і згадувати не варто. У даному напрямі не було зроблено жодних пропагандистських і рекламно-просвітницьких кроків. Елементарна річ, наприклад, у Словаччині на заході, півночі і півдні уже давно під найменуванням населених пунктів на дорожніх знаках міститься окрема невелика табличка з по-значенням до якого єврорегіону входить це поселення. Правда, у Східній Словаччині та Закарпатті, котрі є частиною Карпатського Єврорегіону, таких написів не спостерігається.

Однак найбільшими стримуючими чинниками розвитку співробітництва в рамках Карпатського Єврорегіону до теперішнього часу були фактори системного характеру. З-поміж них, чималу гальмуючу роль грав різний, інколи навіть принципово, рівень реформування в країнах, прикордонні адміністративно-територіальні одиниці яких входять до єврорегіону.

З одного боку, свого часу Польща і Угорщина значно випереджали сусідів за темпами і глибиною суспільно-політичних та ринкових ре-форм. Вони в 1999 р. першими стали повноправними членами НАТО. Словаччина в 1990-ті роки дещо загальмувала перетворення і скотилася до ізоляціонізму. Було навіть заблоковано участь східнославацьких округів та країв у роботі Карпатського Єврорегіону.

Лише після 1998 р. словацька сторона прискорила системні перетворення і активізувала єврорегіональне співробітництво. Завдяки цілеспрямованим діям СР зуміла реформно наздогнати РП та УР і разом з ними вступити 1 травня 2004 р. до ЄС, а Україна поки - що залишається поза ЄС, тільки у 2014 році уклавши асоціативну угоду. Тобто, реформний розрив і надалі небажано діятиме, особливо в співробітництві західноукраїнських областей із зарубіжними партнерами по Карпатському Єврорегіону.

Треба розуміти, що системні відмінності торкаються у першу чергу сфери економічного транскордонного співробітництва. Ринкова регіональна економіка європейського типу і послідовно не реформоване, з присутністю адміністративного втручання, регіональне господарство країни, що тільки-но започаткувала європейський транзит мають за-мало пунктів для реального і паритетного кооперування. На такій базі важко створити ідеальну систему економічних взаємозв'язків, які вели б до формування цілісною в господарському сенсі міжнародного транскордонного регіону.

З іншого боку, реформні відмінності не дозволили реалізувати в рамках Карпатського Єврорегіону обов'язкову вимогу загальноєвропейських інституцій щодо розвитку транскордонного, єврорегіонального співробітництва - координацію концепцій соціально - економічного розвитку прикордонних територій. Після тривалих зусиль це нарешті зроблено лише на українсько-угорському рівні. Закарпатська область України та область Саболч-Сатмар-Бсрег Угорщини в 2003 р. зуміли погодити рамкову стратегію соціально економічного розвитку. На міждержавному українсько-словацькому рівні ведеться робота із створення договірної основи для спільного просторового планування суміжних прикордонних територій двох країн. Але це - лише перші кроки, та й то тільки двостороннього характеру, а не системні багатосторонні дії всіх учасників єврорегіону.

Безумовно, навіть інтегрована в міжнародному транскордонному плані економічна система єврорегіону не може бути автаркією, а складається із

регіональних економік, кожна з яких є невід'ємною частиною конкретної національно-державної народногосподарської системи. Та, мусимо визнати, що словацькі, польські і угорські учасники Карпатського Єврорегіону після вступу їх країн до єдиного внутрішнього ринку ЄС без бар'єрів мають кращі умови для транскордонного інтегрування регіональних господарських комплексів, ніж, наприклад, українські, котрі опинилися за новими східними кордонами Євросоюзу.

Не маючи власного міцного економічного підґрунтя, за роки свого існування Карпатський Єврорегіон не зміг досягти і бажаного соціаль-но-економічного ефекту. Зараз жодна з адміністративно-територіальних одиниць - учасниць єврорегіону не може переконливо стверджувати, що хоча б якісь позитивні господарські зрушення та ріст життєвого рівня населення відбулися завдяки євро-регіональній співпраці. А поки ця форма транскордонного співробітництва не матиме реальної економічної і соціальної віддачі насамперед для рядових громадян, які мешкають на території євро-регіону, годі говорити про її ефективність та перспективність.

Чимале стримуюче значення мав недосконалий організаційний менеджмент єврорегіонального співробітництва. Керівні структури євро-регіону в особі Ради представників місцевих органів державної влади і самоврядування областей- учасниць були певним чином дистанційовані від виконавчих єврорегіональних ланок - Секретаріату, представництв тощо. І, мабуть, найголовніше - рідко коли партнерами по єврорегіону, особливо зарубіжними в стосунках з українськими областями-учасницями транскордонне співробітництво в Карпатському Єврорегіоні розглядалося в якості одного із видів (точніше, рівнів) загальноєвропейської інтеграції. Воно мало скоріше характер міжрегіональної співпраці прикордонних адміністративно-територіальних одиниць на двосторонній, рідше-багатосторонній основі.

У цілому на сучасному етапі в розвитку Карпатського Єврорегіону після розширення Євросоюзу настав переломний момент, коли від переважно політико-

декларативного єврорегіонального співробітництва необхідно прискорено переходити до пріоритетів економічної співпраці і реалізації конкретних спільних господарських транскордонних проєктів. Якщо до розширення ЄС єврорегіон в основному виконував дещо звужену локальну функцію організації транскордонної інтеграції прикордонних адміністративно-територіальних одиниць держав Карпатського басейну, то після вступу РП, ЄР і УР до ЄС він міг би відігравати принципово нову роль - вищої організаційної форми транскордонного співробітництва на нових східних кордонах Євросоюзу із безпосередніми сусідами, в т. ч. Україною. Розвиток єврорегіональної співпраці на цьому напрямі перетворився у невід'ємну складову частину загальної східної стратегії ЄС і уже не є тільки справою межуючих з Україною держав-учасниць єврорегіону, а європейської спільноти в цілому.

У цьому сенсі варто вважати геополітичні зміни, що відбулися чи навіть лише відбуваються зараз, позитивним стимулом до розвитку і вдосконалення співробітництва в рамках Карпатського Єврорегіону. Більш високий, ніж раніше, статус єврорегіону - реальний вихід його, наприклад, на рівень уже системи відносин між Україною і ЄС, а не тільки дво-або багатосторонніх міждержавних зв'язків України з сусідами, обумовлює досить тривале подальше існування Карпатського Єврорегіону.

4.3 ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В РУМУНІЇ

Індустріальні парки можуть бути використані як дієвий організаційно-економічний інструмент прискорення соціально-економічного розвитку територій їх розташування та формування «точок регіонального зростання». На сьогодні, в результаті цілеспрямованої державної політики Румунії їх індустріальні парки стали одним з найбільш привабливих інвестиційних локацій в Європі. Цей економічний інструмент віднедавна почав застосовуватися і в Україні, але він

поки ще не набув необхідних конкурентних переваг, що актуалізує необхідність вивчення успішного досвіду країн-сусідів, зокрема Румунії, та з його урахуванням напрацювання власної моделі.

Запровадження індустріальних парків в Румунії розпочалося в період переходу економіки від командної до ринкової та використовувалося, в першу чергу, для реструктуризації великих державних підприємств, які не представляли приватизаційного інтересу через значну зношеність їх інфраструктури. По мірі задіяння наявних промислових площадок розпочалося їх створення також і на площадках типу “грін-філд”.

Законодавча та нормативно-правова база щодо індустріальних парків в Румунії почала формуватися в 2001 р. та поступово удосконалювалася. Таке удосконалення здійснювалося переважно в рамках адаптації всього законодавства до стандартів ЄС в процесі набуття Румунією членства в цьому співтоваристві та спрямовувалося на зниження рівня бюрократично-організаційних обмежень щодо їх створення, а також на уніфікацію засад надання державної допомоги.

Наразі створення та функціонування індустріальних парків в Румунії визначається та регулюється Законом Румунії щодо функціонування індустріальних парків (від 25.06.2013 р.) [113] і низкою інших нормативно-правових документів щодо державної допомоги та ін. За цим законом індустріальний парк визначається як спеціальна територія, на якій здійснюється господарська діяльність, випуск товарів і надаються послуги та проводяться наукові дослідження за спеціального стимулюючого режиму.

Застосування спеціального стимулюючого режиму здійснюється за двома схемами державної допомоги – мінімальної та регіональної, затвердженим Міністерством регіонального розвитку та державного управління Румунії [114].

Мінімальна схема державної допомоги застосовується до всіх суб'єктів господарювання незалежно від їх розміру та передбачає звільнення від сплати зборів, що стягуються за зміну категорії земель (з сільськогосподарського на промислове призначення), земельного податку, податку на майно, зборів за

видачу містобудівних сертифікатів та / або будівельних дозволів, місцевих податків та зборів за рішення відповідних місцевих органів влади та ін. Загальний термін державної допомоги за цією схемою обмежується трьома роками та обсягом 100 тис. євро для одного суб'єкта господарювання транспортного сектору та 200 тис. євро для інших.

Регіональна схема передбачає державу допомогу для суб'єктів господарювання, обсяг яких залежить від розміру підприємства та від економічного розвитку регіону його розташування і може досягати 70 % від вартості капіталовкладень. В основу цієї схеми закладена обернена пропорція між обсягами допомоги і розміром підприємства, а також рівнем розвитку регіону. Тобто, для малих підприємств в найменш економічно розвинених регіонах вона буде вищою. Рівень економічного розвитку регіону визначається значенням ВВП у розрахунку на одну особу.

В Україні політика створення індустріальних парків не відзначається необхідною системністю, послідовністю та оперативністю. Законодавство щодо індустріальних парків почало формуватися всього на 5 років пізніше, ніж в Румунії - в 2006 р., однак прийняття базових його елементів, зокрема Закону України "Про індустріальні парки" (від 21.06.2012) [115], затягнулося на 6 років. Процес їх створення передбачалося розпочати в 2007 р. у вигляді пілотних проектів в декількох регіонах, а потім у 2013 р. - у вигляді національних проектів загальнодержавного значення, однак обидві ініціативи так і не були реалізовані в повному обсязі. На відміну від Румунії, створення індустріальних парків в Україні на початковому етапі не було зорієнтоване на першочергове використання площадок типу "браун-філд". За цим законом передбачено державне стимулювання індустріальних парків, а саме безвідсоткові кредити (позики) та цільове фінансування на безповоротній основі для облаштування ініціаторами та керуючими компаніями індустріальних парків, а також звільнення ініціаторів, керуючих компаній та резидентів від пайової участі у розвитку інфраструктури

населених пунктів, сплати ввізного мита при ввезенні деякого устаткування, обладнання та комплектуючих до них. До того ж зазначені умови є менш привабливими порівняно з румунськими. Незважаючи на те, що цим законом було передбачено прийняття нормативно-правових актів щодо введення податкових пільг ще до кінця 2012 р., але впродовж останніх чотирьох років цього все ще не зроблено, хоча відповідні ініціативи перебувають на розгляді у Верховній Раді України. Крім того, надання державної допомоги і її розміри не враховують рівень економічного розвитку регіону розташування індустріального парку.

Уповноваженим органом по управлінню процесом створення та функціонування індустріальних парків на рівні держави наразі є Міністерство регіонального розвитку та державного управління Румунії. До його компетенції входить розгляд заяв від суб'єктів господарювання щодо присвоєння їм статусу «індустріальний парк», контроль за дотриманням адміністратором та резидентами індустріальних парків чинного законодавства, розробка проектів нормативно-правових актів щодо індустріальних парків та внесення їх на розгляд та затвердження Уряду, тощо.

В Румунії статус «індустріальний парк» присвоюється на період не менше 10 років. основні критерії для отримання цього статусу стосуються, головним чином, земельної ділянки та компанії-адміністратора.

Щодо земельної ділянки, то її площа має бути не менше 5 га з виходом до місцевих, національних або європейських шляхів, а також вона не може слугувати об'єктом застави під кредити щодо фінансування розбудови інфраструктури індустріального парку.

Щодо адміністраторів, то вони мають бути зареєстровані як румунські або іноземні юридичні особи в торговому реєстрі, не мати боргів по платежам до зведеного державного бюджету та не проходити процедуру визнання неспроможності. Компанія-адміністратор індустріального парку може створюватися окремими приватними і юридичними особами Румунії та інших країн, а також органами місцевої влади або спільно.

В Україні процес створення індустріальних парків координується Міністерством економічного розвитку і торгівлі, до компетенції якого входить ведення Державного реєстру індустріальних парків України, здійснення моніторингу функціонування індустріальних парків, інформаційна та консультативна підтримка та ін.

На відміну від Румунії, в Україні уповноважене щодо індустріальних парків міністерство не впливає на присвоєння статусу “індустріальний парк” та термін його дії, оскільки відповідні рішення приймають самі ініціатори їх створення. Строк їх функціонування має бути не меншим 30 років. Зауважимо, що до Державного реєстру індустріальних парків України включаються тільки ті індустріальні парки, які розраховують на отримання державної підтримки. Тобто, частина індустріальних парків, які не бажають отримувати державну допомогу можуть не потрапити до цього реєстру і не фігурувати в системному обліку Міністерства, який оприлюднюється. Такий підхід може викривлювати інформацію щодо функціонуючої мережі індустріальних парків в Україні.

В Румунії, залежно від форми власності на землю та будівлі, індустріальні парки розподіляють на державні, приватні та державно-приватні. У їх співвідношенні переважають державні та державно-приватні індустріальні парки. В Україні ж спершу спостерігалася велика зацікавленість приватних інвесторів до створення індустріальних парків. однак по факту станом на 25.04.2016 р., створення більшості індустріальних парків ініційовано міськими радами [283]. Необхідні значні обсяги фінансових ресурсів на побудову індустріальних парків та їх брак в державному та місцевих бюджетах, може спричинити тривалий підготовчий етап запуску індустріальних парків, а від так відтермінувати соціально-економічний ефект від їх функціонування. На підготовчий етап розбудови індустріальних парків в Україні відводиться 4-10 років. Наразі тільки два індустріальні парки України (“Яворів” та “Берег-Карпати”) змогли залучити

грантові кошти фондів ЄС через Програми транскордонного співробітництва 18,8 тис євро [116] та 340 тис. євро [116] відповідно.

З огляду на наведний досвід створення і успішного функціонування індустріальних парків Румунії, для ефективного застосування цього економічного інструменту на теренах України вбачається доцільним:

- визначати географію розташування індустріальних парків у відповідності до стратегії розвитку України;
- на законодавчому рівні визначити перелік видів державної допомоги суб'єктам господарювання, які б за своїм сутнісним наповненням мали б конкурентні переваги над преференціями в індустріальних парках країн-сусідів;
- використовувати індустріальні парки як економічний інструмент регіональної політики, запровадивши диференційовану залежність переліку і обсягів державної допомоги суб'єктам господарювання від рівня показників соціально-економічного розвитку регіонів їх розташування.

ВИСНОВКИ

Необхідність європейської інтеграції поділяє більшість населення України. Сьогодні надзвичайно важливою є реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом. По-перше, рівень нової угоди впливає на рівень реформування України. Це важливо для нашої країни, особливо в умовах відсутності чіткої програми дій уряду. Виконання Угоди про асоціацію Україна – ЄС є сьогодні інструментом, за допомогою якого можна спостерігати реформи або їх відсутність у динаміці. По-друге, ефективність виконання взятих на себе зобов'язань є аргументом для європейської сторони стосовно реальної заінтересованості України в інтеграції до ЄС, готовності впроваджувати радикальні реформи, а не оперувати лише проєвропейською риторикою. По-третє, виходячи із результатів виконання Угоди, ЄС має можливість надавати або стримувати подальші стимули для України. Цей аспект набуває надзвичайного значення у світлі оптимізації відносин України з Європейським Союзом.

В євроінтеграційних процесах повинно бути усвідомлення того, що існують природні (об'єктивні) суперечності Євросоюзу, прогресивні структурні зміни і ті елементи, що вже відпрацювали свій ресурс, відходять у минуле. Нинішні проблеми ЄС мають природну основу. Це проблеми розвитку, пошуку оптимальних рішень у одній із найскладніших дилем світової спільноти – співвідношення державної суверенності та інтеграційних елементів у об'єднавчому процесі. Нині дедалі більшою мірою стає зрозумілою система вразливості перманентного поглиблення політичної інтеграції, перетворення Євросоюзу на наддержаву.

ЄС на сьогодні залишається цивілізаційним вибором українського народу, зовнішнім чинником національної безпеки, орієнтиром для побудови економічної системи та політичних інститутів, рушієм інституційних перетворень і донором для надання економічної допомоги. Тому інтеграційний курс для України є безальтернативним.

В Україні все частіше висловлюється думка, що інтеграція до ЄС може бути об'єднавчою, загальнонаціональною ідеєю, а в українській владі з'являється шанс проведення глибоких системних реформ у європейському напрямі.

У принципі це можливо за таких умов: 1) влада повинна здійснювати відкрити, прозору, зрозумілу для громадян європейську інтеграційну політику, жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами; 2) громадяни мають бути добре проінформовані про переваги та ризики приєднання країни до ЄС, а також мають відчувати конкретні позитивні результати реалізації європейського інтеграційного курсу; 3) умовах світової фінансової кризи і надалі проводити економічну політику, засновану на популізмі, практично неможливо. Ми мусимо продемонструвати уміння програмувати власне майбутнє, розглядаючи його у прогнозованому глобальному розвитку.

Україна покликана будувати бачення свого майбутнього в контексті тих тектонічних зрушень, які відбуваються та відбуватимуться у глобальному вимірі.

Післякризовому світу притаманне різке розбалансування темпів розвитку країн та цілих географічних регіонів. Зміщення центрів економічної динаміки впливає на світові потоки товарів та капіталів, завдяки чому вже протягом найближчого десятиліття відбудеться перерозподіл глобальних економічних потуг.

«Світ різних швидкостей» - це нові ризики й виклики. Але це - й нові можливості, які й надалі підтримуватимуть рухливість розподілу світових центрів сили.

«Розмиваються» традиційні уклади. Натомість будуть впроваджуватися і вже впроваджуються нові національні моделі економічної модернізації. Це посилює сприйнятливість країн «третього світу» до зовнішніх інвестицій, загострює конкуренцію за інвестиції насамперед тих країн, які володіють поєднанням природних ресурсів та якісного людського капіталу.

Особливістю цього етапу має бути зростаюче впровадження постіндустріальних технологій до традиційних секторів української економіки як

частини світового та європейського господарства. Це надаватиме «нового дихання» існуючим індустріальним укладам. І зараз у світі та європейському співтоваристві саме індустріальні країни формують попит на технології, диктуючи пріоритети їх удосконалення, створюють умови для зустрічного руху товарів та технологій.

Відбуватимуться глобальні зміни у споживанні. Насамперед – у країнах, яким притаманне стрімке збільшення душевого доходу. Їхні місткі ринки впливатимуть на світові потоки товарів, що має поживити міжнародну торгівлю, у тому числі між Україною та країнами ЄС.

Водночас стрімке поширення індустріалізації країн «третього» та «четвертого» світу вестиме до неконтрольованого посилення навантаження на довкілля, яке набуватиме глобального виміру. У умовах України це має привертати увагу до цілей екологізації розвитку та впровадження моделей сталого розвитку.

Посилюватиметься консолідація країн «третього світу» навколо ви-рішення фундаментальних проблем супер регіонального рівня. Будуть і надалі зміцнюватись нові економічні центри, які, у свою чергу, ставатимуть потужними «гравцями» світового ринку капіталу.

Випереджаючими темпами зростатиме попит на продукти харчування. Це дозволяє очікувати довгострокову тенденцію зростання цін на ринках продовольства, зростання зацікавленості в інвестуванні в аграрну індустрію. Країни, Україна зокрема, які мають значний аграрний ресурс, отримають додатковий імпульс для розвитку.

Суперечливого впливу на економічну та політичну інтеграцію України набуває демографічний та міграційний чинник.

У країнах, що динамічно розвиваються, зростання населення - «демографічний дивіденд», який посилюватиме їхню конкурентоспроможність у світовому масштабі. У слабкорозвинених країнах це –

додатковий ризик, який, через глобалізацію міграційних потоків, невпинно втрачатиме національну локалізацію.

Розвинені країни опиняються перед викликами зростаючого поста-ріння населення, втрати продуктивності людського капіталу та потребами його «поповнення» за рахунок регульованої міграції.

Тому, орієнтуючись на євроінтеграційний вектор національного поступу, ми мусимо враховувати й специфіку наступного розвитку європейських країн, які долають наслідки періоду кризи та депресії. Водночас економіка ЄС обтяжена й потребою адаптуватися до наслідків хвиль розширення, що сталися у попередні роки. Гострі проблеми країн Південної Європи вимагатимуть «перезавантаження» політики регіонального вирівнювання.

Виклики глобалізованого світу формують перед Україною низку актуальних завдань, пов'язаних з пошуком нових джерел конкурентоспроможності та створенням нових економічних партнерств, у взаємодії з якими Україна могла би прискорити модернізацію національної економіки.

На зміну так званій політиці «неприєднання» та тривалій невизначеності України щодо інтеграційних питань, які сильно шкодила розкриттю інноваційного потенціалу української економіки та соціуму прийшла політика зближення та асоціації з Європейським Союзом. Україна зробила прагматичний і в той же час надзвичайно відповідальний вибір.

Період до 2020 року і далі, як і для європейської економіки, так для України проходитиме під знаком подолання наслідків фінансово-економічної та військово-політичної криз 2008-2009 та 2014-2016 рр. та забезпечення вищої стійкості національної економіки щодо впливу глобальних кризових явищ.

Після глобальної фінансової кризи 2008 р. темпи економічного зростання України знизилися. Зараз нижчі темпи зростання, або й спад демонструють практично всі країни світу. Таким чином, стоїть завдання адаптації національної економіки до нижчих темпів зростання, до скорочення обсягу припливу капіталів, а також до скорочення обсягів експорту.

У цьому контексті доленосною є зміна моделі економічного розвитку. Реструктуризація економіки, зміна якості економічного зростання, перехід від екстенсивного розвитку до підвищення рівня технологічності виробництва вимагає поглиблення інтеграції з Європейським Союзом.

Імперативом економічного розвитку України у найближчому десятилітті має бути відновлення високих показників економічного зростання, яке спиратиметься насамперед на позитивну динаміку в реальному секторі економіки.

Зважаючи на те, що структурні характеристики української економіки об'єктивно диктують високий рівень її експортної залежності, постає стратегічне завдання збереження та зміцнення конкурентних позицій у новітній геоекономічній системі. Це вимагає ґрунтовної уваги до проведення експортної політики, заохочення експортерів. Потрібне усвідомлення того, що повільні темпи відновлення світової економіки та посилення конкурентного тиску з боку країн, що розвиваються, не дозволять суттєвого підвищення експорту на традиційних напрямках. Для суттєвої активізації експорту мають відбутися системні зрушення у географічній та товарній структурах зовнішньої торгівлі.

Протягом найближчого десятиліття відбудеться вичерпання конкурентних переваг України на традиційних експортних ринках – продукції металургії й хімічної промисловості. Це потребуватиме інвестицій в оновлення основних технологічних процесів традиційних галузей. Основними конкурентними перевагами для набуття міжнародної ваги для України ми бачимо аграрний сектор, енергетичний комплекс, досвід та потенціал використання перспективних високих технологій.

Те, що Україна зберегла значну частку галузей матеріального виробництва у структурі національної економіки, надає їй додаткові переваги у конкуренції за інвестиції у післякризовому світі. Приплив іноземних інвестиційних ресурсів може стати важливим фінансовим підґрунтям модернізації економіки. Сприяння залученню інвестицій в Україну залишається одним з першочергових завдань економічної політики держави.

Зміцнення позицій національного капіталу потребуватиме залучення до економічного обороту якнайповнішого спектру потенційних ресурсів розвитку, що вимагатиме проведення низки важливих змін, зокрема - земельної, трудової, житлово-комунальної реформ, створення інноваційної інфраструктури, розвиток креативних культурних індустрій.

Зворотним боком таких змін є потреба соціалізації та гуманізації розвитку. Сформувані позитивні соціально-гуманітарні наслідки відновлення зростання спроможна реформа систем охорони здоров'я, соціального забезпечення та освіти, які забезпечить цільове використання жорстко обмежених фінансових ресурсів на цілі соціальної та гуманітарної політики. Завдання створення умов для сталого економічного розвитку потребує адекватної зовнішньоекономічної стратегії, що давала би відповіді на питання, пов'язані із роллю держави у міжнародному поділі праці. Приєднання до Світової організації торгівлі, підписання Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС, розробка і ухвалення низки угод про створення зон вільної торгівлі з іншими країнами- торговельними партнерами, - все це послідовні кроки на шляху здобуття Україною економічного суверенітету, а отже і можливості бути повноправним учасником глобальної економіки та економіки європейського співтовариства. І в збереженні позитивної динаміки на цьому шляху потребує продовження допомоги з боку західних партнерів, ЄС зокрема - щоб досягти синергетичного ефекту кооперації і вигоди для всіх.

Залишається актуальною проблема органічного поєднання національної стратегії післякризового відновлення, зростання та економічної модернізації – і послідовного впровадження визнаних міжнародною спільнотою норм і правил економічної організації. В цьому складному завданні Україна не є унікальною і має досягати розуміння, більше того

– практичної взаємодії з боку партнерів по асоціації.

Новий етап розбудови відносин з європейськими партнерами України є вкрай важливим не лише для забезпечення національних інтересів, але й для підтримання політичної стабільності в країні, успішного здійснення масштабної

програми реформ, переходу на засади сталого розвитку та відкритого доступу. Навіть з огляду на економічні та воєнно-політичні труднощі Україна зберігає значний потенціал, який забезпечує резерви стабільності та витривалість її економіки і зумовлює більш серйозне ставлення з боку західних партнерів до ролі країни в міжнародних відносинах та світогосподарських зв'язках.

Залучення України до «орбіти» об'єднаної Європи – це набуття нової якості євророзширення. По суті, це не тільки розширення меж ЄС на Схід, а надбання Євросоюзом «євразійського плеча». Україна, на території якої знаходиться географічний центр Європи, могла би відіграти роль «сполучної ланки» між Європейським Союзом та Євразійським Союзом, забезпечуючи поступове створення єдиного Європейського економічного простору. А в більш широкому плані - зіграти роль «міжцивілізаційного порталу» для країн Євротлантики (США та ЄС) та Євразії (насамперед з післявоєнною Росією і Китаєм) на комунікаціях нового «Шовкового шляху».

У той же час після підписання з Угоди про асоціацію Україна має здійснити критичний та об'єктивний аналіз соціально-економічних та політичних підсумків доби «багатовекторності» та опрацювати оновлені підходи до торговельно-економічного співробітництва з країнами СНД на засадах суверенного партнерства, рівноправності та взаємної вигоди.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : міжнародний документ від 14.06.1994 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
2. Геостратегічне становище Української економіки. Економічне співробітництво України з Європейським Союзом. URL: http://pidruchniki.com/18800413/ekonomika/geostrategichne_stanovische_ukrayinskoji_ekonomiki.
3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: перспективи підписання та можливості тимчасового застосування. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/911/>.
4. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 27.06.2014 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
5. Графік скасування ввізного (експортного) мита. Додаток І-С. Додатки ІV Розділу. Текст Угоди про асоціацію // Урядовий портал. URL: http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/01_Annexes_1-C.pdf.
6. Розвиток політичного діалогу між Україною та ЄС // Урядовий портал. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=33046992&cat_id=32774755&ctime=1155036959780
7. «Україна в системі європейської інтеграції [Текст]: Монографія. Навчальний посібник / М. Палінчак, В. Приходько, В. Химинець та ін. – Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2016. – 344 с.: табл., рис.- (Серія «Кафедральна бібліотека. Міжнародні економічні відносини». Випуск 3)» Ватаманюк О.З. Інститут підприємництва в господарській системі України / Ватаманюк О.З., Сухарська І.Я.

// Економічний часопис ХХІ століття.– 2013. – №5-6 (1).

8. Как открыть свой бизнес в Чехии? Получить визу? URL: <http://evrovektor.com/czechia/biznes/>.
9. Умови для бізнесу: топ-7 відмінностей ЄС від України. URL: <http://radakmu.org.ua/view/2215/6.02.2014>.
10. Соціальне підприємництво. Wikipedia. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
11. Мовчан В. Економічні наслідки підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для бізнесу: попередня оцінка. URL: <http://www.slideshare.net/ssuser846b91/ss-26692335>.
12. Frontex. Annual risk analysis 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf; Frontex. Eastern European Border Quarterly. Q 4? 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/EB_Q4_2015.pdf
13. Schengen Visa statistics by third country – 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-statistics-third-country-2015/>
14. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_fk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf
15. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : постанова КМУ № 153 від 15.02.2002 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%Do%BF>.
16. European Neighborhood and Partnership Instrument: Ukraine // Country Strategy Paper 2007- 2013. – 31 p.
17. EU assistance to Ukraine. Special Report // European Court of Auditors. URL: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR16_32/SR_UKRAINE_EN.pdf.

18. Про міжнародну технічну допомогу : проект закону України від 04.12.2013 р. // База даних «Законотворчість» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49239
19. Про ліквідацію консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України : указ Президента України № 701/2014 від 02.09.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/701/2014/paran77#n77>.
20. Допомога Європейського Союзу // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&title=DopomogaEvropeiskogoSoiuzu>.
21. Перелік діючих проектів міжнародної допомоги Україні, зареєстрованих у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, донором яких є Європейський Союз (станом на 01.12.2016) // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=f67969b1-f347-493d-aaa617cba67ae6c&tag=PerelikDiiuchikhProekti vMizhnarodnoiDopomogiUkraini-DonoromYakikhvropeiskiiSoiuz>.
22. Інформаційно-довідкові матеріали щодо МТД // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Informatsiino-dovidkoviMaterialiSchodoMtd>
23. Довідка про міжнародну технічну допомогу Україні // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e485115d-5f7c-48od-ab9o-563def7e4o53&title=DovidkaProMizhnarodnuTekhnichnuDopomoguUkraini>.
24. Інформація про залучення міжнародної технічної допомоги у II півріччі 2014 року // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України URL: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Informatsiino-dovidkoviMaterialiSchodoMtd>.
25. Інформаційна довідка щодо реалізації в Україні програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та

партнерства 2007 – 2013 років // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=39415e39-eb8a-472b-9cb1-686fab3f5391>.

26. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки : Постанова КМУ № 1088 від 01.12.2010 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-п>.

27. Територіальне співробітництво країн Східного Партнерства : офіційний веб- сайт. URL: <http://eaptc.eu/ru/>.

28. Support for Improvement in Governance and Management. URL: <http://www.sigmaxweb.org>.

29. Про державну службу : Закон № 889-VIII від 10.12.2015 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

30. Council decision of 12 July 2002 providing supplementary Macro-Financial Assistance to Ukraine (EUR 110 million) // EUR-Lex. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002Do639&from=EN>.

31. Macro-Financial Assistance for Ukraine. Loan Facility from the European Union up to 610 million EUR. Memorandum of Understanding between the European Union as a Lender and Ukraine as a Borrower // The European Commission. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/mou/mou_eu_ukraine1_en.pdf.

32. Macro-Financial Assistance for Ukraine. Loan Facility from the European Union up to 1 billion EUR. Memorandum of Understanding between the European Union as a Lender and Ukraine as a Borrower // The European Commission. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/mou/mfa_2mou_eu_ukraine_signed_en.pdf.

33. Macro-Financial Assistance for Ukraine. Loan Facility from the European Union up to 1,8 billion EUR. Memorandum of Understanding between the European Union as a Lender and Ukraine as a Borrower // The European Commission. URL:

http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/doc/mou_eu_ukraine_en.pdf.

34. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником, Національним банком України як Агентом позичальника та Європейським Союзом як Кредитором щодо надання Україні макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 610 мільйонів євро: Закон від 4.03.2014 р. №848-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-18>.

35. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником, Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда євро : Закон від 20.05.2014 р. №1277-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1277-18/paran2#n2>.

36. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником і Національним банком України як Фінансовим агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 800 мільйонів євро) : Закон від 18.06.2015 р. №538-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/538-19>.

37. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів : Закон від 08.09.2005 р. № 2860-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2860-15>.

38. Про схвалення Стратегії залучення, використання та моніторингу

міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.09.2013 р. № 697-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80>.

39. Living in the EU //the European Union. URL: http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_en.htm.

40. Moretti L. Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method / L. Moretti, F. Coricelli. // Discussion Paper. – 2014. – №8162. URL: <http://anon-ftp.iza.org/dp8162.pdf>.

41. Яковюк І. Азбука європейської інтеграції / І. Яковюк, Л. Трагнюк, В. Медеяєв.

– Харків: «Апекс+», 2006. – 168 с.

42. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття: довідник / А. М. Круглашов, І. озимок, Т. С. Астапенко, В. В. Руссу. – Чернівці, 2012. – 212 с.

43. Снігир О. В. Трансформація Європейського Союзу під впливом кризи євро-зони. Висновки для України: аналіт. доп. / О. В. Снігир, С. А. Гуцал; [за ред. А. З. Гончарука]. – К.: НІСД, 2012. – 64 с.

44. McDonnell T. European Monetary Union: Doomed to fail or just another Stepping Stone? / Tom McDonnell // 16 May 2012. URL: <http://www.socialeurope.eu/2012/05/european-monetary-union-doomed-to-fail-or-just-another-stepping-stone/>.

45. Линдерт П. Х. Экономика мирохозяйственных связей: Учебник. – М.: Про-гресс, 1992, с. 427.

46. Пітюлич М. І. Новітні тенденції розвитку міжнародної трудової міграції та її наслідки для України // Науковий вісник Мукачівського державного уні- верситету. – Мукачево.- 2014, с.96.

47. Лановик Б. Міграція населення/ Лановик Б., Совінська Н. // Економічна ен- циклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. - 848 с.

48. Козик В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. – 6 – те вид., стер / Козик В., Панкова Л., Даниленко Н. – К.: Знання, 2006. – 406 с.
49. Осовська Г. Управління трудовими ресурсами: навч. посіб / осовська Г., Крушельницька О. – К.: Кондор, 2003. – 224 с.
50. Мочерний С. Регулювання міжнародної міграції робочої сили. / Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний . – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
51. Велика міграція загрожує Європі? URL: <http://karpatskijobjektiv.com/velika-migratsiya-zagrozhuje-yevropi/>.
52. Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts. URL: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
53. Скільки мігрантів доведеться прийняти ЄС URL: <http://expres.ua/news/2015/11/06/158838-skilky-migrantiv-dovedetsya-priyniyati-yes>.
54. Гальчинський А. Ліберальні уроки для України : науково-популярне есе / А.С.Гальчинський. – К: Либідь, 2011. - 288 с.
55. Стабілізація на дні // Тиждень.ua. URL: <http://tyzhden.ua/economics/155274/> page1.
56. Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 // Українська правда. URL: www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratingstory.
57. Бочі А. Україна у світових рейтингах / А. Бочі // Вісник : офіційне видання державної фіскальної служби України. - 01.12.2015, №45. URL: www.visnuk.com.ua/a/pubs/id/9160.
58. Індекс інвестиційної привабливості України у 4му кварталі 2015 року . URL: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/eba-news/item/33277-2015-12-28-1013>.
59. Давыдов Ю. П. „Старый” европеизм против „нового” атлантизма // США – Канада: экономика, политика, культура (США: ЭПК), № 9, 2003. – С. 3 – 20.

- 60.** ЄС і США домовилися спільно стимулювати економічне зростання // Джеркало тижня. 29.11.2011. URL: http://dt.ua/ECONOMICS/es_i_ssha_domovilisya_spilno_stimulyuvati_ekonomichne_zrostannya.html.
- 61.** Смирнов П.Є. Нова стратегічна концепція НАТО і місце в ній країн-партнерів . URL: <http://www.iskran.ru/russ/works99/smirnov.html>.
- 62.** Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
- 63.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція) : Закон від 12.02.2015 р. № 191-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/191-19>.
- 64.** Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон від 02.03.2015 р. № 222-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
- 65.** Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державних інвестиційних проектів : Закон від 07.04.2015 р. № 288-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/288-19>.
- 66.** Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 164-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-%D1%80>
- 67.** Інвестиційна діяльність в Україні // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=cco24807-7cab-4c92-be6f-сооо45есс1сб>.

68. Дорожня карта DoingBusiness 2017 – шлях із 57 етапів // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/News/Detail?id=o58ed9d5-5863-47cf-9552-1codedd54208>.
69. Інтерактивна інвестиційна карта України // Інвестуй в Україну. URL: <http://investukrmap.org.ua/uk/RegionPassports/UaMap>
70. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
71. Продан о. Реформи: з чого, крім реформ, почати / оксана Продан. // Дзер-кало тижня. – 2014. - №36-37. – С.8.
72. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки».-К: НІСД, 2014. - с.148.
73. Жером Ваше : «Економічний потенціал завжди спокусливий у скрутні часи, але з цього ніколи не виходило нічого путнього ні в Україні, ні в інших країнах» // Тиждень.ua. 2015. URL: <http://tyzhden.ua/economics/147o38>.
74. Порятунк потопуючого. Що перешкоджає залученню інвестицій в Україну // Тиждень.ua. URL : <http://tyzhden.ua/economics/14933/page2>.
75. TradingEconomics. URL: <http://www.tradingeconomics.com>.
76. Гальчинський А. Ліберальні уроки для України : науково-популярне есе / А.С.Гальчинський. – К: Либідь, 2011. - 288 с.
77. Міжнародна конференція підтримки України. Київ 28 квітня 2015 року. Комюніке.Розділ 1.Бізнес-клімат та інвестиційні можливості. URL: <http://supportforukraine.com/ua>
78. Бройде З. Є. особливості транскордонного співробітництва в євро регіонах, утворених Україною з країнами Центрально-Східної Європи / З. Є. Брой-де // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми і

перспективи транскордонного співробітництва в аспекті процесів євро-пейської інтеграції. Вип. XV / НАН України. Ін-т регіональних досліджень.

– Львів - Луцьк, 2009. –289 с.

79. Мікловда В.П. Зовнішньоекономічні зв'язки на регіональному прикордонному рівні: навч. посіб. / В.П. Мікловда, П.Ю. Студеняк. - Ужгород : Карпати, 2009. - 128 с.

80. Химинець В.В. Інституційні основи та механізми запровадження сталого розвитку в Карпатському регіоні / В.В. Химинець // Науковий вісник УжНУ. - 2013. - Вип. 2 (39), ч. 2. - С. 292-298. - (Серія «Економіка»).

81. Химинець В.В. Карпатський євро регіон: проблеми та перспективи /В.В.Химинець // Збірник наукових праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту. - Кам'янець-Подільський: «Медобор-2006», 2014. - С. 513-523

82. Химинець В.В. Международная ассоциация «Карпатский евро регион» как инструмент евроинтеграции Украины / В.В. Химинец // Устойчивое развитие: междунар. период, научн. журн. Вып. 8, май 2013. - Варна (Болгария), 2013. - С. 157-161

83. Регіональне співробітництво між Україною та ЄС // Міністерство законордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/European-infgration/eu-regional-cooperation>

84. Крамар О. Відчуженість регіонів / олександр Крамар // Український тиждень.

№4 (324). 24-30.01.2014. - с. 24-25.

85. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів // Міжнародний інститут соціології, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. - 2013.– С. 6.

86. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація // Відпов. ред. Устич С.І. – 2012. – С. 53-68.

87. Краснейчук А.О. основні характеристики євро регіонів в Україні та розвиток

єврорегіонального співробітництва / А.О. Краснейчук, Н.О. Васюк. Основні характеристики єврорегіонів в Україні та розвиток єврорегіонального співробітництва// Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України: монографія за заг. ред. Арт'омова І.В., Ващук о.М., Руденко о.М. – 2013. – С. 282-284.

88. Тимочко І. Вплив прикордонної торгівлі на розвиток малого підприємництва/ І. Тимочко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентна спроможність прикордонних регіонів: зб. наук. праць. Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2008. – с. 342.

89. Яштимбецька В. Роль євро регіонів і транскордонного співробітництва в процесі європейської інтеграції. URL: <http://ved.odessa.gov.ua>

90. Про транскордонне співробітництво: Закон від 24.06.2004 р. № 1961–IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>

91. Грушевський М.С. На порозі нової України. Гадки і мрії. – К.: Т-во «Знання» України, 1991. – 240 с.

92. Драгоманов М.П. Українські громадівці перед польським соціалізмом і польським патріотизмом. – Вибрані твори. – К., 1991. – Т. 1. – 594 с.

93. Крупницький Б. основні проблеми історії України. – Мюнхен, 1955.

94. Бочковський О. Вступ до націології / Ольгерд Бочковський. – К.: Генеза, 1998.

95. Бочковський О. Національна справа (Статті про національне питання у зв'язку з сучасною війною). – Відень, 1920.

96. Григорієв Н. Підстави української незалежної політики. – Дітройт – Мішіген, 1939. – 231 с.

97. Григорієв Н. Встрешенная Европа // Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВо України.) – Ф.3562, оп.1, спр.102

98. Ливицький М. Проблеми української зовнішньої політики // Неділя. –1947.
99. Постанова Верховної Ради України “Про приєднання України до Європейської конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади 198 року”//Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів (1991-1995 рр.). У двох книгах. Книга 2.- К.Юрінком Інтер.-1998.-С.387.)
100. Динис Г.Г., Дербак В.І., Сюсько І.М. Транскордонне співробітництво України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. - Вип.,10: Міжвідомчий збірник наукових праць / Відпов. Ред. С.В.Віднянський. - К.-Інститут історії України НАН України, 2001. - С.112-117.
101. Slovensko 2002. Súhrná správa o stave spoločností./Ed.M.Kollár, G.Mesežnikov.- Bratislava: IVO,2002.- S.415
102. Миколайчук М. Економічна політика регіонального розвитку в умовах глобалізації / Микола Миколайчук. – Київ: «К.І.С.», 2009.
103. Бенч В. Словацька республіка: досвід трансформації, економічні та соціальні реформи пов'язані із світовою економічною кризою та обмін ноу-хау з Україною / Владімір Бенч. Пряшів: В-во АДІН т.о.в., 2009.
104. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України // Державне агентство України з інвестицій та інновацій. Київ: «Київська типографія», 2006.
105. Експертна доповідь Національного інституту стратегічних досліджень «Україна ХХІ століття. Стратегія Реформ і суспільної консолідації».Укладач А.В.Єрмолаєв.– К.: НІСД, 2010. – с.17-18.
106. Жаліло Я. А. Економічна криза в Україні / Жаліло Я.А., Бабанін о.С., Белінська Я. В. та ін. (За ред. Жаліло Я.А.). - Київ: НІСД, 2009.
107. Діловий вісник. Інформаційний бюлетень Закарпатської торгово-промислової палати.– Ужгород: ВАТ Патент, 2010. № 1-3 (165-167).
108. Кластерний підхід до регіонально-економічного розвитку України : матеріали семінару (Київ, 27 квітня 2010 року) // Фонд «Ефективне управління.

- 109.** ACSEE. Best practices across partner regions in automotive industry. April 2010. P. 12-13. URL: www.autoclusters.eu.
- 110.** Закарпатська обласна рада. URL: <http://zakarpatt-rada.gov.ua/>.
- 111.** Матій В. Транскордонні індустріальні парки з елементами логістики як засіб підвищення інвестиційної привабливості / В. В. Матій // Закарпаття. Історія, сучасність та перспективи. Науково-популярне видання. 2010-2011/3 (Зима). Львів: «Видавничий дім «УкрПол», 2011, с. 66-67
- 112.** Legea №186 din 25.06.2013 privind constituirea si functionarea parcurilor industriale : Закон Румунії // Directia pentru Politici Fiscale si Bugetare Locale. URL: http://www.dpfbf.mdrap.ro/documents/parcuri_industriale/Legea_186_din%202013.pdf.
- 113.** Ordin № 2980 din 24.09.2013 privind aprobarea conditiilor de acordare a masurilor de sprijin pentru investitiile realizate in parcurile industriale // Primaria Cluj-Napoca. URL: <http://www.primariaclujnapoca.ro/userfiles/files/Ordin%202980%20din%202013.pdf>.
- 114.** Про індустріальні парки : Закон № 5018-VI від 21.06.2012 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>
- 115.** Концепція Яворівського індустріального парку : проект / Яворівська районна рада. URL: <http://yavoriv-rajrada.org.ua/sites/default/files/docs/Rizne/YavorivIP.pdf>.